

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Τα μέτρα κατά των αθέμιτων
εμπορικών πρακτικών υπό τον έλεγχο
του ΠΟΕ. Πρόσφατες εξελίξεις»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΤΣΙΚΗ ΤΟΥ ΦΩΤΙΟΥ (ΑΜ 1215Μ056)

ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΠΜΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015-2016

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Δήλωση μη Λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης

Η παρούσα εργασία είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί την πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς τις απαραίτητες αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδεχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Κωνσταντίνα Τσική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ.4
Κεφάλαιο 1.....	σελ.7
1.1 Τι καλούμε dumping;.....	σελ.7
1.2 Τι είναι η κανονική αξία;.....	σελ.9
1.3 «Οικονομία της Αγοράς» ή “Market Economy” (MES).....	σελ.11
1.4 Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ως Οικονομία της Αγοράς.....	σελ.13
1.4.1 Έχει εφαρμόσει η Κίνα τις πολιτικές τις οποίες υποσχέθηκε προς τη δημιουργία μια αγοράς απαλλαγμένης από κρατικές παρεμβάσεις;.....	σελ.15
1.4.2 Οι επιπτώσεις απόδοσης στην Κίνα του χαρακτήρα της «Οικονομίας της Αγοράς» από την ΕΕ είναι πολυδιάστατες.....	σελ.18
1.5 Εργαλεία Άμυνας της ΕΕ επί των εισαγωγών από τρίτες χώρες.....	σελ.27
Κεφάλαιο 2	σελ.29
2.1 Ενισχύσεις.....	σελ. 29
2.2 Το ζήτημα της «πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας» ή “overcapacity”	σελ.29
2.3 DS397:“European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China”.....	σελ.31
2.4 Εξελίξεις στον τομέα των προϊόντων χάλυβα ψυχρής έλασης.....	σελ.42
Κεφάλαιο 3.....	σελ.45
3.1 Υπόθεση DS316	σελ.49
3.2 Υπόθεση DS353.....	σελ.64
Επίλογος.....	σελ.72
Βιβλιογραφία.....	σελ.75

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε τις νομικές καθώς και ορισμένες πολιτικές πτυχές- καθώς η νομοθεσία είναι και αυτή έκφραση πολιτικής- επίκαιρων ζητημάτων του παγκόσμιου εμπορίου και συγκεκριμένα τη θέση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας στον παγκόσμιο εμπορικό κόσμο υπό το πρίσμα της Οικονομίας της Αγοράς, όπως επίσης και εξελίξεις στη νομολογία του Δικαιοδοτικού Οργάνου του ΠΟΕ στο πεδίο του dumping και των κρατικών ενισχύσεων. Παρότι ο σκοπός της παρούσης υπαγορεύει η εστίασή μας να μην είναι η θεωρητική συζήτηση των φαινομένων τούτων, αλλά η προσέγγισή τους δια της νομολογίας, εντούτοις θα αναπτύξουμε στο αναγκαίο μέτρο τις θεωρητικές αυτές πτυχές, τις οποίες κρίνουμε απαραίτητες για την καλύτερη αποτύπωση των θεμάτων μας. Έτσι, προτού ασχοληθούμε με τις δύο πολυσυζητημένες αποφάσεις στις δίδυμες υποθέσεις των αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας, στις οποίες διάδικος είναι και η ΕΕ, και οι οποίες αφορούν τον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, κάνουμε μία ακροθιγή αναφορά στο νομικό καθεστώς των κρατικών ενισχύσεων στην ΕΕ. Στο πλαίσιο της ενασχόλησής μας με την απόφαση στην οποία διάδικοι είναι η ΕΕ και η Κίνα, και η οποία αφορά το dumping στον τομέα της χαλυβουργίας, προβαίνουμε σε μία εκτενέστερη ανάλυση τόσο της έννοιας του dumping, όσο και της θέσης της Κίνας στο παγκόσμιο εμπόριο, για την οποία το έτος 2016 είναι καθοριστικό, και επομένως το θέμα αυτό παρουσίαζε περισσότερο ενδιαφέρον.

Καθώς ο βασικός μας προσανατολισμός είναι η νομολογία του ΠΟΕ, θα αναπτύξουμε σύντομα εκ προοιμίου ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του Δικαιοδοτικού του Οργάνου, ώστε να εξοικειωθούμε με την ορολογία και τις βασικές λειτουργίες που θα συναντήσουμε στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο της παρούσης. Το Δικαιοδοτικό Όργανο του ΠΟΕ με το οποίο θα ασχοληθούμε κατά κόρον στο πνευματικό αυτό μας πόνημα ονομάζεται Dispute Settlement Body (DSB), και είναι το μόνο αρμόδιο όργανο στον ΠΟΕ για την αποδοχή ή την απόρριψη υποθέσεων οι οποίες έρχονται ενώπιόν του, τη δημιουργία Panels, και τη συγκρότηση του δευτεροβάθμιου οργάνου. Έχει σαφώς καθορισμένους κανόνες διαδικασίας, οι αποφάσεις του (αυτές τις οποίες προτείνει το Panel και υιοθετεί το DSB) μπορούν να προσβληθούν με έφεση (το DSB διορίζει 7μελές Appellate Body, το οποίο εμείς θα ονομάζουμε χάριν συντομίας AB), και ως προς αυτό προσομοιάζει στα εθνικά δικαστήρια. Τα μέλη όμως του AB δεν έχουν ισόβια, αλλά τετραετή θητεία, είναι πολίτες των κρατών μελών του ΠΟΕ, εγνωσμένου επιστημονικού κύρους, μη συνδεδόμενα με καμία κυβέρνηση. Ως προς αυτό η σύνθεσή του προσομοιάζει με αυτή των διαιτητικών δικαστηρίων. *Βασικός σκοπός του DSB είναι να διευθετεί διαφορές και όχι να παράγει αποφάσεις.* Για αυτό το λόγο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας η συναινετική επίλυση της διαφοράς και η διαμεσολάβηση είναι δυνατές¹. Με τον

¹ www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm

Κύκλο της Ουρουγουάης υιοθετήθηκαν σαφή χρονοδιαγράμματα για αμεσότερη και αποτελεσματικότερη διευθέτηση των διαφορών, και περιορίστηκε ουσιαστικά η δυνατότητα του διαδικού κράτους, το οποίο έβλεπε ότι έχανε την υπόθεση, να εμποδίσει τη λήψη απόφασης. Αυτό διότι με την προηγούμενη GATT οι αποφάσεις λαμβάνονταν δια ομοφωνίας, ενώ πλέον οι αποφάσεις λαμβάνονται αυτόματα, πλην εάν υπάρξει ομόφωνη απόφαση να μην ληφθούν². Επίσης παρατηρούμε ότι η εξαγγελθείσα αποστολή του DSB δεν είναι η παραγωγή δικαίου³. Παρότι όμως στην ιδρυτική του πράξη δεν προβλέπεται τούτο ρητά, και άρα θα αναμέναμε να σηματοδοτείται στους μελετητές του δικαίου ότι η λειτουργία του Δεδικασμένου του ΠΟΕ δεν προσομοιάζει στο Precedent του Common Law⁴, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι διαφορετικό. Το AB επαναλαμβάνει συστηματικά και με ευλαβική συνέπεια προηγούμενες του κρίσεις προς επίρρωση ή προς περαιτέρω επεξήγηση (ερμηνεύει), και συχνά παραθέτει συλλογισμούς φύσης obiter dictum, ώστε να μη χάσει την ευκαιρία να φωτίσει νομικές έννοιες στο πλαίσιο της ερμηνείας του. Έτσι στις αποφάσεις είδαμε το AB να προβαίνει σε μία πλούσια και διαφωτιστική ανάλυση, παρότι αυτό δεν ήταν απαραίτητο ούτε από τα αιτήματα των διαδικών ούτε από τα σκεπτικά του Panel, με σκοπό ακριβώς την καλύτερη εμπέδωση των σχετικών Συμφωνιών, χρησιμοποιώντας μάλιστα και προγενέστερα σκεπτικά. Επίσης, οι διάδικοι διανθίζουν ή ακόμη και θεμελιώνουν τα επιχειρήματά τους με προηγούμενες κρίσεις του AB. Στην πράξη λοιπόν, η παραγωγή δικαίου από το DSB είναι αναπόφευκτη.

Σε αντίθεση όμως και με τη θεσμική ακόμη διαιτησία, η οποία υπόκειται σε προκαθορισμένους κανόνες διαδικασίας (Rules of Procedure του εκάστοτε κέντρου διαιτησίας), εδώ παράγεται *δεδικασμένο*, ενώ απουσιάζει η *μυστικότητα*. Εάν όμως ο μόνος ρόλος του AB ήταν η διευθέτηση διαφορών και όχι η παραγωγή Δικαίου, δε θα δημοσιεύονταν οι αποφάσεις. Η δημοσίευση της ερμηνείας του Δικαίου λειτουργεί ως εξαγγελία, η οποία έχει με τη σειρά της ως αποτέλεσμα την ενσωμάτωση της ερμηνείας αυτής στο Δίκαιο. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί βλέπουμε τη *συνέχεια* στις αποφάσεις του AB, με τις ερμηνευτικές επιλογές του παρελθόντος να χρησιμοποιούνται μελλοντικά τόσο από το ίδιο όσο και από μελλοντικούς διαδικούς, με αποτέλεσμα σταδιακά να επικρατεί ασφάλεια δικαίου.

² Άρθρο 17 παρ.14, ANNEX 2, UNDERSTANDING ON RULES AND PROCEDURES GOVERNING THE SETTLEMENT OF DISPUTES, Agreement Establishing the World Trade Organization

³ Άρθρο 2, παρ.1, ANNEX 2, UNDERSTANDING ON RULES AND PROCEDURES GOVERNING THE SETTLEMENT OF DISPUTES, Agreement Establishing the World Trade Organization: “*The Dispute Settlement Body is hereby established to **administer** these rules and procedures and, except as otherwise provided in a covered agreement, the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements*”.

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/utw_chap3_e.pdf

⁴ William Burnham, Introduction to the Law and Legal System of the United States (4th ed. 2006) Chapter II, page 67

Ένα καίριο ερώτημα για τις αποφάσεις του DSB είναι το κατά πόσον αυτές είναι δεσμευτικές. Η Συμφωνία Επίλυσης Διαφορών του ΠΟΕ ορίζει ότι “*prompt compliance with recommendations or rulings of the DSB [Dispute Settlement Body] is essential in order to ensure effective resolution of disputes to the benefit of all Members*”⁵. Πράγματι, επί μη συμμόρφωσης παρέχεται τελικά η δυνατότητα στο θιγόμενο κράτος να αναστείλει τα συμπεφωνημένα ως προς το κράτος που το βλάπτει (άρθρο 22, sanctions, αναστολή προνομίων). Φυσικά προς τι όλος αυτός ο κόπος, χρόνος και έξοδα, εάν τελικά η σημαντικότερη μέθοδος δεσμευτικότητας είναι η κυριαρχική δύναμη του ίδιου του βλαπτόμενου κράτους; Ίσως επειδή, τελικά η ανάγκη σεβασμού από τα άλλα κράτη, η συνέχιση της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος και η συναίσθηση ότι αυτό είναι προς το κοινό συμφέρον είναι μία αναγκαιότητα του παρόντος. Οι παρατηρητές της φύσης μας βεβαιώνουν ότι η φύση με τους νόμους της δε σπαταλά ενέργεια, αλλά πράττει το αναγκαίο στο παρόν. Νομίζω πως το ίδιο συμβαίνει και με τους νόμους του διεθνούς οικοδομήματος.

⁵ Άρθρο 21, “Understanding on rules and procedures governing the settlement of disputes”
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dsu_e.htm

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Τι καλούμε «dumping»?

Dumping είναι το φαινόμενο διακριτικής τιμολόγησης μεταξύ εθνικών αγορών. Υπό άλλη σκοπιά, dumping είναι η εμπορική εκείνη *πρακτική* τιμολόγησης η οποία στοχεύει στην αύξηση μεριδίου σε συγκεκριμένη αγορά. Ως πρακτική, η οποία μπορεί να έχει καταστροφικές ακόμη συνέπειες για τους εγχώριους παραγωγούς, θεωρήθηκε «άδικη» και δεκτική προσφυγής στη δικαιοσύνη. Το πρώτο νομοθετικό κείμενο για την αντιμετώπιση αυτής της πρακτικής υιοθετήθηκε στον Καναδά το 1904.

Συχνά, διακριτική τιμολόγηση έχουμε ως υλοποίηση мерκαντιστικών κρατικών πολιτικών και στρατηγικών, λ.χ. υπάρχουν υψηλοί δασμοί ή αντικίνητρα για τις ξένες άμεσες επενδύσεις ή ελλειπείς κανόνες πτωχευτικού δικαίου, και γενικά -λόγω κάποιου είδους κρατικής παρέμβασης-, όταν εξ αιτίας ασυμμετριών στην πρόσβαση στην εγχώρια αγορά (“asymmetry in market access”), οι εγχώριες επιχειρήσεις μπορούν να διαθέτουν τα προϊόντα τους σε χαμηλότερες τιμές απ’ ότι οι ανταγωνιστές (εισαγωγείς). Ο διαχωρισμός αυτός των αγορών αφήνει περιθώρια στις εγχώριες επιχειρήσεις, οι οποίες ταυτόχρονα εξάγουν, να μειώσουν την τιμή διάθεσης του προϊόντος στο εξωτερικό, ενώ υπό κανονικές συνθήκες ο υγιής ανταγωνισμός θα εξισορροπούσε τα επίπεδα τιμών. Μία άλλη μορφή dumping είναι το λεγόμενο προκυκλικό dumping ή cyclical dumping, δηλαδή η πώληση κάτω του κόστους σε περιόδους ύφεσης. Με τον τρόπο αυτό είναι πιθανό ακόμη και η διάδοση της ύφεσης στην εσωτερική αγορά τρίτης χώρας ή η χειροτέρευση τάσεων ύφεσης. Επίσης το dumping από χώρες όπου το εμπόριο ελέγχεται κρατικά (state trade countries) μπορεί να δημιουργήσει αβεβαιότητα, καθώς οι πολιτικές που δεν βασίζονται στις δυνάμεις των αγορών είναι γενικά απρόβλεπτες. Κοινός παρανομαστής για όλες τις ανωτέρω μορφές είναι κατ’ αρχάς, οι συνθήκες αβεβαιότητας για τους δυνητικούς επενδυτές της χώρας εισαγωγής. Ιδιαίτερα όταν οι χώρες αυτές έχουν βιομηχανίες εντάσεως κεφαλαίου, όπως είναι λόγου χάριν η βιομηχανία σιδήρου, η χημική βιομηχανία ή η βιομηχανία μνήμης H/Y (computer memory industry), οι βιομηχανίες αυτές γίνονται εξαιρετικά ευάλωτες, καθώς στηρίζονται σε χαμηλά μεταβλητά κόστη και σε υψηλές μη ανακτήσιμες επενδυτικές δαπάνες sunk investments. Κατ’ αποτέλεσμα τέτοιου τύπου ανοικτές αγορές οδηγούνται σε συντηρητικότερες εμπορικές πολιτικές και εκτίθενται στον κίνδυνο ύφεσης (downturn)⁶.

⁶ “EC AND WTO ANTI-DUMPING LAW”, A Handbook, Wolfgang Muller, Nicholas Khan, Tibor Scharf, OXFORD, 2nd Edition., p. 9-19

Χαρακτηριστικό παράδειγμα συμφωνίας, η οποία μπορεί να επηρεαστεί από τις πολιτικές anti-dumping που τελικά θα ακολουθηθούν, είναι η υπό συζήτηση BIT ΕΕ και Κίνας, ως πρωταρχικοί στόχοι στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων της οποίας να έχουν τεθεί η απελευθέρωση των επενδύσεων και τυχόν εμποδίων καθώς και ασφαλές νομικό πλαίσιο το οποίο να επιτρέπει τη μακροπρόθεσμη πρόσβαση στις αγορές αμοιτέρων μερών.

Επόμενη αρνητική συνέπεια του dumping εντοπίζεται στην εργασία, τη στιγμή που η απορρόφηση των περιττών εργατών από άλλους κλάδους παραγωγής δεν είναι πάντοτε εύκολη ή εφικτή.

Τέλος, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου περιστέλλεται, αφού δύσκολα στις δυτικές χώρες θα μπορούσε να σταθεί το πολιτικό επιχείρημα του ανοίγματος των αγορών, όταν αυτό γίνεται μονόπλευρα.

Υπό την κλασσική οικονομική θεωρία το dumping είναι βλαβερό μόνο όταν στοχεύει στην κατάκτηση της αγοράς και περιθωριοποίηση των ανταγωνιστών (predatory monopolistic dumping). Τα υπόλοιπα φαινόμενα αντίθετα θεωρούνται ευεργετικά για την οικονομία καθώς πιέζοντας τις τιμές προς τα κάτω τα αγαθά γίνονται πιο εύκολα προσβάσιμα. Αυτό που παραβλέπει αυτή η θεώρηση είναι ότι τις περισσότερες φορές τέτοιες πρακτικές δεν εκφράζουν παρά ένα πλασματικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, ενώ τουλάχιστον κατά την άφιξη, δηλαδή στη φάση διείσδυσης στην αγορά, δεν είναι εύκολο να εκφραστεί ως Οικονομία Κλίμακας (economy of scale) αυξάνοντας την παραγωγή της.

Το Δίκαιο του ΠΟΕ δεν αντιμετωπίζει ευθέως αυτές τις πολιτικές αλλά παρέχει μόνο το δικαίωμα στα βλαπτόμενα κράτη να αμυνθούν, ενώ το ίδιο περιορίζεται σε συστάσεις (recommendations) ή rulings προς το κράτος εξαγωγής εφόσον έχει ανακύψει κάποια διαφορά ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων του. Έτσι, στη GATT 1994 και στο Σύμφωνο Εφαρμογής του Άρθρου VI της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου του 1994, ή άλλως καλούμενο «Anti-dumping Agreement», απουσιάζουν ρυθμιστικές αρχές του φαινομένου αυτού. Τότε μόνο το dumping αποκτά ενδιαφέρον, όταν τα κράτη αποφασίσουν την επιβολή αντίμετρων, ενώ εμμέσως μόνο παίρνει θέση, επιτρέποντας την κατ' εξαίρεση λήψη των αντίμετρων αυτών. Για να συμβεί αυτό, τα κράτη πρέπει να καταδείξουν την ύπαρξη dumping, να υπολογίσουν την έκτασή του και επίσης να δείξουν την ύπαρξη ζημίας ή τον κίνδυνο ζημίας αιτιακά συνδεόμενων με την πρακτική αυτή. Έτσι λοιπόν παρέχεται κατευθείαν ο ορισμός του και ο τρόπος υπολογισμού του μεγέθους του, χωρίς την ύπαρξη σχετικού προοιμίου.

Τα άρθρα 2(i) του Anti-dumping Agreement και το VI της GATT μας δίνουν τον ορισμό του dumping: *“For the purpose of this Agreement, a product is to be considered as being dumped, i.e. introduced into the commerce of another country at less than its **normal value**, if the **export***

price of the product exported from one country to another is less than the comparable price, in the ordinary course of trade, for the like product when destined for consumption in the exporting country”. Βλέπουμε λοιπόν ότι τα στοιχεία τα οποία συνθέτουν την αντικειμενική του υπόσταση προκύπτουν από τη σύγκριση δύο μεγεθών, την τιμή στην οποία διατίθεται τελικά το προϊόν και την κανονική του αξία (normal value).

1.2 Τι είναι η κανονική αξία;

Παρ’ ότι αυτό που θα αναμέναμε να εξετάζεται για τη διαπίστωση μιας πρακτικής διαμόρφωσης τιμών δεν είναι άλλο από αυτές τις τιμές των προϊόντων στη χώρα προέλευσης ή τις τιμές της αγοράς, παρατηρούμε ότι στη διατύπωση τόσο της GATT όσο και του Anti-dumping Agreement, ο όρος που χρησιμοποιείται είναι η *κανονική αξία (normal value)*. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν είναι αναγκαίο να υπάρχει σε όλα τα κράτη εγχώρια αγορά (π.χ. non-market economies), ή δεν υπάρχει εγχώρια αγορά για το συγκεκριμένο προϊόν⁷, ή επειδή δεν πωλείται το συγκεκριμένο προϊόν στη χώρα προέλευσης σε ικανές ποσότητες ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των τιμών ή και αν πωλείται υπάρχει χειραγώγηση τιμών (prices are materially distorted). Εν απουσία λοιπόν κατάλληλων τιμών ή και αγοράς ακόμη, ως βάση ελέγχου έχει επιλεγεί η *κανονική αξία*.

Ωστόσο θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι η έννοια της αγοράς απεμπολείται. Η κανονική αξία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την «*κανονική*» αγορά, εννοώντας την *ανοικτή αγορά*. Τόσο τα άρθρα VI GATT και 2(i) του Anti-dumping Agreement με τις αναφορές στην «τιμή», στη «συγκρίσιμη τιμή» και στις «συνήθεις εμπορικές συνθήκες» όσο και όλη η γεωδαισία της σχετικής νομοθεσίας προσανατολίζεται σε αυτή την κατεύθυνση, των πολιτικών ανοικτής αγοράς. Αξίζει να αναφερθούμε ενδεικτικά στο προοίμιο της Διακήρυξης του Μαρακές της 15^{ης} Απριλίου του 1994, όπου τα συμβαλλόμενα κράτη εξαγγέλλουν τις βάσεις επιτυχούς ολοκλήρωσης του Γύρου της Ουρουγουάης, προεξέχουσα μεταξύ των οποίων θέση έχουν τέτοιες πολιτικές, πολιτικές ανοικτής αγοράς⁸. Αυτό δεν στερείται ουσίας, καθώς οι πολιτικές είναι ένα πρώτο και αναγκαίο σκαλοπάτι, ώστε μέσα από ρυθμίσεις να φτάσουμε στο στάδιο της υλοποίησης, τις αγορές και τελικά τις ανοικτές αγορές.

Στην περίπτωση κατά την οποία το υπό εξέταση προϊόν διατίθεται στην εγχώρια αγορά υπό συνθήκες *κανονικής αγοράς*, η κανονική αξία είναι η τιμή του προϊόντος. Όταν όμως επικρατούν ειδικές συνθήκες, άρα συνθήκες διάφορες από τις συνήθεις εμπορικές (λ.χ. διάθεση

⁷ Bernard O'Connor, “Constructing Normal Value in WTO Anti-Dumping law. Giving meaning to the phrase open, market-oriented policies in the preamble to the Marrakesh Declaration”, NCTM, INTERNATIONAL TRADE & CUSTOMS, February 2015.

⁸ Marrakesh Declaration of 15 April 1994: “Determined to build upon the success of the Uruguay Round through the participation of their economies in the world trading system, based upon open, market-oriented policies and the commitments set out in the Uruguay Round Agreements and Decisions”.

κάτω του κόστους), ή λόγω χαμηλών πωλήσεων στην εγχώρια αγορά, τότε η σύγκριση θα γίνει σε θεωρητικό επίπεδο στη βάση δύο ενδεχομένων. Θα εξεταστεί, εάν η τιμή στην οποία εξάγεται το προϊόν είναι μικρότερη της μέγιστης αντιπροσωπευτικής τιμής στην οποία κανονικά εξάγεται σε οποιαδήποτε κατάλληλη προς τούτο Τρίτη χώρα κατά τις συνήθεις συνθήκες εμπορίου. Εναλλακτικά, λαμβάνοντας ως βάση τη χώρα προέλευσης, θα εξετάσουμε εάν η τιμή εξαγωγής είναι μικρότερη του ποσού που προκύπτει από το κόστος της εκεί παραγωγής, προσθέτοντας σε αυτό και τα όποια κόστη διαχείρισης και αγοράς, γενικά κόστη για την διάθεση του προϊόντος καθώς και το κέρδος (constructed normal value). Σχετικά τίθεται το ερώτημα εάν αυτές οι μέθοδοι είναι ελεύθερα υπαλλακτικές ή εάν ιεραρχούνται.

Στην εξαιρετική εκείνη περίπτωση που δεν επικρατούν συνθήκες ανοικτής αγοράς, λόγω κρατικών μονοπωλίων ή κρατικής διαμόρφωσης των τιμών, τα κράτη εισαγωγής ασκούν ευρεία διακριτική ευχέρεια για την μέθοδο που θα ακολουθήσουν προκειμένου να διαπιστώσουν ύπαρξη dumping. Εδώ τα πράγματα περιπλέκονται ακόμη περισσότερο σε ό,τι αφορά τη σύγκριση τιμών. Έτσι, σύμφωνα με το Παράρτημα επί του Άρθρου VI: *“special difficulties may exist in determining price comparability” for the purpose of anti-dumping actions in the case of “imports coming from a country which has a complete or substantially complete monopoly of its trade and where all domestic prices are fixed by the State”*⁹

Η ΕΕ συνήθως εφαρμόζει τη σύγκριση με μία κατάλληλη Τρίτη χώρα (the analogue country method). Πάντως οι αποφάσεις της δεν είναι ανέλεγκτες και η διακριτική της ευχέρεια υποβάλλεται στον έλεγχο του ΔΕΕ (ECJ). Έτσι δεν έπεται άνευ εταίρου ότι κάθε κρατική παρέμβαση συνεπάγεται και κρατική διαμόρφωση τιμών, ακόμη και εάν το κράτος ασκεί σημαντικό έλεγχο στο Διοικητικό Συμβούλιο της υποτιθέμενης ευνοούμενης εταιρείας. Τα όργανα της ΕΕ είναι υποχρεωμένα να διαπιστώσουν συγκεκριμένα εάν εξ αυτού προκύπτει και διαμόρφωση των τιμών από το κράτος. Σχετικά έκρινε πρόσφατα το ECJ στην 337/2009/Grand Chamber of ECJ ¹⁰ *“the concept of ‘significant State interference’ cannot be equated to just any influence on the activities of an undertaking or to just any influence in its decision-making process, but must be understood as meaning action by the State which is such as to render the undertaking’s decisions incompatible with market economy conditions”*.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ως **κανονικές συνθήκες** εννοούμε τις συνθήκες ανοικτής αγοράς, και ότι για τη σύλληψη της έννοιας της κανονικής αξίας (normal value) εξακολουθούν

⁹ Interpretative Note Ad Article VI from Annex I,
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/art6_e.pdf

¹⁰ ECJ, Υπόθεση C-337/09, Αρ. Αποφάσεως ECLI:EU:C:2012:471
<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=125218&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=305802>

να βρίσκουν εφαρμογή οι αρχές της αγοράς, ώστε η κανονική αξία να προσεγγίζει κατά το δυνατόν περισσότερο την αξία ή τις τιμές ανοικτής αγοράς¹¹.

Τελικά, η σχέση μεταξύ της κανονικής αξίας και της συγκρίσιμης τιμής δεν είναι απλώς στενή. Είναι επεξηγηματική. Εάν η συγκρίσιμη τιμή υπολείπεται της τιμής των εξαγωγών υπό συνθήκες ανοικτής αγοράς, τότε το προϊόν εξάγεται χαμηλότερα από την κανονική αξία.

1.3 «Οικονομία της Αγοράς» ή “Market Economy” (MES).

Τι εστί Οικονομία της Αγοράς; Με μια προσεκτική παρατήρηση θα διαπιστώσουμε ότι το Δίκαιο του ΠΟΕ δεν παρέχει ορισμό της έννοιας¹². Αυτή ωστόσο γίνεται απόλυτα σχετική άπαξ σημάνει ο κώδωνας του κινδύνου για εμφιλοχώρηση κρατικής παρέμβασης εκ μέρους αντισυμβαλλόμενου κράτους, με ένδειξη να αποτελεί το ύψος των τιμών των εξαγόμενων προϊόντων του κράτους αυτού.

Από την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και τη δημιουργία οικονομιών υπό μετάβαση η έννοια απέκτησε μεγάλη πρακτική σημασία, παρότι στη νομοθεσία του ΠΟΕ είχε εισαχθεί ήδη από το 1955.

Ο όρος «Οικονομία της Αγοράς» έχει δηλωτική σημασία. Με την απόδοσή του σε ένα κράτος, ο παγκόσμιος εμπορικός κόσμος καταλαβαίνει ότι απουσιάζουν τα μονοπώλια ή ότι, εν πάση περιπτώσει, βρισκόμαστε κοντά στην απουσία ουσιωδών μονοπωλίων στο κράτος αυτό, και ότι οι εγχώριες τιμές δεν καθορίζονται από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Με αυτό τον τρόπο διευκολύνεται η εύρεση της κανονικής αξίας για τον υπολογισμό του περιθωρίου dumping (dumping margin). Συνεπεία αυτού και σύμφωνα με την GATT 1994 και του Anti-Dumping Agreement¹³, η ορθότερη μέθοδος υπολογισμού είναι η αυστηρή σύγκριση των εγχώριων τιμών και των τιμών εξαγωγής, ενώ το κράτος δε δύναται να ασκήσει διακριτική ευχέρεια για τον καθορισμό της κανονικής τιμής αναφορικά με τις εξαγωγές του.

¹¹ Έτσι και το ECJ (Alumina v Council, Case T-304/11, judgment of 30 April 2013).

Christian Tietje, Bernhard Kluttig and Martina Franke, “Cost of Production Adjustments in Antidumping Proceedings: Challenging Raw Material Inputs Dual Pricing in EU Anti-dumping Law and Practice”, Journal of World Trade, 2011.

Bernard O’Connor, “Constructing Normal Value in WTO Anti-Dumping law. Giving meaning to the phrase open, market-oriented policies in the preamble to the Marrakesh Declaration”, NCTM, INTERNATIONAL TRADE & CUSTOMS, February 2015.

¹² Ο όρος εισήχθη στο addendum του Άρθρου VI της GATT το 1955, σύμφωνα με το οποίο είναι απαραίτητη η μεθοδολογική διάκριση για τον υπολογισμό της κανονικής αξίας στις χώρες οι οποίες έχουν μονοπώλια και όπου οι τιμές καθορίζονται από το κράτος, και συνεπώς η σύγκριση δεν είναι απόλυτα ακριβής. Έκτοτε η διάκριση αναπτύχθηκε από τις εθνικές νομοθεσίες. Καθώς όμως πολλές οικονομίες υπό μετάβαση, όπως και η Κινεζική, δύσκολα θα συμπορεύονταν με το addendum, εγέρθηκαν αρκετά ζητήματα στα μεμονωμένα Πρωτόκολλα προσχώρησης εκάστης αυτών. (έτσι και για το άρθρο 15 του Πρωτοκόλλου προσχώρησης της Κίνας).

¹³ https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_info_e.htm

Ένα ζήτημα το οποίο έχει εγερθεί αναφορικά με τις μεθόδους τις οποίες χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στους ελέγχους συμβατότητας των μέτρων anti-dumping με το Δίκαιο του ΠΟΕ επαναφέρει στο επίκεντρο τη συζήτηση για την Οικονομία της Αγοράς.

Η σύγκριση των τιμών εξαγωγής και κανονικής αξίας πρέπει να είναι δίκαιη. Αυτό σημαίνει ότι οι συγκρινόμενες τιμές πρέπει να ανήκουν σε πωλήσεις του ίδιου επιπέδου, συνήθως το ex-factory level, και ότι οι εν λόγω πωλήσεις λίγο πολύ συμπίπτουν χρονικά¹⁴. Επίσης η σύγκριση πρέπει να γίνεται υπό συνθήκες διαφάνειας κα συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μελών, τα οποία πρέπει να ενημερώνονται από τις αρμόδιες αρχές, ώστε να μπορούν να εισφέρουν τις αναγκαίες πληροφορίες (λ.χ. για adjustments, allowances, and currency conversion), ενώ δεν πρέπει να επιβαρύνονται υπερβολικά με το βάρος της απόδειξης (unreasonable burden of proof). Τις προϋποθέσεις αυτές θα δούμε αναλυτικότερα στη δεύτερη ενότητα της παρούσης.

Στις περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχουν κατάλληλες συγκρίσιμες τιμές λόγω σημαντικών διαφοροποιήσεων στους όρους πώλησης, ή για λόγους φορολογικούς, φυσικά χαρακτηριστικά των προϊόντων, επιβάρυνση τιμής μετά την εισαγωγή στη χώρα προορισμού κατά το στάδιο της επαναπώλησης κ.ά., η σύγκριση ναί μεν θα είναι δίκαιη, πρέπει όμως να γίνεται εντός ελαστικών περιθωρίων. Διαφορετικά για να συντεθεί η έννοια της κανονικής αξίας θα χρησιμοποιηθεί η κατασκευασμένη τιμή εξαγωγής (constructed export price)¹⁵. Αυτό σημαίνει ότι για τη σύνθεση της τιμής εξαγωγής και της κανονικής αξίας, είναι απαραίτητο να ληφθεί υπ' όψιν ο βαθμός ανταγωνισμού και η δομή της αγοράς¹⁶, ώστε να φανεί σε ποιο βαθμό συντρέχουν τα στοιχεία της ανοικτής αγοράς. Εν απουσία τέτοιων στοιχείων οι αρχές που πραγματοποιούν τη σύγκριση πρέπει να συνθέσουν την κανονική αξία κατά το δυνατόν πλησιέστερα σε αυτή μιας ανοικτής αγοράς.

Παρά τις δυσκολίες σύγκρισης των οικονομιών, των συνθηκών αγοράς σε κάθε οικονομία και τελικά της διαπίστωσης dumping, η απάντηση σε τέτοιου τύπου αθέμιτες εμπορικές πρακτικές είναι η λήψη μέσων εμπορικής άμυνας. Δεν αποτελούν όμως όλες οι περιπτώσεις στις οποίες συντρέχουν τα αντικειμενικά στοιχεία της πρακτικής αυτής την κατά το Δίκαιο του ΠΟΕ έννοια απαγορευμένου dumping, οπότε και δικαιολογείται η άμυνα. Πρέπει να αποδειχθεί ότι

¹⁴ https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_info_e.htm

¹⁵ Άρθρο 2.4, Anti-Dumping Agreement.

¹⁶ ECJ joined cases T-159/94 and T-160/94, Ajinomoto v. Council, par.9: "*the criteria of the market structure or the level of competition are not in themselves decisive for the purpose of applying a constructed normal value rather than a normal value based on actual prices, where the latter are the result of market forces*". In appeal, the Court of Justice reflected this approach in its judgment: "*the Court of First Instance held in essence that the decisive factor for the purposes of establishing the normal value on the basis of actual prices rather than on a constructed value is the very existence of such prices, which result from market forces (...)*"

η υπάρχουσα βιομηχανία της αμυνόμενης χώρας έχει υποστεί ή απειλείται με υλική ζημία, ή εξ αιτίας αυτού επιβραδύνεται η ίδια η δημιουργία σχετικής βιομηχανίας.

1.4 Ένα επίκαιρο ζήτημα:

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ως Οικονομία της Αγοράς

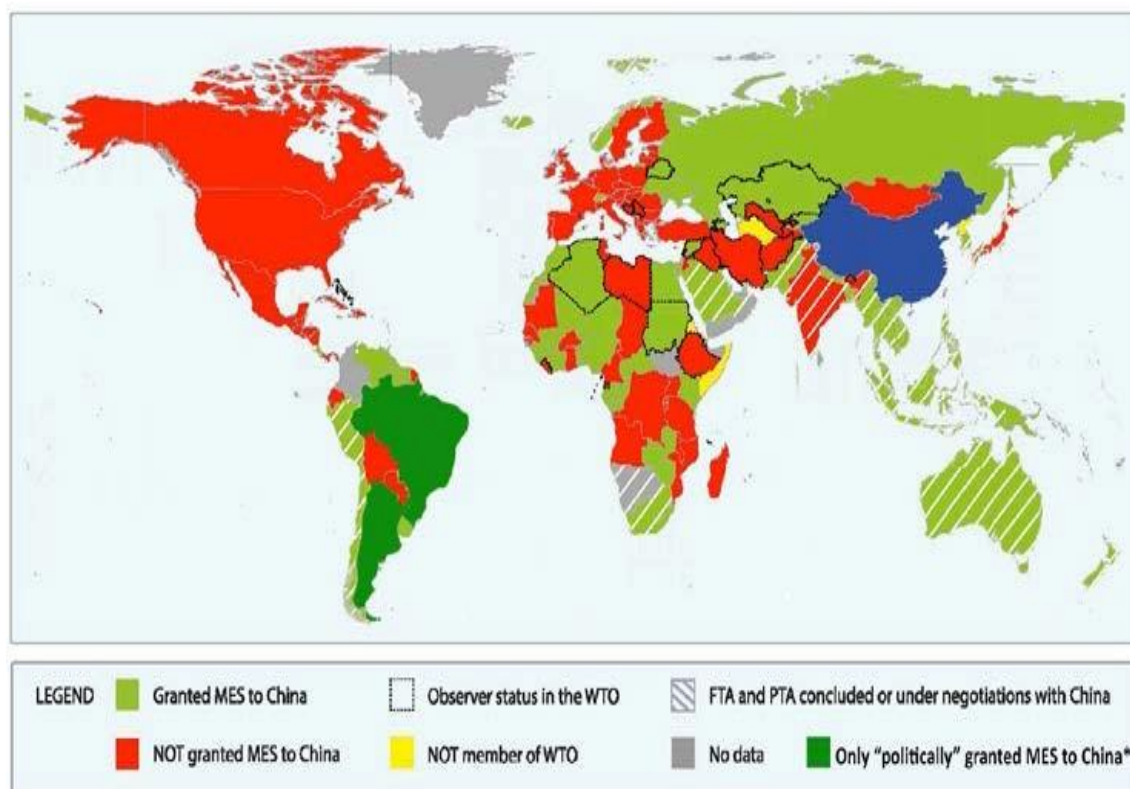
Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας προσχώρησε στη Συμφωνία του Μαρακές του 1994¹⁷ στις 10 Νοεμβρίου του 2001¹⁸, ενώ ήταν καταστατικό μέλος της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου του 1947. Παρότι οι βασικοί άξονες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου εκπορεύονται από την αρχή της Οικονομίας της Αγοράς, η Κίνα εισήλθε χωρίς να χαίρει αυτού του χαρακτηρισμού και γενικά τυγχάνει αντίστοιχης μεταχείρισης. Εντούτοις, υπάρχουν αρκετά κράτη ανά την υφήλιο τα οποία της έχουν αναγνωρίσει αυτό το χαρακτήρα, είτε επειδή πληροί εγχώριά τους κριτήρια, είτε για διπλωματικούς λόγους, π.χ. για την επίτευξη εμπορικής συνεργασίας. Έτσι λόγω χάριν συνέβη με την Αυστραλία, όταν στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων για την υπογραφή Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου (FTA) το 2003 για την ολοκλήρωση της συμφωνίας ετέθη ως όρος από την Κίνα η λήψη του status MES. Άλλοι λόγοι είναι η πραγματοποίηση κινεζικών επενδύσεων (περίπτωση Βραζιλίας και Αργεντινής) ή ακόμη και για την ανεύρεση χρημάτων με τη συνομολόγηση δανείων (Αφρικανικές χώρες). Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η δήλωση του Πρωθυπουργού της Κίνας, Κου Wen Jiabao, το Σεπτέμβριο του 2016, ότι η ΕΕ θα μπορούσε να δώσει το χαρακτήρα MES στην Κίνα, με αντάλλαγμα βοήθεια στο Ευρωπαϊκό bail out¹⁹. Επίσης η Κίνα προειδοποίησε ότι θα λάβει μέτρα έναντι κρατών τα οποία δεν της αναγνωρίσουν τυχόν το status μετά το Δεκέμβριο του 2016.

Η ΕΕ, οι ΗΠΑ, ο Καναδάς το Μεξικό, η Ιαπωνία και η Ινδία δεν της έχουν δώσει ακόμη το status αυτό, όπως φαίνεται στο χάρτη που ακολουθεί.

¹⁷ Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization

¹⁸ PROTOCOL ON THE ACCESSION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, WT/L/432, 23 November 2001.

¹⁹ “Market Economy Status for China: The Views From Brussels and Beijing. A closer look at the market economy debate between China and the EU”, Insa Ewert and Jan Philipp Pöter, The Diplomat, July 25, 2016

Source: Policy Department, based on a version published by the [European Parliament Research Service](#). DG External Policies, "In depth Analysis, One year to go: the debate over China's Market Economy Status heats up", Barbara Baron, December 2015. The original data has been compiled by S. Kennedy and Zhao Shuang for their article "China's Frustrating Pursuit of Market Economy Status: Implications for China and the World", in S. Kennedy and S. Cheng, *From Rule Takers to Rule Makers: The Growing Role of Chinese in Global Governance*, Research Centre for Chinese Politics and Business and International Centre for Trade and Sustainable Development, 2012;

Ο χαρακτηρισμός που δίνεται από τα διάφορα κράτη- εμπορικούς εταίρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πέραν της δύναμης που ασκεί υπό τη μορφή πίεσης της αγοράς, **πρέπει** να λαμβάνεται υπ' όψιν από την Ένωση για τη διατήρηση της ισορροπίας των δικαιωμάτων –υποχρεώσεων που θεσπίζει η Συμφωνία GATT, κατά ρητή πρόβλεψη του προοιμίου του σχετικού Κανονισμού της ΕΕ, τον 1225/2009. Αυτό είναι επιδεκτικό συζήτησης, καθώς όπως προαναφέραμε, τα διάφορα κράτη της υφηλίου δε δίνουν το status MES πάντα στηριζόμενα σε ποιοτικά κριτήρια, αλλά συχνά εξ ανάγκης, (είδαμε το παράδειγμα των Αφρικανικών χωρών). Σε κάθε περίπτωση, και παρά το ομιχλώδες τοπίο για το εάν είναι ή δεν είναι βάσιμος ο παραπάνω χαρακτηρισμός από τα κράτη της υφηλίου, η Κίνα έχει δεσμευθεί να ανοίξει την αγορά της και να απελευθερώσει την οικονομία με στόχο την καλύτερη εμπέδωση και τελειοποίηση των κανόνων διεθνούς εμπορίου: "China will play a constructive role in

perfecting the multilateral rules, which is a very important aspect of China's involvement in the economic globalization”²⁰.

Σε αυτή την προσπάθεια το έτος 2016 είναι καθοριστικό. Στα έγγραφα προσχώρησης της χώρας και συγκεκριμένα στο Τμήμα 15 του Πρωτοκόλλου Προσχώρησης προβλέπεται ότι μετά την 11^η Δεκεμβρίου του 2016 η Κίνα θα λάβει το καθεστώς MES. Το εάν αυτό θα συμβεί αυτομάτως ή μη, είναι ακόμη εντόνως αμφισβητούμενο, καθώς το κείμενο αφήνει περιθώρια διαφορετικών ερμηνευτικών εκδοχών. Οι πιθανές νομικές συνέπειες απόδοσης στη χώρα αυτού του καθεστώτος θα περιγραφεί εν συντομία ακολούθως. Επίσης, το 2016 η Κίνα έχει την προεδρία του G20. Είναι ενδιαφέρον να δούμε πώς ο διάλογος των δύο δυναμικών του forum αυτού θα επιδράσει αμφίδρομα στην συμπεριφορά της Κίνας και των υπολοίπων κρατών²¹.

1.4.1 Έχει εφαρμόσει η Κίνα τις πολιτικές τις οποίες υποσχέθηκε προς τη δημιουργία μια αγοράς απαλλαγμένης από κρατικές παρεμβάσεις;

Το σίγουρο είναι ότι βήματα προς αυτή την κατεύθυνση έχουν γίνει, πολλά ωστόσο είναι αναγκαίο να ακολουθήσουν²², καθώς, παραδείγματος χάριν, οι προστατευτικές πολιτικές της Κινεζικής Κυβέρνησης επί των δημόσιων επιχειρήσεων και των τοπικών εμπορών αποτελούν σοβαρό ανασταλτικό παράγοντα για τις ξένες άμεσες επενδύσεις στη χώρα²³. Πάντως, η λήψη του status MES αποτελεί προτεραιότητα για το Πεκίνο ήδη από το 2003²⁴, ενώ όπως παρατηρείται από το σχετικό Think Tank του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Κίνα το 2015 βρισκόταν αντιμέτωπη με 53 AD (anti-dumping) μέτρα διάρκειας έως το 2020, έξι εκ των οποίων ελήφθησαν μόλις το ίδιο έτος. Εκτός όμως από την παρέκκλιση από τους κανόνες AD, Κινέζοι επιχειρηματίες προσφεύγουν ενάντια της ΕΕ ενώπιον εθνικών δικαστηρίων κρατών μελών, επιχειρώντας να αποφύγουν τη μεταχείριση non-MES²⁵.

Είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι κάθε Κράτος Μέλος του ΠΟΕ είναι ελεύθερο να καθορίσει εάν η Κίνα αποτελεί MES ή όχι. Κύρια συνέπεια της μη απόδοσης του χαρακτήρα

²⁰ “WTO ACCESSIONS AND DEVELOPMENT POLICIES UNITED NATIONS”, UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT, New York and Geneva, 2001

²¹ “Active with People’s Republic of China”, OECD, Μάρτιος 2016

²² Prof. Dr. Markus Taube & Dr. Christian Schmidkonz GbR, “Assessment of the normative and policy framework governing the Chinese economy and its impact on international competition”, THINK!DESK China Research & Consulting, Final Report, 25 June 2015

²³ “TRADE POLICY REVIEW REPORT BY THE SECRETARIAT CHINA”, p. 13, WT/TPR/S/300, 27 May 2014, https://www.wto.org/english/tratop_e/tptr_e/s300_e.pdf

²⁴ “Granting Market Economy Status to China An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy”. EPRS | European Parliamentary Research Service, Author: Laura Puccio, Members' Research Service, November 2015 — PE 571.325

²⁵ “Major EU-China antidumping cases”, Briefing, European Parliamentary Briefing Service, May 2016 [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)583795](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)583795)

είναι ότι για την εύρεση της κανονικής αξίας μπορεί να χρησιμοποιηθούν άλλες μέθοδοι, εκτός από τη σύγκριση με τις εγχώριες τιμές διάθεσης. Ο λόγος για τον οποίο δεν απαιτείται από το Πρωτόκολλο η σύγκριση των τιμών να γίνεται επί τη βάσει των εγχώριων (κινεζικών) τιμών και κόστους είναι ότι, καθώς τα μέτρα anti-dumping βάλλουν κατά κρατικής πολιτικής, τέτοιες πληροφορίες θα κινδύνευαν να είναι ανακριβείς και αναξιόπιστες. Έτσι βλέπουμε ότι κάθε αντισυμβαλλόμενο κράτος χρησιμοποιεί τα δικά του κριτήρια.

Καθώς η κοινή εμπορική πολιτική είναι αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (TEU Άρθρα 4, 5 και TFEU 2, 3 (1e)), η Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθώντας το νέο Σύμφωνο ερμηνείας του Άρθρου IV GATT (Anti-Dumping Agreement) του 1994, υιοθέτησε ξεχωριστό νομικό κείμενο το 2009, υπό τη μορφή του προαναφερθέντος Κανονισμού, ώστε να καθορίζει την ακολουθούμενη από τα κράτη μέλη της διαδικασία ενιαία και στο μέγιστο βαθμό εναρμόνισης²⁶. Μάλιστα για τον καθορισμό αυτό εφαρμόζει σημαντικό αυτοπεριορισμό στην επιβολή εργαλείων εμπορικής άμυνας (Trade Defense Instruments, TDIs), ακολουθώντας τους “WTO- plus rules”.

Πιο αναλυτικά, η ΕΕ για να διαπιστώσει εάν ένας εμπορικός της εταίρος εφαρμόζει dumping στα προϊόντα που εξάγει στην επικράτειά της, ελέγχει, εάν οι τιμές εξαγωγής (δηλαδή εισαγωγής στην ΕΕ) είναι χαμηλότερες από την «κανονική αξία», και άρα είναι «άδικες». Ο βασικός παράγοντας για να γίνει αυτή η σύγκριση είναι το status που έχει η χώρα του εξαγωγέα, εάν δηλαδή θεωρείται Οικονομία της Αγοράς (MES) ή όχι.

- Εάν η χώρα εξαγωγής είναι αμιγώς MES, η ΕΕ εφαρμόζει τη γενική μέθοδο του ΠΟΕ, εξετάζοντας το κόστος παραγωγής και την εγχώρια τιμή διάθεσης (δηλαδή την τιμή διάθεσης στη χώρα προέλευσης).
- Εάν η χώρα εξαγωγής δεν είναι αμιγώς MES, διότι υπάρχουν φαινόμενα κρατικής παρέμβασης, η ΕΕ χρησιμοποιεί την λεγόμενη “cost adjustment methodology”, προσαρμόζοντας το κόστος παραγωγής στην αγορά της χώρας προέλευσης.
- Εάν η χώρα εξαγωγής δεν είναι MES, η ΕΕ χρησιμοποιεί την “analogue country methodology”, εξετάζοντας τις τιμές σε μια ανάλογη χώρα, η οποία όμως είναι MES.
- Τέλος, εάν η χώρα δεν είναι MES, αλλά απουσιάζει η κρατική παρέμβαση στην διαμόρφωση των τιμών της αγοράς, η χώρα αυτή εξομοιώνεται από πλευράς μεταχείρισης με κράτος MES και η ΕΕ εφαρμόζει τη γενική μέθοδο του ΠΟΕ.

²⁶ COUNCIL REGULATION (EC) No 1225/2009 of 30 November 2009 on protection against dumped imports from countries not members of the European Community

Διευκρινίζουμε ότι χρησιμοποιήθηκε η διατύπωση «χώρα εξαγωγής» και όχι «χώρα προέλευσης», καθώς αυτή μπορεί να είναι η χώρα προέλευσης ή και ενδιάμεση χώρα²⁷.

Η Κίνα, όπως ορίζεται συγκεκριμένα στον ανωτέρω Κανονισμό, δε θεωρείται Οικονομία της Αγοράς από την ΕΕ, καθώς δεν πληρούνται τα κριτήρια του λεγόμενου ΜΕΤ (market economy test)²⁸. Τα κριτήρια αυτά βασικά συνοψίζονται ως εξής, και ουσιαστικά εκφράζουν το Κριτήριο του Ιδιώτη Επενδυτή Συναλλασσόμενου.

- 1) Χαμηλό επίπεδο κρατικής παρέμβασης στην κατανομή των πόρων, και στη λήψη αποφάσεων από τις επιχειρήσεις (ιδιωτικές ή δημόσιες), με προσδιορισμό των τιμών από το κράτος, με φορολογικές διακρίσεις και ύπαρξη φορολογικών ή συναλλαγματικών καθεστώτων κ.ά.
- 2) Απουσία κρατικών παρεμβάσεων στη λειτουργία επιχειρήσεων επί ιδιωτικοποίησης, ύπαρξη μη ανοικτού εμπορίου και συστήματος αποζημιώσεων. Ουσιαστικά δηλαδή, απουσία “κληροδότησης” κρατικών παρεμβάσεων του παρελθόντος.
- 3) Αναμόρφωση του εταιρικού δικαίου. Συγκεκριμένα, και με σκοπό τη διαφανή και χωρίς διακρίσεις λειτουργία επιχειρήσεων, υιοθέτηση κατάλληλης νομοθεσίας, στην οποία θα περιλαμβάνονται επαρκείς ρυθμίσεις εταιρικής διακυβέρνησης (εφαρμογή διεθνών λογιστικών προτύπων, προστασία μετόχων, δημοσίευση στοιχείων).
- 4) Υιοθέτηση επαρκών, συγκροτημένων και διαφανών κανόνων για την προστασία της περιουσίας καθώς και τη διαμόρφωση του πτωχευτικού δικαίου.
- 5) Ο οικονομικός τομέας λειτουργεί ανεξάρτητα από το Κράτος, υπό την εποπτεία του Κράτους.

Βλέπουμε ότι η τέταρτη προϋπόθεση αλλά και η τρίτη στοχεύει ευθέως στην ενθάρρυνση και διευκόλυνση ξένων (άμεσων) επενδύσεων στο υπό εξέταση κράτος, με συγκεκριμένη μνεία στα δικαιώματα της ιδιοκτησίας. Αυτό γιατί δεν αρκεί σε μια χώρα να απουσιάζουν κανόνες που απαγορεύουν ρητά τις ξένες επενδύσεις στην επικράτειά της, καθώς είναι δυνατή η αποθάρρυνση τους όταν για παράδειγμα προβαίνει είτε σε άμεσες είτε σε έμμεσες (tantamount) απαλλοτριώσεις, χωρίς επαρκή αιτιολογία ή αρνούμενη της καταβολή επαρκούς, άμεσης και κατάλληλης αποζημίωσης (prompt, adequate, effective, Hall formula). Η Κίνα διαπιστώνεται ότι ακόμη δεν αποτελεί ιδιαίτερα φιλόξενο τόπο για τέτοιες επενδύσεις. Έτσι στην αξιολόγησή²⁹ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2008

²⁷Ibid, Άρθρο 1, παρ. 4

²⁸ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT ON PROGRESS BY THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA TOWARDS GRADUATION TO MARKET ECONOMY STATUS IN TRADE DEFENCE INVESTIGATIONS Brussels, 19/09/2008 SEC(2008) 2503 final
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/june/tradoc_143599.pdf

²⁹ Ibid

εντοπίστηκαν αρκετά προβλήματα (over-representation of state shareholders on company boards, restrictions on business), ενώ φάνηκε ότι δεν πληρούντο το τέταρτο κριτήριο, οι προϋποθέσεις του οποίου πρέπει να εφαρμόζονται και στην πράξη από τις δικαστικές αρχές³⁰, λόγω ελλείψεων στο πτωχευτικό δίκαιο, το δίκαιο ανταγωνισμού και προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

1.4.2 Οι επιπτώσεις απόδοσης στην Κίνα του χαρακτήρα της «Οικονομίας της Αγοράς» από την ΕΕ είναι πολυδιάστατες³¹.

Πολιτικά οι σχέσεις ΕΕ-Κίνας θα δοκιμαστούν ενώ η εμπορική αλληλεξάρτηση των δύο μερών είναι τεράστια. Σημειώνεται ότι η Κίνα είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος των Ευρωπαίων μετά τις ΗΠΑ³², και η ΕΕ ο κύριος εμπορικός εταίρος της Κίνας³³. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το είδος των εξαγωγών της Ευρώπης και αντίστοιχα των Κινεζικών εισαγωγών. Το Ευρωπαϊκό Ακαθάριστο Προϊόν περιλαμβάνει σε μικρό μονάχα ποσοστό βιομηχανικά προϊόντα, ενώ στόχος μέχρι το 2020 έχει τεθεί η αύξησή του στο 20% (Communication of COM: COM(2012)0582). Αυτή η στοχοθεσία συνεπάγεται ότι τώρα όσο ποτέ καθίσταται αναγκαία η εντατικοποίηση παρά η εξασθένιση των μέτρων ενίσχυσης της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, πράγμα άμεσα συνδεδεμένο με την απόδοση status MES στην Κίνα. Αυτό θεωρούμε ότι πρέπει να γίνει με κοινή αντιμετώπιση και σύμπνοια από την Ευρωπαϊκή πλευρά, καθώς το εμπόριο έχει χαρακτηριστεί ως κύριος μοχλός της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής στην Στρατηγική «Ευρώπη 2020»³⁴.

Επίσης, μία μονομερής απόφαση από την ευρωπαϊκή πλευρά θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τις διαπραγματεύσεις για τις Διατλαντικές Συμφωνίες (TTIP-CETA-TiSA), καθώς και τη συνομολόγηση της Επενδυτικής Συμφωνίας οι διαπραγματεύσεις της οποίας εγκαινιάστηκαν στο 16ο –China Summit στις 21 Νοεμβρίου 2012. Παράλληλα, δεν είναι αμελητέες οι

³⁰ Χαρακτηριστική η πρόσφατη απόφαση Κινεζικού Δικαστηρίου το οποίο δεν αναγνώρισε δικαίωμα στο όνομα «i-phone» στην εταιρεία Apple, δικαιώνοντας ντόπιο κατασκευαστή. Βλέπε σχετικά: “Apple loses trademark fight over ‘iPhone’ name in China”, BBC, May 4, 2016, <http://www.bbc.com/news/business-36200481>,

“Apple loses China trademark case for ‘iPhone’ on leather goods”, Reuters, May 5, 2016 <http://www.reuters.com/article/us-apple-china-idUSKCN0XV0YH>,

³¹ “Granting Market Economy Status to China”, An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy, EPRS | European Parliamentary Research Service Author: Laura Puccio Members' Research Service November 2015 — PE 571.325 [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA\(2015\)571325_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571325/EPRS_IDA(2015)571325_EN.pdf)

³² EU Commission, DG Trade, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>

³³ European Parliament resolution of 12 May 2016 on China's market economy status (2016/2667(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0223+0+DOC+XML+V0//EN>

³⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Trade, Growth and World Affairs Trade Policy as a core component of the EU's 2020 strategy, Brussels, 9.11.2010 COM(2010) 612 final, COM/2010/612

επιπτώσεις επί της δημοφιλίας των Ευρωπαίων πολιτικών στο εσωτερικό της Ευρώπης, την ώρα που και οι Αμερικανοί εντατικοποιούν τα anti-dumping μέτρα τους στον τομέα του εμπορίου μετάλλων, λόγω εκτεταμένων πολιτικών χαμηλής τιμολόγησης από την Κινεζική πλευρά³⁵. Ήδη στο Στρασβούργο στις 10 Μαΐου 2016 σημειώθηκαν κινητοποιήσεις εκατοντάδων Γερμανών εργαζομένων στον τομέα της σιδηρουργίας, οι οποίοι διαδήλωσαν κατά της πρωτοβουλίας μονομερούς απόδοσης του χαρακτήρα MES στην Κίνα, άποψη που συμμερίστηκε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³⁶.

Από οικονομικής πλευράς, ποικίλοι κλάδοι παραγωγής εντός των Ευρωπαϊκών συνόρων ενδέχεται να δοκιμάσουν περαιτέρω τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού με την Κίνα, μια χώρα με *πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα*, ιδιαίτερα στον τομέα του σιδήρου, ενώ μέχρι τώρα απέλυναν ευνοϊκού καθεστώτος αντιντάμπινγκ -χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι 56 από τα 73 των antidumping εν ισχύ μέτρων της ΕΕ, ή αλλιώς το 76% των μέτρων αυτών, αφορούν την Κίνα. Επίσης ολόκληρη η αλυσίδα από τον παραγωγό έως τον καταναλωτή δεν θα μείνει ανέπαφη. Ειδικότερα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (SMEs) θα πληγούν ιδιαιτέρως, ενώ μπορεί να κινδυνεύσουν ακόμη και με κλείσιμο, γεγονός το οποίο θα αντιτίθετο ευθέως στην πολιτική Horizon2020 της ΕΕ. Η πολιτική αυτή είναι το εργαλείο υλοποίησης των στρατηγικών Innovation Union, a Europe 2020, οι οποίες έχουν ως στόχο την προστασία της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ΕΕ στις δεκαετίες που έρχονται, κυρίως μέσω της επιστημονικής και βιομηχανικής ανάπτυξης και της αντιμετώπισης των κοινωνικών προκλήσεων³⁷.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναμένεται απώλεια του 80% περίπου από τις 234.300 θέσεις εργασίας στους ανταγωνιστικούς τομείς παραγωγής οι οποίοι προστατεύονται με anti-dumping μέτρα έναντι της Κίνας στην Ιταλία, τη Γερμανία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Πολωνία³⁸. Σημαντικότερος τομέας είναι αυτός του σιδήρου (περίπου 350.000 θέσεις εργασίας στην Ευρώπη³⁹). Αντίθετα, μεγαλύτεροι συντελεστές παραγωγής ενδέχεται να ευνοηθούν προτιμώντας τις φθηνότερες κινέζικες πρώτες ύλες και

³⁵ “China Furious After US Launches Trade War "Nuke" With 522% Duty”, Tyler Durden, Zero Furious, May 19, 2016

³⁶ “Market Economy Status: Why is China making a big fuss?”, Shaohua Yan, Xiaoyan Tang, May 18, 2016, Euractive

³⁷ EU Commission, Horizon 2020, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>

³⁸ “EU should not rush into granting China market economy status”, JAN GASPERS AND MIKKO HUOTARI, BERLIN, 11 Feb. 2016, Euobserver

³⁹ DG External Policy, IN-DEPTH ANALYSIS “One year to go: The debate over China's market economy status (MES) heats up”, Barbara BARONE.
European Parliament resolution of 17 December 2014 on the steel sector in the EU: protecting workers and industries (2014/2976(RSP)), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2016%3A294%3ATOC>

προϊόντα προς μεταποίηση καθιστώντας τα αγαθά τους ανταγωνιστικότερα στην ευρωπαϊκή αγορά. Τέλος, σημαντικά ευνοημένοι θα βγουν οι ευρωπαίοι επιχειρηματίες οι οποίοι παράγουν τα προϊόντα τους στην Κίνα, κυρίως μέσω κοινοπραξιών (joined ventures), ή εκείνες οι χώρες οι οποίες θα προτιμούσαν τον εφοδιασμό πρώτων υλών για τη βιομηχανία τους σε σημαντικά χαμηλότερες τιμές από τις Ευρωπαϊκές.

Τα νομικά ζητήματα που εγείρονται ειδικότερα σε σχέση με την ΕΕ έχουν ως εξής:

Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου α του Άρθρου 15 του Πρωτοκόλλου για τη Συμβατότητα των Τιμών (“Price Comparability in Determining Subsidies and Dumping”) ορίζει ότι, η χώρα εισαγωγής δύναται να χρησιμοποιήσει είτε τις Κινεζικές τιμές και κόστη της υπό εξέταση βιομηχανίας, είτε μία μέθοδο η οποία δε στηρίζεται σε αυστηρή σύγκριση τιμών ή κόστους στον εκάστοτε κλάδο παραγωγής της Κίνας, ώστε να υπολογιστεί η κανονική αξία και να γίνει η σύγκριση των τιμών σύμφωνα με το Άρθρο VI of GATT 1994 και το Anti-dumping Agreement. Η υποπαράγραφος ai) επιβάλλει την υποχρέωση στο κράτος εισαγωγής να χρησιμοποιήσει τις Κινεζικές τιμές ή κόστη εφαρμόζοντας αυστηρή σύγκριση με αυτές, εφόσον οι παραγωγοί αποδείξουν ξεκάθαρα (“clearly show”) ότι πληρούνται τα κριτήρια της Οικονομίας της Αγοράς τα οποία έχει θέσει το κράτος εισαγωγής. Σε αντίθετη περίπτωση, υποπαράγραφος (a(ii)), το κράτος εισαγωγής μπορεί να παρεκκλίνει από την ανωτέρω υποχρέωση, και να χρησιμοποιήσει μια μέθοδο διαφορετική από αυτή της αυστηρής σύγκρισης με τις κινεζικές τιμές και κόστη, εάν οι υπό εξέταση παραγωγοί αδυνατούν να δείξουν ξεκάθαρα (cannot clearly show) ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της Οικονομίας της Αγοράς στον κλάδο παραγωγής αντίστοιχου προϊόντος στη χώρα τους, αναφορικά με την παραγωγή και την πώλησή του. Βλέπουμε λοιπόν τη συνδρομή μαχητού αρνητικού τεκμηρίου εις βάρος των κινεζικών επιχειρήσεων και της Κίνας, οι οποίοι φέρουν και το βάρος της απόδειξης.

Ωστόσο, σύμφωνα με την παράγραφο (d) του Πρωτοκόλλου: “Once China has established, under the national law of the importing WTO Member, that it is a market economy, the provisions of subparagraph (a) shall be **terminated** provided that the importing Member's national law contains market economy criteria as of the date of accession. In any event, the provisions of subparagraph (a)(ii) **shall expire 15 years after the date of accession**. In addition, should China establish, pursuant to the national law of the importing WTO Member, that market economy conditions prevail in a particular industry or sector, the non-market economy provisions of subparagraph (a) shall no longer apply to that industry or sector”.

Ένα φλέγον σύγχρονο διακρατικό debate έχει εστιάσει στην ερμηνεία της 15 ετούς αυτής προθεσμίας. Είναι δηλαδή αυτή ενδεικτική για τα αντισυμβαλλόμενα κράτη ή αυτόματα μετά τη παρόδω της η Κίνα θεωρείται ότι έχει πλήρως αφομοιώσει το σύστημα του ελεύθερου εμπορίου και ανόθευτου ανταγωνισμού; Εάν το τεκμήριο είναι μαχητό τότε, το κράτος

εισαγωγής πρέπει να αποδείξει ότι η Κίνα δε συμμορφώνεται με το addendum του Άρθρου IV GATT ή τουλάχιστον με την εθνική του νομοθεσία, πράγμα μάλλον συνεπέστερο με την κοινή πρακτική, αφού άλλωστε θα ήταν και άδικο να υιοθετούνται τα αυστηρότερα κριτήρια του addendum, ενώ η πλειοψηφία των κρατών εφαρμόζει ελαστικότερες νομοθεσίες. Εξάλλου, αν βάση αποτελούσαν τα αυστηρότερα κριτήρια του addendum, τότε, καθώς αυτά δύσκολα θα πληρούντο, η παράγραφος d θα καθίστατο εκ των πραγμάτων ανεφάρμοστη. Εάν το τεκμήριο θεωρηθεί αμάχητο, όπως υποστηρίζει η Κίνα, τότε κάθε δυσμενέστερη μεταχείριση από τα κράτη εισαγωγής θα καθίστανται αυτομάτως αντίθετα με το Δίκαιο του ΠΟΕ. Κατά τη γνώμη της γράφουσας η εκδοχή της αυτόματης απόδοσης του status MES είναι δογματικά ασύμβατη με την ίδια την έννοια της «Οικονομίας της Αγοράς», έννοια η οποία εκφράζεται με επαληθεύσιμα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Η ανάπτυξη ή όχι αυτών των χαρακτηριστικών δεν είναι θέμα χρόνου αλλά υιοθέτησης συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων. Και αυτό καθώς δεν είναι κρίσιμο μονάχα να φαίνεται πως υπάρχουν οι δομές απελευθέρωσης του εμπορίου, οι οποίες πράγματι παρατηρείται ότι έχουν σε ένα βαθμό δημιουργηθεί. Ο βαθμός εμπέδωσης πρέπει να είναι ουσιαστικός. Ένας δείκτης αυτού είναι το πώς αντιδρούν οι αγορές στις κρίσεις. Η απάντηση της Κινεζικής Κυβέρνησης στο πρόσφατο παράδειγμα του crash του Χρηματιστηρίου της Σαγκάης, με άμεση παρέμβαση στην αγορά⁴⁰, δηλώνει ότι το Πεκίνο είναι ανά πάσα στιγμή ικανό να ανατρέψει ad hoc τα όποια επιτεύγματα.

Υπό μία διαφορετική σκοπιά το θέμα ιδόμενο μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Ενώ καθίσταται σαφές ότι είναι δυνατόν η μεταχείριση ως μη MES (NMES) να μπορεί να αρθεί και πριν την πάροδο της ανωτέρω προθεσμίας, με την αναγνώριση από το κράτος προέλευσης του status MES στην Κίνα, το ίδιο δεν ισχύει για τα αποτελέσματα της παρόδου της προθεσμίας άπραγης. Τι συμβαίνει δηλαδή όταν για το κράτος εισαγωγής η Κίνα δεν πληροί τα κριτήρια της Οικονομίας της Αγοράς που αυτό έχει θέσει; Απάντηση στο ερώτημα δίνει το αμέσως επόμενο εδάφιο της παραγράφου d, λέγοντας ότι μετά τα δεκαπέντε έτη η Κίνα γίνεται ή θεωρείται Οικονομία της Αγοράς, σε ό,τι όμως αφορά μονάχα την υποπαράγραφο aii, δηλαδή στην περίπτωση που οι Κινέζοι παραγωγοί αδυνατούν να ανατρέψουν το τεκμήριο με πλήρη απόδειξη. Κατά τη γνώμη της γράφουσας, η υποπαράγραφος aii δεν καλύπτει αυτή όλες τις περιπτώσεις της παραγράφου a. Και αυτό γιατί πράγματι, κατηγορούμενης της aii το κράτος εισαγωγής δε δικαιούται πια να παρεκκλίνει μεθοδολογικά, και εάν ακόμη υπάρχει μερική αντί της πλήρους απόδειξης πλήρωσης των Κριτηρίων MES. Αφήνεται όμως ανοικτή η περίπτωση κατά την οποία οι Κινέζοι παραγωγοί αδυνατούν να αποδείξουν παντελώς την πλήρωση των κριτηρίων για το συγκεκριμένο κλάδο. Τότε θα μπορούσε να πει το κράτος εισαγωγής ότι

⁴⁰ “China's Stock Market Crash: One Year Later”, Sarah Hsu, Forbes, July 13, 2016
<http://www.forbes.com/sites/sarahsu/2016/07/13/chinas-stock-market-crash-one-year-later/#250a65b623c5>

δικαιούται να εφαρμόσει την δυνατότητα της παραγράφου a, η οποία και διατηρείται εν ισχύ, και ως εκ τούτου να παρεκκλίνει μεθοδολογικά από την αυστηρή σύγκριση.

Επίσης σύμφωνα με τον καθηγητή Bernard O'Connor⁴¹, η ανενέργεια ολόκληρης της παραγράφου a με την παρέλευση της προθεσμίας της παραγράφου d θα ήταν εσφαλμένη για δύο λόγους. Πρώτον, η παράγραφος d περιορίζει το αποτέλεσμα της στην υποπαράγραφο aii, ενώ αφήνει ανέπαφη τη δυνατότητα διατήρησης του status MES όπως προβλέπεται στο chapeau της παραγράφου a. Δεύτερον, το εδάφιο της παραγράφου d που προβλέπει την προθεσμία, δεν καλύπτει την περίπτωση που ακολουθεί στο αμέσως επόμενο εδάφιο, όπου και διατηρείται η υποχρέωση της Κίνας να δείξει ότι συμμορφώνεται με τις προϋποθέσεις της εθνικής νομοθεσίας για τη λήψη του status MES.

Συνεπώς, δε μπορεί να θεωρηθεί ότι η προθεσμία 2016 έχει αυτόματα αποτελέσματα, αλλά δίνει τη δυνατότητα επιλογής μεθόδου στο κράτος εισαγωγής, -δυνατότητα που ήδη όμως υπάρχει και άρα διατηρείται.

«Ουκ ανδρός όρκοι πίστις, αλλ' όρκων ανήρ».

(Αισχύλος, 525 π.Χ.-456 π.Χ.)

Η αλήθεια είναι ότι το ζήτημα αυτό της «ασαφούς» διατύπωσης έχει ιστορική εξήγηση. Αποτελεί το προϊόν του συμβιβασμού μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων κατά τη διαδικασία εισόδου της τελευταίας στον ΠΟΕ. Φυσικά το διακύβευμα ήταν τεράστιο και για τον ίδιο τον ΠΟΕ, αφού ως διεθνής οργανισμός για το παγκόσμιο εμπόριο η απουσία της Κίνας από τους κόλπους του τον στερούσε όχι απλώς από ένα σημαντικό κομμάτι δικαιοδοσίας αλλά και από τις προϋποθέσεις επίτευξης των στόχων του. Χαρακτηριστική σχετική δήλωση του Mike Moor, τέως Γενικού Διευθυντή του ΠΟΕ: *“With China's membership, the WTO will take a major step towards becoming a truly world organization”*⁴². Η Κινεζική πλευρά πίεζε προς την συμπερίληψη στην δεκαπενταετή προθεσμία ολόκληρης της πρώτης παραγράφου του εν λόγω άρθρου του Πρωτοκόλλου. Τελικά περιορίστηκε στην υποπαράγραφο a(ii). Αυτό έχει μεγάλη σημασία για τον ερμηνευτή, καθώς φανερώνει ότι και κατά τα νοούμενα από τα συμβαλλόμενα μέρη η υποπαράγραφος aii και η παράγραφος a είναι μεν συνδεδεμένες, διατηρούν ωστόσο μεταξύ τους αυτοτέλεια.

⁴¹ Bernard O'Connor, Market-economy status for China is not automatic, Vox (CEPR policy portal), 27 November 2011

⁴² WTO PRESS RELEASE, Press/243, 17 September 2001
https://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm

Βλέπουμε λοιπόν ότι το ζήτημα της προθεσμίας είχε αποτελέσει προϊόν διαφωνίας από τότε, και έτσι τα μέρη προτίμησαν να μεταθέσουν το ζήτημα στο απώτερο μέλλον. Με την επικαιροποίηση όμως του θέματος και το «πλήρωμα του χρόνου», έκαστο κράτος καλείται να κρίνει εάν θα αρκεστεί στην τότε δοθείσα δέσμευση του μεγάλου αυτού διεθνούς παίχτη, ότι θα απελευθερώσει τις αγορές του, οψόμενό τον αυτομάτως ως Οικονομία της Αγοράς ή εάν θα αξιολογήσει τις πράξεις και την τωρινή κατάσταση του παίχτη αυτού, στον οποίο ακόμη οι αποφάσεις των επιχειρήσεων επί των τιμών, του κόστους, των εισροών και των εκροών τους δεν καθορίζονται από τις δυνάμεις της αγοράς⁴³. Η ΕΕ από την πλευρά της είναι απαραίτητο να μην σπεύσει σε μια βιαστική επιλογή, την οποία δε θα μπορεί στο μέλλον να μεταβάλει.

Στην λογική της μη απόδοσης MES χαρακτήρα, τουλάχιστον μονομερώς, κινείται και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σε πρόσφατο Κανονισμό του (άρθρο 123 των Κανόνων Διαδικασίας του Κοινοβουλίου), ο οποίος ελήφθη με 546 ψήφους υπέρ, μόλις 28 κατά και 77 αποχές⁴⁴ επί statement, υπενθυμίζει στην Επιτροπή ότι η Κίνα δεν πληροί τα πέντε κριτήρια της ΕΕ για τις Ανοικτές Οικονομίες και εμμένει στην διατήρηση της εφαρμογής των διατάξεων του επίμαχου άρθρου 15 οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα στην ΕΕ χρησιμοποίησης μεθόδου διαφορετικής από τη standard methodology και μετά το 2016, έως ότου η Κίνα γίνει και στην πράξη Οικονομία της Αγοράς. Επίσης προτείνει την εξέταση του ζητήματος στο πλαίσιο των συσκέψεων του G20⁴⁵- το οποίο και διεξήχθη στην Κίνα το Σεπτέμβριο του 2016-, ώστε όποιες διατάξεις του επίμαχου άρθρου 15 τελικά παραμείνουν σε ισχύ μετά το 2016 να τύχουν πλήρους εφαρμογής από τις εθνικές διαδικασίες (Άρθρο 3). Επιπροσθέτως, το Κοινοβούλιο *“Is convinced that, until China meets all five EU criteria required to qualify as a market economy, the EU should use a non-standard methodology in anti-dumping and anti-subsidy investigations into Chinese imports in determining price comparability, in accordance with and giving full effect to those parts of Section 15 of China’s Accession Protocol which provide room for the application of a non-standard methodology; calls on the Commission to make a proposal in line with this principle”* (Άρθρο 4). Στην ουσία το Κοινοβούλιο μας λέει ότι η διατήρηση εν ισχύ των εναπομενουσών διατάξεων του άρθρου 15 του Πρωτοκόλλου μπορεί να επιτευχθεί συλλογικά και υπό την πίεση του G20 και G7, ώστε βασικά να μην τεθεί σε αχρηστία ολόκληρη

⁴³ European Parliament resolution of 12 May 2016 on China’s market economy status (2016/2667(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONGML+TA+P8-TA-2016-0223+0+DOC+PDF+V0//EN>

⁴⁴ European Parliament, Legislative Observatory, 2016/2667(RSP) - 12/05/2016, <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1436981&t=e&l=en>

⁴⁵ “A New Starting Point for China’s Development A New Blueprint for Global Growth”
H.E. Xi Jinping, President of the People’s Republic of China, at the Opening Ceremony of the B20 Summit, Hangzhou, 3 September 2016
http://www.g20.org/English/Dynamic/201609/t20160909_3414.html

η παράγραφος α, και ότι πάντως η στάση που πρέπει να κρατήσει η ΕΕ είναι να διατηρεί σε ισχύ την επίμαχη διάταξη εωσότου η Κίνα γίνει Οικονομία της Αγοράς.

Έτσι το Κοινοβούλιο αναγνωρίζοντας ως πιθανό το αποτέλεσμα ο θεωρητικός διάλογος γύρω από το άρθρο 15 να λήξει με εγκατάλειψη ορισμένων ευνοϊκών για την ΕΕ διατάξεων ανασυγκροτείται σε μέτρα τα οποία θα παρέχουν –ισάξια;- προστασία στην Ευρώπη στη βάση των εναπομενουσών εν ισχύ διατάξεων του Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεως της Κίνας. Δεν αποκλείει δηλαδή το ενδεχόμενο μιας κατ’ αποτέλεσμα ίδιας μεταχείρισης και χωρίς τις επίμαχες διατάξεις, διατηρώντας τη νομιμότητα των ενεργειών της υπό το Δίκαιο του ΠΟΕ - κομμάτι του οποίου αποτελεί και το εν λόγω Πρωτόκολλο-, θα έμενε ωστόσο να δούμε ποια θα ήταν η νομική θεμελίωση μιας τέτοιας μεταχείρισης. Βέβαια η ΕΕ θα ερχόταν σε πρώτη φάση αντιμέτωπη με ένα τέτοιο πρόβλημα μόνο εάν προέβαινε σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις. Θα μπορούσε ωστόσο να το παρακάμψει εάν απλώς κινηθεί σε κατώτερο επίπεδο, δηλαδή σε αυτό της διαδικασίας ελέγχων anti-dumping. Η όποια ασυμβατότητα με το δίκαιο του ΠΟΕ τότε θα αντιμετωπιζόταν αντανakλαστικά και ad hoc και πάντως θα κέρδιζε χρόνο αποφεύγοντας μια άμεση νομοθετική τοποθέτηση. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται να υπαινίσσεται το Κοινοβούλιο όταν έρχεται αμέσως μετά να προτείνει τον **εκσυγχρονισμό** των διαδικασιών: *“In parallel, stresses the imminent need for a general reform of the EU’s trade defence instruments in order to guarantee a level playing field for EU industry with China and other trading partners in full compliance with WTO rules; calls on the Council to rapidly seek agreement with Parliament on the modernisation of the Union’s trade defence instruments”*.

«Η υπόσχεση που δόθηκε ήταν μια αναγκαιότητα του παρελθόντος. Ο λόγος που δεν κρατήθηκε είναι μια αναγκαιότητα του παρόντος.»

(Niccolo Machiavelli, 1469-1527)

Το ζήτημα έχει απασχολήσει εντόνως και έχει διχάσει την ίδια την Ευρώπη. Στις 20 Ιουλίου του 2016 το College of Commissioners εξέτασε τρία ενδεχόμενα⁴⁶. Πρώτον, εάν η Ευρωπαϊκή νομοθεσία πρέπει να μεταρρυθμιστεί. Δεύτερον, εάν θα προσδοθεί MES status στην Κίνα με άμεση συνέπεια την εφαρμογή της standard methodology. Τρίτον, πώς θα μπορούσε να τροποποιηθεί η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί τελικά ώστε να τηρηθεί η νομιμότητα των πράξεων της ΕΕ υπό το Δίκαιο του ΠΟΕ, και ταυτόχρονα, κατ’ αποτέλεσμα η άμυνες των Ευρωπαϊκών χωρών να μην εξασθενίσουν. Το ευρωπαϊκό επιχείρημα είναι αξιοσημείωτο. *“Fair and open trade is Europe’s best growth lever. Today’s discussion was not about whether*

⁴⁶ “College orientation debate on the treatment of China in anti-dumping investigations”, DG Trade, 20 July 2016

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1531&title=College-orientation-debate-on-the-treatment-of-China-in-anti-dumping-investigations>

or not China is a Market Economy. It is about how to adapt our trade defence instruments to deal with the realities of over-capacity and a changing international legal framework. By acting on several fronts, together with the European Parliament and Member States, we can treat both the symptoms and underlying causes of unfair trade and provide greater job security in Europe”, Jyrki Katainen, EU Commission Vice President.

Όπως είδαμε παραπάνω, όταν η Κίνα εισήλθε στον ΠΟΕ το 2001, ήταν γνώστης ότι τα υπόλοιπα μέλη προέβησαν σε έναν συμβιβασμό. Όχι και πολλά χρόνια μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και δεδομένης της ιδιόμορφης κατάστασης των αγορών των πρώην κομμουνιστικών κρατών, η πρόσδοση του Δυτικού χαρακτηριστικού των ελεύθερων αγορών, βασικού άξονα και του ίδιου του ΠΟΕ, δεν ήταν κάτι δεδομένο. Η Κίνα ανέλαβε την υποχρέωση να επιτεύξει ένα τέτοιο επίπεδο εμπορίου και οι εταίροι της επιφυλάχθηκαν να ανοίξουν τα εμπορικά τους σύνορα στο βαθμό που το εγχώριο εμπόριό τους θα θωρακίζετο από αθέμιτες πρακτικές. Η ιστορική αναγκαιότητα ήταν αυτή που οδήγησε τα κράτη της Δύσης να εναγκαλίσουν τον νέο αυτό εμπορικό εταίρο. Σήμερα μία καινούργια πραγματική αναγκαιότητα είναι αυτή που στην ουσία τα οδηγεί στο διχασμό για τον τρόπο τήρησης των τότε ανηληφθέντων υποχρεώσεων. *“Our welfare is built on trade and we are strong proponents of free trade and open markets. However, trade must be fair. The current situation of overcapacity, notably in steel, has shown that we need effective trade defence instruments to uphold fair trade and address market distortions in the future. This means that we now need to adapt to new economic realities and sharpen the tools at our disposal”, “(..)Today, EU legislation singles out China, and a few other countries, as "non-market economies". That means that we automatically use prices in a different country as the comparison when we calculate anti-dumping duties (the so-called 'analogue country' model). **We now propose to delete that list and stop calling China a non-market economy.** But this does not mean that it is a market economy. China clearly is far from functioning as a market economy”, EU Trade Commissioner Cecilia Malmström⁴⁷.*

Τελικά αυτό που φαίνεται να προτείνει η Επιτροπή σε προσχέδιο, το οποίο αναμένουμε στα τέλη του έτους να οριστικοποιηθεί και να κοινωηθεί στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, είναι η απεμπόληση της χρήσης της λίστας των MES, η «ουδετεροποίηση» κατά τον όρο που χρησιμοποιεί η Κα Malmström της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, συνεπώς η αποσύνδεση του προβλήματος των μέτρων anti-dumping από το κριτήριο της Οικονομίας της Αγοράς. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι πρακτικά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εμπορίου των εταίρων της

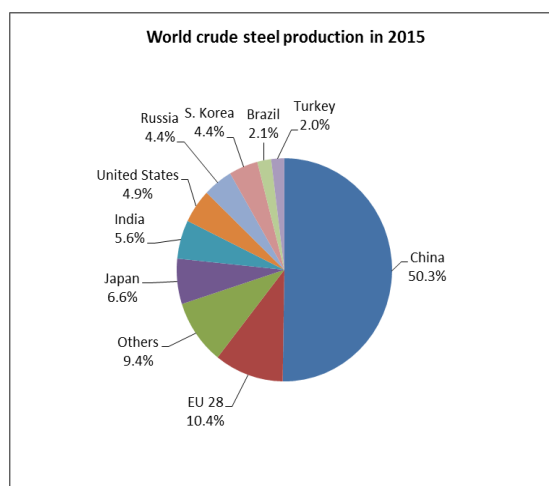
⁴⁷Ibid

“Reform to counter unfair trade”, Cecilia Malmström, 20 July 2016

http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/malmstrom/blog/reform-counter-unfair-trade_en

αλλοιώνονται. Με την περιπτώσιολογική αντιμετώπιση της ΕΕ των παρεμβάσεων από πλευράς κρατών ή αυτών που αφορούν συγκεκριμένους τομείς εμπορίου και στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων, τα οποία λογικά θα βρίσκονται στο ίδιο μήκος κύματος με τα 5 κριτήρια MES, απλώς διαφεύγουμε του νομικού προβλήματος ερμηνείας του Συμφώνου Προσχωρήσεως της Κίνας. Το γεγονός ότι η προτεινόμενη μέθοδος δεν θα είναι η γνωστή standard methodology που ακολουθείται για τις Οικονομίες της Αγοράς αποτελεί ένδειξη ακριβώς της επιθυμίας διατήρησης προς το παρόν της εννοιολογικής ακεραιότητας και των συνεπειών της έννοιας της Οικονομίας της Αγοράς. Έτσι προτείνεται από την Επιτροπή η υιοθέτηση μίας νέας εκδοχής της standardized methodology η οποία θα αναμέναμε ότι θα διατηρήσει τους δασμούς στα ίδια επίπεδα. Από την άλλη πλευρά, η κίνηση αυτή της Επιτροπής δεν παύει να αποτελεί έναν ξεκάθαρο συμβιβασμό. Η Κίνα παύει να είναι Μη Οικονομία της Αγοράς. Σε περίπτωση μη συμβατότητας των νέων μέτρων της ΕΕ με το Δίκαιο του ΠΟΕ ή μελλοντικής μεταρρύθμισης αυτών υπέρ της Κινεζικής πλευράς, το βασικό οχυρό των ευρωπαϊκών μέτρων άμυνας θα έχει πέσει.

Αυτό φαίνεται να διχάζει χώρες όπως η Αγγλία⁴⁸ (και η Σουηδία⁴⁹), οι οποίες από τη μία πλευρά καλωσορίζουν τις φθηνές πρώτες ύλες από την Κίνα για την τόνωση και ανεξαρτητοποίηση της βιομηχανίας τους από την Ευρωπαϊκή Χαλυβουργία, -από την οποία εξαρτώνται άμεσα οι βιομηχανίες αυτοκινήτων, η μηχανουργία, οι κατασκευές, η ηλεκτρική μηχανολογία- και η ετήσια παραγωγή της οποίας φτάνει τους 177

Πηγή: EU Commission Press Release Database⁵⁰

εκατομμύρια τόνους, ενώ από την άλλη πλευρά αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην εγχώρια χαλυβουργία. Η Αγγλία συγκεκριμένα, παρότι έχει δεχθεί ισχυρό πλήγμα στις τιμές, με αποτέλεσμα να έχουν τεθεί σε κίνδυνο περίπου 11.000 θέσεις εργασίας⁵¹, εκμεταλλεύεται το

⁴⁸ “UK accused of leading efforts to block limits to Chinese steel dumping“, Frances Perraudin, April 1, 2016, The Guardian

<http://www.theguardian.com/politics/2016/apr/01/steel-crisis-uk-accused-blocking-eu-attempts-regulate-chinese-dumping>

⁴⁹ “EU shakes up trade arsenal to unpick China puzzle”, Alberto Mucci, PoliticoPro, July 22, 2016

⁵⁰ “Steel: Preserving sustainable jobs and growth in Europe”, EU Commission Fact Sheet, Brussels, 16 March 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-805_en.htm

⁵¹ “Steelmakers call on G7 leaders to take tough action on Chinese steel ‘over-production’”, UK Steel, EEF

<http://www.eef.org.uk/uksteel/Representing-our-sector/briefings/steelmakers-call-on-g7-leaders-to-take-tough-action-on-chinese-steel-over-production.htm>,

“Tata puts British businesses up for sale”, UK Steel, EEF, March 30, 2016

φθινό χάλυβα από την Κίνα (π.χ. από τους 303.000 τόνους που εισήγαγε το 2013, υπερδιπλασίασε τις εισαγωγές της τον επόμενο χρόνο φτάνοντας τους 687.000 τόνους το 2014⁵²). Αντίθετα χώρες όπως η Γερμανία (καθαρός εξαγωγέας με 2.6% της παγκόσμιας παραγωγής χάλυβα και ¼ της Ευρωπαϊκής), με ισχυρά εργατικά συνδικάτα αλλά και βασικός ανταγωνιστής της Κίνας στον τομέα της χαλυβουργίας⁵³ προβληματίζεται ιδιαίτερα.

Μετά την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς το 1992 η Ευρώπη προέβη σε σημαντικές παραχωρήσεις ώστε να ολοκληρωθεί ο Γύρος της Ουρουγουάης το 1993. Αυτό βεβαίως στη βάση της θεμελιώδους αρχής του ΠΟΕ και της GATT της παγκόσμιας αμοιβαιότητας, που σημαίνει πρώτον ότι τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής στον Διεθνή αυτό Οργανισμό βρίσκονται σε ισορροπία μεταξύ των μελών, και ότι για την Ευρωπαϊκή Ένωση ειδικότερα, τρίτες χώρες μπορούν να απολαμβάνουν των προνομίων της Ενιαίας αγοράς τουλάχιστον με την απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης, αν όχι την πλήρη απόλαυση των δικαιωμάτων των Ευρωπαϊκών επιχειρήσεων⁵⁴. Αυτό σημαίνει επίσης ότι ως προς τις τρίτες χώρες ακολουθείται μεν περιπτωσιολογική πολιτική, αλλά από την Ένωση ως σύνολο, και όχι μεμονωμένα και κατακερματισμένα. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει άλλωστε επισημάνει την αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης επί τους εμπορίου και των διασυνοριακών υπηρεσιών, επ' αφορμή της διαφωνίας των κρατών μελών επί της δικαιοδοσίας της Ένωσης για την ολοκλήρωση του Κύκλου της Ουρουγουάης. Πάντως και στις περιοχές shared competence, όπως στα δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας⁵⁵, απαραίτητη είναι η εκπροσώπηση της Ένωσης με πνεύμα ενότητας⁵⁶ από όλα τα μέλη της και σεβασμού της επιθυμίας των πολιτών της από τα εκτελεστικά της όργανα.

1.5 Εργαλεία Άμυνας της ΕΕ επί των εισαγωγών από τρίτες χώρες

Οι πρώτοι κοινοί Ευρωπαϊκοί κανόνες επί των εισαγωγών με τιμές φυσιολογικές στο πλαίσιο της Κοινής Εμπορικής πολιτικής θεσπίστηκαν στις 22 Δεκεμβρίου του 1994 με Κανονισμό του Συμβουλίου, ο οποίος κωδικοποιήθηκε με τον 260/2009⁵⁷. Έτσι ιδρύεται η διαδικασία πληροφόρησης και διαβουλεύσεων (information and consultation procedure) στην οποία

<http://www.eef.org.uk/uksteel/Representing-our-sector/briefings/tata-puts-british-businesses-up-for-sale.htm>

⁵² "US warns China on steel overcapacity", BBC News, June 6, 2016,

<http://www.bbc.com/news/business-36457781>,

⁵³ EU Commission, Growth, Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/industries/metals/steel_en

⁵⁴ "Access to the European Union, Law, Economics, Policies", 20th Edition, Incertia, Nicholas Moussis, σελ.671

⁵⁵ Opinion of the Court of 15 November 1994. - Competence of the Community to conclude international agreements concerning services and the protection of intellectual property - Article 228 (6) of the EC Treaty. - Opinion 1/94.

⁵⁶ Opinion 2/91 του Δικαστηρίου της 19^{ης} Μαρτίου 1993, ECR I-1061

⁵⁷ "Access to the European Union, Law, Economics, Policies", N. Moussis, Insertia, 20th Edition p.671

εξετάζονται η τιμή των εισαγωγών, η ποσότητα, το αποτέλεσμα impact στους Ευρωπαίους παραγωγούς παρόμοιων ή ευθέως ανταγωνιστικών προϊόντων. Εάν διαπιστωθεί ζημία ή απειλή πρόκλησης ζημίας από προϊόντα 3^{ων} χωρών, αυτά μπορεί να τεθούν υπό επιτήρηση (surveillance). Μετά από αίτημα κράτους μέλους μπορεί επίσης να ληφθούν μέτρα εξασφάλισης (safeguard measures), εφόσον εισάγονται σε τέτοιες ποσότητες και/ή υπό τέτοιους όρους που απειλείται με ή προκαλείται ζημία. Πάντως εάν η χώρα προέλευσης είναι αναπτυσσόμενο μέλος του ΠΟΕ, πρέπει επιπροσθέτως οι εισαγωγές από αυτό να ξεπερνούν το 3% των Ευρωπαϊκών εισαγωγών και το 9% των εισαγωγών από αναπτυσσόμενα κράτη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει επίσης μηχανισμούς άμυνας για την περίπτωση κατά την οποία οι τιμές δεν θεωρούνται φυσιολογικές διότι είναι χαμηλότερες της κανονικής αξίας, δηλαδή όταν έχουμε dumping (Anti dumping instrument) και για τις επιδοτήσεις (Anti Subsidy instrument). Έτσι υπάρχει μία ενιαία δέσμη κανόνων οι οποίοι πρέπει να συμβαδίζουν με το Δίκαιο του ΠΟΕ και στους οποίους προσχωρούν αυτομάτως τα νέα μέλη της Ένωσης⁵⁸. Ο βασικός κανονισμός αμύνης κατά του dumping είναι ο 1225/2009 (στο εξής «Βασικός Κανονισμός»), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει⁵⁹. Με βάση αυτόν όταν υπάρχουν υποψίες για dumping, και μετά από έρευνα που διενεργείται με καταγγελία οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου ή association στο κράτος μέλος ή στην Επιτροπή, αυτή μπορεί να λάβει Προσωρινά μέτρα (provisional measures) με τη μορφή δασμών, οι οποίοι δεν ξεπερνούν το περιθώριο dumping, όπως έχει προσωρινά υπολογιστεί και δεν εκτείνονται πέραν του εξαμήνου. Εάν προκύψει πράγματι dumping, συντέλεση ζημίας και συντρέχει λόγος παρέμβασης για την προστασία του Ενωσιακού Συμφέροντος, το Συμβούλιο λαμβάνει οριστικά μέτρα τα οποία δεν μπορούν να ξεπερνούν το ύψος των προσωρινών και μάλιστα πρέπει να είναι χαμηλότερα του περιθωρίου dumping.

Όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις (subsidies) ο βασικός κανονισμός είναι ο 597/2009⁶⁰. Ενίσχυση έχουμε όταν υπάρχει μεταφορά πόρων από τρίτη χώρα, δηλαδή κράτος μη μέλος της ανοικτής αγοράς, ή από ιδιώτη στον οποίο έχει ανατεθεί κρατική υπηρεσία σε λήπτη-επιχείρηση ο οποίος επομένως αποκτά πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών του. Αυτό το πλεονέκτημα μπορεί να του επιτρέψει να εξάγει σε χαμηλότερες τιμές από αυτές στις οποίες κανονικά θα εξήγαγε ή να επενδύσει σε έρευνα και τεχνολογία, και αποκτάται υπό συνθήκες διαφορετικές από εκείνες που επικρατούν στην αγορά (Mate test, κριτήριο ιδιώτη επενδυτή συναλλασσόμενου). Οι μορφές που μπορεί να πάρει ποικίλουν. Μπορεί να είναι άμεση ή δυνατή χρηματοδότηση (δάνειο, δανειακή εγγύηση, εισφορά κεφαλαίου, επιδότηση) είτε μη

⁵⁸ Έτσι από τον Μάιο του 2004, Commission notice, OJ C 91, 15.04.2004

⁵⁹ Regulation 1225/2009, OJ L 343, 22.12.2009, τελευταία τροποποίηση με τον Κανονισμό 765/2012, OJ L 237, 03.09.2012, (ΕΕ) 2016/1036, L 176, 30/06/2016 (βασικός Κανονισμός)

⁶⁰ Regulation 597/2009, OJ L 188, 18.07.2009

είσπραξη εισπρακτέων οφειλών, είτε κρατική παροχή αγαθών και υπηρεσιών, είτε αγορά αγαθών από το κράτος, είτε οποιαδήποτε από τα παραπάνω υλοποιούμενα από ιδιώτη, υπό την κρατική καθοδήγηση. Στο βαθμό που με τον τρόπο αυτό θίγεται ο υγιής ανταγωνισμός και προκαλείται ζημία στους Ευρωπαίους ανταγωνιστές, οι τελευταίοι μπορούν να αποταθούν στην Επιτροπή για προστασία καταθέτοντας παράπονο (complaint). Εργαλείο άμυνας είναι η λήψη αντισταθμιστικών μέτρων (countervailing measures) ανάλογες με το πλεονέκτημα αυτό και μόνο εάν ο λήπτης της ενίσχυσης είναι συγκεκριμένη επιχείρηση, όμιλος επιχειρήσεων ή τομέας παραγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2- DS397: “European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China”

2.1 Ενισχύσεις

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως ενίσχυση νοείται “*a financial contribution made by (or on behalf of) a government or public body which confers a benefit to the recipient*” ενώ η Συμφωνία για τις Επιδοτήσεις και τα Αντισταθμιστικά Μέτρα (SCM Agreement, στο εξής SCM) συμπληρώνει “*or there is any form of income or price support in the sense of Article XVI of GATT 1994*” “*and a benefit is thereby conferred.*”. Υπάρχουν πολλές αποχρώσεις οι οποίες σχηματίζουν τελικά τη μορφή της ενίσχυσης. Το Δικαιοδοτικό Όργανο του ΠΟΕ στις δίδυμες υποθέσεις των Πολιτικών Αεροσκαφών έχει αφιερώσει σημαντικό τμήμα της νομικής του ανάλυσης προσπαθώντας να συλλάβει τις αποχρώσεις αυτές.

2.2 Το ζήτημα της «πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας» ή “overcapacity”.

Η Κίνα θεωρείται η «ναυαρχίδα» του πλανήτη στον τομέα της χαλυβουργίας, κατέχοντας ποσοστό που ξεπερνά το 50% της παγκόσμιας παραγωγής, και απασχολώντας σημαντικό μέρος του εγχώριου εργατικού της δυναμικού στον τομέα αυτό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η παραγωγή να ξεπερνά μακράν τις εγχώριες ανάγκες⁶¹, αλλά και τις διεθνείς, πρόβλημα το οποίο έχει ανησυχήσει τις παγκόσμιες αγορές και είναι γνωστό ως «πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα» ή “overcapacity”⁶². Με την αλλαγή της χιλιετίας η Κινεζική παραγωγή χάλυβα γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη και κατάφερε από το 39% της παραγωγής της ηπείρου να φτάσει

⁶¹ «Δασμούς στις εισαγωγές χάλυβα από Ρωσία και Κίνα αποφάσισε η Ε.Ε.», Liberal, 5 Αυγούστου 2016

⁶² EU Commission Press Release, August 4, 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-16-2724_en.htm

το 71% το 2012. Ανάπτυξη επίσης γνώρισαν η Ρωσία, η Ουκρανία και η Τουρκία. Αυτό ωστόσο δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχο άνοιγμα των παγκόσμιων αγορών, αντίθετα παρατηρήθηκε προστατευτισμός και εσωστρέφεια, λ.χ. από τη Βραζιλία και την Ινδία, γεγονός που με τη σειρά του επικέντρωσε τον προσανατολισμό στην Ευρωπαϊκή αγορά.

Εν αντιθέσει η Ευρώπη, δεύτερη στην παγκόσμια χαλυβουργία, ιδιαίτερα μετά την πρόσφατη οικονομική κρίση γνωρίζει πτώση της ζήτησης τάξεως του 27% σε σχέση με τα δεδομένα προ του 2007, το οποίο έχει μεταφραστεί σε περίπου 40.000 χαμένες θέσεις εργασίας⁶³. Για την τόνωση παραγωγής η ΕΕ διοχετεύει πόρους μέσω του Research Fund for Coal and Steel, Structural funds και το Horizon 2020, ελπίζοντας ότι θα αγγίξει το στόχο 20% έως το 2020 από το σημερινό 15% . Επίσης το 2013 υιοθέτησε το Action Plan on the competitiveness of the steel sector⁶⁴. Η μειωμένη ζήτηση των τελευταίων ετών και οι πιέσεις τις οποίες έχει δεχθεί από την Ευρωπαϊκή και Αμερικανική πλευρά (ΗΠΑ) έχει οδηγήσει την Κίνα στη μείωση της παραγωγής⁶⁵. Όπως εξήγγειλε ο Πρόεδρος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, Η.Ε. Xi Jinping στην εναρκτήριο ομιλία του στο G20: *“We will cut down production capacity of crude steel by another 100 million to 150 million tons in the next five years, close more coal mines with production capacity of around 500 million tons and cut production capacity of around 500 million tons through coal mine restructuring in three to five years. This is an initiative that we are taking to cut excess capacity, adjust the economic structure and pursue steady growth so as to sustain long-term development”*⁶⁶.

Παρόλ’ αυτά η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να λαμβάνει μέτρα έναντι των Κινεζικών προϊόντων χάλυβα σε μια προσπάθεια διατήρησης της διεθνούς εμπορικής της θέσης σε κατάσταση ισορροπίας. Σύμφωνα με την Επίτροπο Εμπορίου, Κα Cecilia Malmström, ήδη έχουν ληφθεί μέτρα για περισσότερους από 30 (για την ακρίβεια 37) τύπους προϊόντων χάλυβα, εκ των οποίων τα 15 αφορούν την Κίνα, ενώ οι προσπάθειες συνεχίζονται⁶⁷.

⁶³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF REGIONS Action Plan for a competitive and sustainable steel industry in Europe /* COM/2013/0407 final */ , <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0407>

⁶⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF REGIONS Action Plan for a competitive and sustainable steel industry in Europe /* COM/2013/0407 final */ , <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0407>

⁶⁵ “Coal Capacity Cuts in Supply-Side Reforms”, Clement Tan, Jing Jin, Bloomberg, January 24, 2016

⁶⁶ “A New Starting Point for China’s Development A New Blueprint for Global Growth” Keynote Speech by H.E. Xi Jinping, President of the People’s Republic of China, at the Opening Ceremony of the B20 Summit, Hangzhou, 3 September 2016, http://www.g20.org/English/Dynamic/201609/t20160909_3414.html

⁶⁷ European Commission Press Release, Commission launches new anti-dumping investigations into several steel products, Brussels, 12 February 2016 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-287_en.htm

Το Νοέμβριο του 2007 ξεκίνησε διαδικασία έρευνας από την Επιτροπή πάνω σε Iron and steel fasteners κινεζικής προέλευσης μετά από καταγγελία του European Industrial Fasteners Institute. Μόνιμα μέτρα πάρθηκαν το 2009⁶⁸ με τους Ευρωπαίους προμηθευτές (intermediates) υπέρ και ορισμένους Ευρωπαίους παραγωγούς κατά. Ορισμένοι Κινέζοι εξαγωγείς προσέφυγαν στο ΔΕΕ, ατελέσφορα. Σε απάντηση των μέτρων AD της Επιτροπής, η Κίνα για πρώτη φορά προσέφυγε στον ΠΟΕ στις 31 Ιουλίου του 2009⁶⁹ καταθέτοντας αίτημα διαβουλεύσεων (consultations) αναφορικά με τη νομιμότητα της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Τελικά το Appellate Body το 2011 δέχθηκε τους ισχυρισμούς της ακολουθούμενο από τροποποίηση του Βασικού Κανονισμού του Συμβουλίου, του 1225/2009⁷⁰. Επίσης το 2010 η Κίνα επέβαλε και αυτή AD μέτρα κατά των αντίστοιχων Ευρωπαϊκών για τα οποία η ΕΕ κινήθηκε ενώπιον του ΠΟΕ με την DS407. Η υπόθεση αυτή παραμένει στο στάδιο των διαβουλεύσεων. Αξίζει όμως στο μεταξύ να δούμε λεπτομερέστερα τη μία όψη του νομίσματος που θέλει τη δικαίωση των Κινεζικών αρχών, και την κρίση του Δικαιοδοτικού Οργάνου του ΠΟΕ επί της διαφοράς DS397.

2.3 DS397: “European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China”

*“Where would the world be without fasteners?”*⁷¹ Η ελληνική μετάφραση της λέξης fastener στα έγγραφα της ΕΕ είναι «συνδετήρας». Για την ακρίβεια fasteners είναι τα μικρά αυτά μεταλλικά εξαρτήματα τα οποία βρίσκονται παντού γύρω μας, σε πλειάδα κατασκευών, σε έπιπλα σπιτιού, εργαλεία, μηχανήματα κλπ, ενδιαφέρουν πάμπολλες επιχειρήσεις και τομείς παραγωγής και επίσης πολλές είναι οι επιχειρήσεις οι οποίες τα παράγουν σε διάφορες ποιότητες. Το δίλλημα που αντιμετώπισαν οι Ευρωπαίοι κατασκευαστές, όταν αποφάσισαν να στηρίξουν την προσφυγή στην Επιτροπή το 2007, ήταν είτε να περιορίσουν την παραγωγή μόνο σε εξεζητημένα προϊόντα βελτιστοποιώντας την τεχνολογία κατασκευής τους σε τομείς όπως η αεροδιαστημική ή αυτοκινητοβιομηχανία, είτε να συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται εντός του καθιερωμένου πλαισίου ανταγωνιζόμενοι την κινεζική παραγωγή χαμηλού κόστους. Φαίνεται πως τη λογική της εξειδίκευσης δεν ασπάζονταν αρκετοί, αφού αυτό θα οδηγούσε σε αύξηση των τιμών της “engineered fasteners business”, εις βάρος των ίδιων και των τελικών καταναλωτών. Ούτε όμως και η λογική της επιβολής ad hoc μέτρων AD σε προϊόντα Κινεζικής

⁶⁸ Council Regulation (EC) No. 91/2009 of 26 January 2009 imposing a definitive anti-dumping duty on imports of certain iron or steel fasteners originating in the People's Republic of China, Official Journal of the European Union, L Series, No. 29 (31 January 2009)

⁶⁹ WT/DS397/3; WT/DS397/4.

⁷⁰ Regulation (EU) No 1168/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 amending Council Regulation (EC) No 1225/2009 on protection against dumped imports from countries not members of the European Community.

⁷¹ “Carbon Steel Antidumping, What the Industry thinks”, Analysis, Jean Paul Micheau, President of the European Fasteners Association, Fastener & Fixing Magazine, March 2008

προέλευσης θα έλυνε το πρόβλημα, αφού θα αρκούσε μια απλή μεταφορά έδρας των πληττόμενων κινεζικών εταιρειών σε κάποια άλλη χώρα χαμηλού κόστους, όπως το Βιετνάμ, η Βραζιλία, η Ταϊλάνδη, η Ν. Κορέα κ. ά, ή η αντικατάσταση από τους Ευρωπαίους διανομείς των Κινέζων προμηθευτών με άλλους. Παράλληλα το αυξημένο κόστος θα δημιουργούσε προσωρινά πρόβλημα στην αλυσίδα παραγωγής, με αποτέλεσμα την επιβάρυνση του τελικού καταναλωτή⁷². Η Κίνα είχε ήδη προβεί σε ανατίμηση του νομίσματός της και ήδη είχε ανεβάσει τις τιμές των προϊόντων λόγω της αύξησης του κόστους των πρώτων υλών (raw materials), ή το κόστος μεταφοράς. Το επιχείρημα της αλλαγής παρόχου σε άλλες χώρες χαμηλού κόστους, εκτός και εάν τα μέτρα επιβάλλονται σε όλες τις πιθανές εναλλακτικές χώρες, είναι λογικό και πραγματικά η επιβολή μέτρων AD μόνο στην Κίνα στην ουσία θα ωθούσε την αγορά σε αυτό. Σε έλεγχο όμως που πραγματοποιήσαμε για τους stainless steel fasteners διαπιστώσαμε ότι τα Ευρωπαϊκά ενεργά AD μέτρα δεν περιορίζονται μόνο στην Κίνα, αλλά έχουν επιβληθεί και έναντι της Ταϊβάν, της Ινδίας και της Μαλαισίας, ενώ έρευνες πραγματοποιήθηκαν και κατά της Ινδονησίας, των Φιλιππίνων, της Ταϊλάνδης και του Βιετνάμ⁷³.

Η εξέλιξη της διαφοράς και τα ευρήματα του Δικαιοδοτικού Οργάνου του ΠΟΕ

Το panel συγκροτήθηκε τον Οκτώβριο του 2009 και εξέδωσε την αναφορά του ένα χρόνο αργότερα, στις 3 Δεκεμβρίου του 2010.

Τόσο η ΕΕ όσο και η Κίνα άσκησαν έφεση στο Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο (Appellate body), στο εξής AB, η απόφαση του οποίου δημοσιεύθηκε στις 15 Ιουλίου 2011 δικαιώνοντας την Κίνα. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι η ΕΕ προέβη σε αναθεώρηση του Βασικού Κανονισμού anti dumping 1255/2009 (στο εξής «Βασικός Κανονισμός») εκδίδοντας τον Κανονισμό του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 765/2012⁷⁴ και προσαρμογή των AD μέτρων της με τον Εκτελεστικό Κανονισμό 924/2012⁷⁵ μόλις μετά το σχηματισμό του πρωτοβάθμιου Panel. Συγκεκριμένα η Κίνα αιτήθηκε το σχηματισμό του Panel στις 12 Οκτωβρίου 2009 και αυτό συγκροτήθηκε στις 23 Οκτωβρίου 2009, ο Κανονισμός τροποποιήθηκε στις 30 Νοεμβρίου του 2009. Αργότερα, το 2012, μετά και την κρίση του Appellate Body και θεωρώντας ότι η συμμόρφωση της ΕΕ και μετά την αναφορά του Appellate

⁷² Carbon Steel Antidumping, What the Industry thinks”, Analysis , Paul Denning, Managing Director, Batron Cold Form Ltd, UK, “, Fastener + Fixing Magazine, March 2008

⁷³European Commission, DG Trade,

http://trade.ec.europa.eu/tdi/case_history.cfm?ref=com&init=293&sta=21&en=33&page=2&number=&prod=steel&code=&scountry=all&proceed=Anti-dumping&status=all&measures=all&measure_type=all&search=ok&c_order=name&c_order_dir=Up , τελευταία επίσκεψη 4/11/2016.

⁷⁴REGULATION (EU) No 765/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 June 2012, L237/1

⁷⁵ COUNCIL IMPLEMENTING REGULATION (EU) No 924/2012 of 4 October 2012 amending Regulation (EC) No 91/2009 imposing a definitive anti-dumping duty on imports of certain iron or steel fasteners originating in the People’s Republic of China , L275/1

Body ήταν ανεπαρκής η Κίνα ζήτησε τη συγκρότηση του panel συμμόρφωσης του Άρθρου 21.5 του Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes του ΠΟΕ. Η διαφορά οδηγήθηκε στο αντίστοιχο Appellate Body, η έκθεση του οποίου κυκλοφόρησε το 2016.

Οι αιτιάσεις της Κίνας ενώπιον του AB ήταν οι εξής:

- το Άρθρο 9(5) του Κανονισμού του Συμβουλίου υπ. Αριθ. 384/96 (Βασικός Κανονισμός Anti-Dumping), ως είχε τροποποιηθεί στο μεταξύ, δηλαδή μετά τη σύνθεση του Panel, με τον 1225/2009, είναι αντίθετος με τις διατάξεις του Άρθρου XVI:4 του WTO Agreement, τα Άρθρα I:1, VI:1, και X:3(a) της GATT 1994, καθώς και τα Άρθρα 6.10, 9.2, 9.3, 9.4, 12.2.2 και 18.4 της Συμφωνίας Anti-Dumping (Συμφωνία AD) .
- Ο Κανονισμός του Συμβουλίου 91/2009 με τον οποίο αποφασίστηκε η επιβολή οριστικών AD δασμών επί των εισαγωγών ορισμένων σιδερένιων και χαλύβδινων συνδετήρων προερχόμενων από την Κίνα είναι αντίθετος με τα Άρθρα VI και X:3(a) της GATT 1994, τα Άρθρα 1, 2.1, 2.2, 2.4, 2.6, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.1, 5.4, 6.1, 6.2, 6.4, 6.5, 6.10, 9.2, 9.4 και 17.6(i) της Συμφωνίας Anti-Dumping, καθώς και το Μέρος I, παράγραφος 15 του Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεων της Κίνας στον ΠΟΕ, καθώς και τα Άρθρα 9.3 και 12.2.2 της Συμφωνίας AD.

Το AB προέβη σε ερμηνεία των οικείων διατάξεων. Σύμφωνα με την έκθεση του το 2011 το άρθρο 9(5) του Βασικού Κανονισμού ήταν ασυμβίβαστο με το άρθρο 6 παράγραφος 10, με το άρθρο 9 παράγραφος 2 και με το άρθρο 18 παράγραφος 14 της Συμφωνίας AD. Το εν λόγω άρθρο προέβλεπε ότι οι μεμονωμένοι παραγωγοί-εξαγωγείς από χώρες που δεν είχαν οικονομία αγοράς ούτε τους είχε αναγνωρισθεί το καθεστώς αυτό σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 7 στοιχείο (γ) του Βασικού Κανονισμού θα υπόκειντο σε συντελεστή δασμού και περιθωρίου dumping ισχύοντος για όλη τη χώρα, εκτός και εάν μπορούσαν να αποδείξουν οι ίδιοι ότι πληρούσαν τους όρους ατομικής μεταχείρισης που προβλέποντο στο άρθρο 9 παράγραφος 5 του Βασικού Κανονισμού. Ουσιαστικά επρόκειτο για ίδρυση αρνητικού τεκμηρίου το οποίο μετέφερε το βάρος της απόδειξης, δηλαδή μιας διαδικασίας και πολυδάπανης και χρονοβόρου, στους ώμους των επιχειρηματιών. Σύμφωνα με το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο δεν υπάρχει νομική βάση στο Δίκαιο του ΠΟΕ για μια τέτοια μεταχείριση. Πιο αναλυτικά:

Το κείμενο του Άρθρου 9(5) του Βασικού Κανονισμού 1225/2009 είχε ως εξής: “An anti-dumping duty shall be imposed in the appropriate amounts in each case, on a non-discriminatory basis on imports of a product from all sources found to be dumped and causing injury, except for imports from those sources from which undertakings under the terms of this Regulation have been accepted. The Regulation imposing the duty shall specify the duty for each supplier or, if that is impracticable, **and in**

general where Article 2(7) (a) applies, (δηλαδή όπου έχουμε NMES και μη κράτος μέλος του ΠΟΕ), the supplying country concerned (διότι εφαρμόζεται η μέθοδος της Αναλόγου Χώρας για τον καθορισμό της κανονικής αξίας).

Where Article 2(7)(a) applies, an individual duty shall, however, be specified for the exporters which can demonstrate, on the basis of properly substantiated claims that: (a) in the case of wholly or partly foreign owned firms or joint ventures, exporters are free to repatriate capital and profits; (b) export prices and quantities, and conditions and terms of sale are freely determined; (c) the majority of the shares belong to private persons; state officials appearing on the board of directors or holding key management positions shall either be in minority or it must be demonstrated that the company is nonetheless sufficiently independent from State interference; (d) exchange rate conversions are carried out at the market rate; and (e) State interference is not such as to permit circumvention of measures if individual exporters are given different rates of duty”.

Ήδη με την τροποποιημένη έκδοση του 2009 στην παράγραφο 2(7)(c) είχαν προστεθεί⁷⁶ τα κριτήρια τη συνδρομή των οποίων έπρεπε να καταδείξουν οι ιδιώτες επιχειρηματίες κρατών μελών του ΠΟΕ τα οποία δεν ήταν όμως Οικονομίες της Αγοράς (MET test) προκειμένου να τύχουν της ευνοϊκής για εκείνους μεταχείρισης MES του Άρθρου 2(7)(b) και την εξατομικευμένη μεταχείριση του 9(5) (Individual Treatment (IT) test). Αντίθετα, εάν ο εξαγωγέας αποτύγχανε στο MET test(2(7)(c)), τότε δεν ικανοποιείτο το 2(7)(b) και άρα η κανονική αξία θα υπολογιζέτο με την εναλλακτική μέθοδο της παραγράφου (a). Τότε σύμφωνα με το 9(5) του Βασικού Κανονισμού ο δασμός και το περιθώριο dumping θα κρίνονταν καθολικά για τη χώρα, πλην αν κατάφερε ο επιχειρηματίας να ικανοποιήσει το IT test.

Κατά την άποψή μας, εκ πρώτης μόνον όψεως οι διατάξεις συμβαδίζουν με το 9(2) της Συμφωνίας AD. Αυτό γιατί για να εφαρμοστεί η διαδικασία MES εξατομικευμένα επί της επιβολής του δασμού πρέπει τούτο να είναι πρακτικό και δεύτερον να μην τυγχάνει εφαρμογής το 2(7)(a), δηλαδή ο επιχειρηματίας να αποδεικνύει ότι στη χώρα του επικρατούν συνθήκες

⁷⁶ Η επίμαχη διάταξη του Βασικού Κανονισμού του 1996 διάβαζε ως εξής: “An anti-dumping duty shall be imposed in the appropriate amounts in each case, on a non-discriminatory basis on imports of a product from all sources found to be dumped and causing injury, except as to imports from those sources from which undertakings under the terms of this Regulation have been accepted. The Regulation imposing the duty shall specify the duty for each supplier or, if that is impracticable, and as a general rule in the cases referred to in Article 2 (7), the supplying country concerned”. Το Άρθρο 2(7) είχε ως εξής: “In the case of imports from non-market economy countries and, in particular, those to which Council Regulation (EC) No 519/94 (5) applies, normal value shall be determined on the basis of the price or constructed value in a market economy third country, or the price from such a third country to other countries, including the Community, or where those are not possible, on any other reasonable basis, including the price actually paid or payable in the Community for the like product, duly adjusted if necessary to include a reasonable profit margin. An appropriate market economy third country shall be selected in a not unreasonable manner, due account being taken of any reliable information made available at the time of selection. Account shall also be taken of time limits; where appropriate, a market economy third country which is subject to the same investigation shall be used. The parties to the investigation shall be informed shortly after its initiation of the market economy third country envisaged and shall be given 10 days to comment”.

MES. Έτσι όμως ιδρύεται μία επιπλέον προϋπόθεση για τον προμηθευτή από αυτή που το άρθρο 9(2) της Συμφωνίας AD προβλέπει. Αυτή θέτει σε θέση κανόνα την επιβολή εξατομικευμένου δασμού και ως εξαίρεση την επιβολή δασμού βάσει χώρας προέλευσης, χωρίς να προβαίνει σε διάκριση MES και NMES. Αναφέρει επίσης ότι η εξαιρετική περίπτωση γενικού δασμού υπάρχει όταν τα μέτρα αφορούν τόσους πολλούς προμηθευτές, ώστε δεν θα ήταν πρακτικό να γίνεται αναφορά σε έναν έκαστο. Τότε μόνο, προφανώς για οικονομία χρόνου και απλούστευση της διαδικασίας, είναι δυνατή η λήψη γενικών μέτρων για κάθε προμηθευτή από την εν λόγω χώρα. Δεδομένου ότι σύμφωνα με γενική αρχή του Δικαίου οι εξαιρέσεις δέον ερμηνεύονται συσταλτικά και περιοριστικά, καταλήγουμε ότι για να παρεκκλίνει η Επιτροπή από τον κανόνα έπρεπε είτε να εφαρμόσει την εξαίρεση του 6(10) είτε κάποια άλλη συμφωνημένη εξαίρεση. Άλλως η διάταξη του Κανονισμού είναι ασυμβίβαστη με το 9(2) της Συμφωνίας Anti-Dumping. Παρόμοιες σκέψεις μας δημιουργούνται για το Άρθρο 6(10) της αυτής Συμφωνίας AD.

Το πρώτο ζήτημα που θα αναλύσουμε εξ όσων εξέτασε το AB είναι εάν οι διατάξεις του 9(5) του Βασικού Κανονισμού περιλαμβάνουν πέραν της προβλέψεως επιβολής δασμού και πρόβλεψη για το περιθώριο dumping, συνεπώς εάν το περιθώριο αυτό γίνεται εξατομικευμένα ή μπορεί επίσης να γίνει καθολικά, και άρα εάν βρίσκει εφαρμογή το Άρθρο 6.10 της Συμφωνίας AD. Εν απουσία οιαδήποτε άλλης διάταξης στο Βασικό Κανονισμό, η οποία να ικανοποιεί το Άρθρο 6.10 της Συμφωνίας AD, για τον υπολογισμό εξατομικευμένων περιθωρίων dumping βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα νομικό κενό. Το AB καταλήγει στο ότι δεν απομένει παρά η προσφυγή στο 9(5) ως καταλληλότερου για την πλήρωση του κενού, η οποία μπορεί να υποστηριχθεί ότι προβλέπει είτε εξατομικευμένα είτε καθολικά περιθώρια dumping. Έτσι το AB αναγνωρίζοντας στενό επαγωγικό δεσμό μεταξύ της επιβολής δασμών, η οποία ρητά ρυθμίζεται στο 9(5), και στο “ορφανό” αναγκαίο και άμεσο προαπαιτούμενο των δασμών αυτών, το περιθώριο dumping, έρχεται να το υπάγει επίσης στο 9(5). **Πρόκειται για ερμηνεία του Ευρωπαϊκού δευτερογενούς δικαίου από διεθνή οργανισμό στη βάση ερμηνείας της ίδιας της πρακτικής της ΕΕ.** Θεωρείται δηλαδή ότι σύμφωνα με την πρακτική της ΕΕ για να επιβληθεί ο δασμός (ατομικά ή καθολικά) έχει ληφθεί ως βάση ένα περιθώριο το οποίο είτε θα είναι και αυτό ατομικό είτε καθολικό. Η Επιτροπή δε φάνηκε να αντιλέγει επ’ αυτού, και έτσι, παρότι εξετάζονται πραγματικά περιστατικά, καθώς αυτά είναι αναγκαία για την κάλυψη του νομικού κενού και την κατανόηση των νομικών συνθηκών που επικρατούν στο Βασικό Κανονισμό, το δευτεροβάθμιο όργανο το ΠΟΕ απορρίπτει ισχυρισμό της Κίνας περί απαραδέκτου της εξέτασης πραγματικών γεγονότων⁷⁷.

⁷⁷ DS 397, Appellate Body Report, par. 292-308

Αφού λοιπόν καταλήγει το ΑΒ ότι και το περιθώριο dumping υπάγεται στο 9(5) τίθεται το ζήτημα της νομιμότητας του γενικού καθορισμού αυτού αντί για την εξατομικευμένη μέθοδο του 6.10 του Συμφώνου Anti-Dumping. Αυτό που αμφισβητεί η Επιτροπή είναι η σχέση «κανόνα – εξαίρεσης» που εντοπίσαμε ανωτέρω για την εξατομικευμένη ή μη μεταχείριση. Έτσι το 6.10 ορίζει: “*The authorities **shall, as a rule**, determine an individual margin of dumping for each known exporter or producer concerned of the product under investigation*”. Η λέξη “shall” μπορεί να δηλώνει επιταγή ή παρότρυνση. Επίσης η παρενθετική φράση “as a rule”, δηλαδή «κατά κανόνα», μπορεί να δηλώνει τον κανόνα, αλλά μπορεί- λέει η Επιτροπή- να έχει την έννοια γενικής αρχής, με αποτέλεσμα να μην περιορίζεται η δυνατότητα γενικών περιθωρίων αντί ατομικών και σε διάφορη περίπτωση της μόνης οριζόμενης στο εν λόγω άρθρο περί δειγμάτων. Το ΑΒ διαφωνεί με την εκδοχή που προτείνει η Επιτροπή. Ερμηνεύοντας τη διάταξη με βάση τη συνήθη σημασία των όρων στη νομική επιστήμη, και όχι στην κοινή χρήση της Αγγλικής- την οποία επικαλείται η Επιτροπή-, και ανιχνεύοντας τη βούληση του νομοθέτη, λέγοντας ότι εάν ήθελε να μην ιδρύσει κανόνα θα επέλεγε μια φράση παρότρυνσης όπως το «είναι καλό», καταλήγει ότι το “shall” επιβάλλει νομική επιταγή και όχι παρότρυνση, και το “as a rule” αμέσως μετά συνθέτει το σχήμα κανόνα - εξαίρεσης και όχι νομική αδειά. Συνεπώς οι όποιες εξαιρέσεις των covered agreements πρέπει να μη φτάσουν έως του σημείου να καταργήσουν τον κανόνα γινόμενες υπεράριθμες (είτε ερμηνευόμενες ευρέως). Η προϋπόθεση συνεπώς που γεννάται στο 9(5) ικανοποίησης του IT test το καθιστά ασύμβατο με το 6.10 της Συμφωνίας ΑΔ.

Θα μπορούσε άραγε το τμήμα 15 του Συμφώνου Προσχώρησης της Κίνας να αποτελέσει τέτοια επιτρεπτή εξαίρεση;

Το δικαιοδοτικό όργανο απαντάει αρνητικά. Δεν αφορά τον καθορισμό περιθωρίων dumping ή την επιβολή δασμών η επίμαχη διάταξη του Συμφώνου, αλλά αποκλειστικά τον καθορισμό της «κανονικής αξίας», μας λέει. Ο καθορισμός των τιμών εξαγωγής με τις οποίες συγκρίνεται η κανονική αξία είναι κάτι το διαφορετικό. Σε κάθε περίπτωση, σημειώνει, ο ισχυρισμός της Κίνας σε πρώτο βαθμό αφορούσε μόνο τα περιθώρια dumping και τους δασμούς, όχι τη μέθοδο υπολογισμού της κανονικής αξίας.

Όσο αληθές και αν είναι αυτό, δε σημαίνει ότι το δικαστήριο δεν θα εξέταζε και το θέμα της κανονικής αξίας, εάν αυτή ήταν στενά συνδεδεμένη με τα περιθώρια dumping και την επιβολή των δασμών, με τον ίδιο τρόπο που τα περιθώρια dumping συνδέονταν με τον δασμό. Σύμφωνα με το Άρθρο 2 της Συμφωνίας ΑΔ η εύρεση της «κανονικής αξίας» είναι αναγκαία προϋπόθεση για τον υπολογισμό των περιθωρίων dumping. Δεν είναι λοιπόν τόσο ξεκάθαρο ότι οι επίμαχες διατάξεις του τμήματος 15 του Συμφώνου αποκλείουν από την εξαίρεση που εισάγουν τα ζητήματα περιθωρίων και δασμών. Εξάλλου, εάν το δικαστήριο θεωρούσε τόσο πειστικό το

επιχείρημά του αυτό, δεν θα συμπλήρωνε ότι «σε κάθε περίπτωση το θέμα δεν το έχει εγείρει η Κίνα στην εν λόγω διαφορά, (και άρα δεν το εξετάζει)». Πάντως με τον τρόπο αυτό αποφεύγει να εισέλθει σε βάθος στο πεδίο της γνωστής θεωρητικής διαφωνίας επί του τμήματος 15. Παρ' όλ' αυτά σημειώνεται ότι το δικαστήριο τοποθετείται εμμέσως, επιλέγοντας μία *contra legem* ερμηνεία του άρθρου 15(d), λέγοντας ότι η 15 ετής προθεσμία που εκεί τάσσεται καλύπτει ολόκληρη την παράγραφο (a) αντί μόνο για την υποπαράγραφο (a)(ii)⁷⁸. Η λεπτομέρεια αυτή αποτελεί τον πυρήνα της διαφοράς, και το ηθελημένο παρόραμα αυτό προφανή στέρξη της Κινεζικής πλευράς.

Ένα επόμενο ζήτημα με το οποίο καταπιάνεται το AB είναι αυτό της ερμηνείας του Άρθρου 9(2) της Συμφωνίας Anti-Dumping⁷⁹. Πώς επιβάλλονται οι δασμοί, εξατομικευμένα ή σε επίπεδο χώρας; Για να απαντηθεί αυτό το AB διευκρινίζει πρώτον ότι η υποχρέωση καταγραφής του ονόματος του προμηθευτή σημαίνει και εξατομικευμένη επιβολή δασμού. Δεύτερον ότι η επιβολή δασμού “in the appropriate amount” δεν αφορά το ύψος του δασμού αλλά τον ατομικό του χαρακτήρα. Αυτό εκ της υποχρέωσης που ιδρύεται στο 9(2), διότι δεν μπορεί από τη μία να έχουμε εξατομικευμένα περιθώρια dumping (σύμφωνα με την ερμηνεία του επί του Άρθρου 6.10) και κατονομασμένους προμηθευτές και από την άλλη καθολικούς δασμούς. Βέβαια κατά τη γνώμη μας αυτό δεν θα ήταν αδύνατον εφόσον οι καθολικοί δασμοί βρίσκονται εντός των εξατομικευμένων περιθωρίων, εκτός και εάν εμποδίζεται από κάποιο νομικό περιορισμό, όπως η εν λόγω ερμηνευόμενη διάταξη. Το να ερμηνεύσει κανείς όμως μια διάταξη λέγοντας ότι δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς, εξ αιτίας της ίδιας της διάταξης θυμίζει λήψη του ζητουμένου. Έτσι δεν είμαστε βέβαιοι ότι η συλλογιστική του AB εδώ⁸⁰ είναι πλήρης. Προς επίρρωση του συλλογισμού του το AB θεωρεί συνολικά το Άρθρο 9 και καταλήγει ότι οι δασμοί πρέπει να προσδιορίζονται εξατομικευμένα και συνεπώς το Άρθρο 9(5) είναι και εξ αυτού του λόγου ασύμβατο με το Δίκαιο του ΠΟΕ.

Στη συνέχεια, όταν στο 9(2) εισάγεται η εξαίρεση από τον κανόνα της εξατομικεύσεως για τον καθορισμό του δασμού όταν αυτή θα ήταν “impracticable”, θα είχε άραγε αυτή το νόημα της επιβολής καθολικού δασμού; Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ένας ατομικός δασμός δεν θα ήταν πρακτικός, όταν μία επιχείρηση που συνδέεται στενά με το κράτος θα μπορούσε να τον

⁷⁸ DS 397, Appellate Body Report, par. 289 in fine.

⁷⁹ Άρθρο 9(2) Συμφωνίας Anti Dumping : “When an anti-dumping duty is imposed in respect of any product, such anti-dumping duty shall be collected in the appropriate amounts in each case, on a non-discriminatory basis on imports of such product from all sources found to be dumped and causing injury, except as to imports from those sources from which price undertakings under the terms of this Agreement have been accepted. The authorities shall name the supplier or suppliers of the product concerned. If, however, several suppliers from the same country are involved, and it is impracticable to name all these suppliers, the authorities may name the supplying country concerned. If several suppliers from more than one country are involved, the authorities may name either all the suppliers involved, or, if this is impracticable, all the supplying countries involved”.

⁸⁰ DS397, Appellate Body Report, παρ. 339

αποφύγει χρησιμοποιώντας άλλες παρόμοιες επιχειρήσεις, οι οποίες δε θίχτηκαν από το δασμό αυτό. Το AB εκκινεί το συλλογισμό του λέγοντας ότι το πρέπει να εξακριβώσει/διαπιστώσει (“ascertain”) εάν η εξατομίκευση του δασμού είναι ανέφικτη/μη βιώσιμη (“impracticable”). Όπως το αντιλαμβανόμαστε, για να έβρισκε κάτι τέτοιο θα έπρεπε να εξετάσει τις πιθανές περιπτώσεις όπου εφαρμόζονται οι καθολικοί δασμοί και να διαπιστώσει ότι ένας ατομικός θα λειτουργούσε εξίσου καλά. Αντ’ αυτού το AB μας διαβεβαιώνει ότι ο ορισμός των λέξεων που βρήκε στο λεξικό για το λήμμα impracticable είναι το “not practicable; unable to be carried out; impossible in practice”, και όχι το “ineffective”, δηλαδή το αναποτελεσματικό⁸¹. Η μόνη μας ένσταση είναι ότι στην παρούσα περίπτωση μιλάμε για κρατικά μέτρα (δηλαδή βλέπουμε το γράμμα του νόμου στη συνήθη του μεν χρήση αλλά στο κατάλληλο πλαίσιο (“A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty **in their context** and in the light of its object and purpose”⁸²). Αυτά δεν θα κριθεί αν είναι φύσει αδύνατα (κάθε μέτρο που μπορεί να υλοποιηθεί με ανθρώπινα μέσα είναι δυνατόν), αλλά εαν αυτά είναι δυσλειτουργικά, αναποτελεσματικά. Δεν μπορεί λοιπόν έτσι απλά να απορρίπτει το λειτουργικό κριτήριο ενός μέτρου κατά την αξιολόγησή του εφόσον αυτό ενδείκνυται λαμβάνοντας υπόψιν τον σκοπό και το πλαίσιο λειτουργίας της διάταξης (άρθρο 31 (1), Συνθήκη της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, 1969), επειδή το λεξικό δίνει έναν γενικό ορισμό⁸³.

Τέλος, το AB καταλήγει ότι κακώς το βάρος της απόδειξης έχει μεταφερθεί στους επιχειρηματίες στο Βασικό Κανονισμό. Οι αρχές του κράτους μέλους είναι οι μόνες αρμόδιες και υπεύθυνες να βρουν τα στοιχεία τα οποία στοιχειοθετούν τον στενό δεσμό κράτους-επιχείρησης. Νομική βάση για το αντίθετο δεν παρέχει ούτε το άρθρο 15 του Πρωτοκόλλου προσχωρήσεως της Κίνας, το οποίο ασχολείται αποκλειστικά με το κομμάτι σύγκρισης των τιμών που αφορά την κανονική αξία. Εξάλλου, συνεχίζει το δικαστήριο, περάν της κανονικής αξίας το άρθρο 15(d) δεν παρέχει το δικαίωμα στα άλλα κράτη να μεταχειρίζονται την Κίνα ως μη Οικονομία της Αγοράς⁸⁴. Και το σημείο αυτό έχει ορισμένες σκοτεινές πτυχές. Συγκεκριμένα, μας γεννάται η απορία, εάν το AB εννοεί ότι η Κίνα μπορεί να γνωρίσει μεταχείριση NMES μόνο για την παράγραφο 15(d) και άρα την υποπαράγραφο 15(a)(ii). Επίσης αναφέρει ότι: “We conclude that there is no legal basis in the covered agreements for the general presumption that in a NME the state and all exporters are sufficiently related to constitute a single entity, for which a single export price and hence a single duty can be

⁸¹ DS397, Appellate Body Report, παρ.347

⁸² Άρθρο 31 (1), Συνθήκη Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών

⁸³ Δηλώνοντας το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο αυτά μετά βεβαιότητας, απέρριψε περαιτέρω αίτημα της Επιτροπής για χρήση των εναλλακτικών εργαλείων ερμηνείας της Συμφωνίας σύμφωνα με το Άρθρο 32 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών.

⁸⁴ DS397, AB Report, παρ.366

determined”. Ωστόσο παρατηρούμε ότι το Πρωτόκολλο Προσχωρήσεως στο σύνολό του βρίθκει διατάξεων οι οποίες στοχεύουν στην αποσύνδεση των επιχειρήσεων από την κρατική επιρροή (λ.χ. άρθρο 5(1)⁸⁵, 6(1)⁸⁶, 7(3), 9(1)⁸⁷) ωσάν να κινείται πάνω σε έναν «κοινό τόπο» ότι η Κίνα δεν είναι Οικονομία της Αγοράς και ότι η σύνδεση επιχειρήσεων με το κράτος ήταν ένα υπαρκτό φαινόμενο. Σε κάθε περίπτωση, εφόσον δεχθούμε ότι η τιμή εξαγωγής (και άρα ο αναγκαίος συνεχόμενος μ’ αυτή δασμός) είναι αποσυνδεδεμένη από την κανονική αξία, πράγματι, το Άρθρο 15(d) δεν θα στήριζε εύκολα τη μεταχείριση ως NMES για την επιβολή του δασμού. Είναι όμως αυτό ακριβές; Σύμφωνα με τα όσα είδαμε στην πρώτη Ενότητα της παρούσης, το Άρθρο VI της GATT ορίζει ότι ένα προϊόν εξάγεται κάτω από την κανονική του αξία εάν η τιμή εξαγωγής είναι κατώτερη της τιμής κυκλοφορίας εντός της χώρας προέλευσης ή άλλης τρίτης χώρας με κανονικές συνθήκες εμπορίου. Η άμεση σχέση μεταξύ κανονικής αξίας και τιμής εξαγωγής είναι προφανής. Είναι δύσκολο λοιπόν να δεχθούμε ως απεγάδιαστο το σκεπτικό που θέλει το άρθρο 15(d) μπορεί να εφαρμοστεί αποκλειστικά επί της κανονικής αξίας και να μην παράγει καμία ενέργεια επί της τιμής εξαγωγής. Και τι θα γίνει λοιπόν με τις περιπτώσεις που διαπιστώνεται NMES και που δεν καλύπτεται άρα από το 15(d). Το AB απορρίπτει τέτοιες διαπιστώσεις ως μη νομικά ενδιαφέρουσες⁸⁸. Η θέση του αυτή έρχεται να επιρρωθεί από το AB του άρθρου 21.5 στην Έκθεσή του 2016. Εκεί διευκρινίζεται ότι οι δυσκολίες σύγκρισης στις οποίες γίνεται μνεία στην Ad Note του Άρθρου VI:1 GATT αφορά μονάχα την πλευρά της κανονικής αξίας και όχι της τιμής εξαγωγής: “*As such, the second Ad Note offers flexibility only in respect of the determination of normal value*”⁸⁹. Με την ίδια λογική πρέπει να ερμηνευθεί και η Ενότητα 15 του Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεως της Κίνας: “*while Section 15 of China's Accession Protocol establishes special rules regarding the domestic price aspect of price comparability, it does not contain an open-ended exception that allows WTO Members to treat China differently for other purposes under the Anti-Dumping Agreement and the GATT 1994, such as the determination of export prices or individual versus country-wide margins and duties*”. Παρ’ όλ’ αυτά, το κράτος εισαγωγής οφείλει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε οι διορθώσεις να έχουν καθαρότητα (“take steps to achieve clarity as

⁸⁵ Άρθρο 5(1) Πρωτόκολλο Προσχωρήσεως: “Without prejudice to China's right to regulate trade in a manner consistent with the WTO Agreement, China shall progressively liberalize the availability and scope of the right to trade, so that, within three years after accession, all enterprises in China shall have the right to trade in all goods throughout the customs territory of China, except for those goods listed in Annex 2A which continue to be subject to state trading in accordance with this Protocol”

⁸⁶ Άρθρο 6(1) Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεως: “China shall ensure that import purchasing procedures of state trading enterprises are fully transparent, and in compliance with the WTO Agreement, and shall refrain from taking any measure to influence or direct state trading enterprises as to the quantity, value, or country of origin of goods purchased or sold”

⁸⁷ Άρθρο 9(1) Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεως: “China shall, subject to paragraph 2 below, allow prices for traded goods and services in every sector to be determined by market forces, and multi-tier pricing practices for such goods and services shall be eliminated”

⁸⁸ DS397, AB Report, παρ. 369

⁸⁹ DS397, AB Report, παρ. 5.5.2.2. υποπαράγραφος 5.205

to the adjustment claimed”). Αυτό σημαίνει ότι δεν υποχρεούνται να δεχθούν διορθώσεις οι οποίες θα οδηγούσαν στην κάλυψη των νοθευμένων τιμών και κόστους⁹⁰.

Το ζήτημα του βάρους της απόδειξης εξετάζεται και σε επόμενο σημείο στην απόφαση εξ αφορμής της ερμηνείας του Άρθρου 2.4 AD Agreement. Υπεύθυνες για τη «δίκαιη σύγκριση» (fair comparison) κανονικής αξίας και τιμής εξαγωγής είναι οι Αρχές του κράτους εισαγωγής, με τη συνεργασία των παραγωγών. Οι τελευταίοι οφείλουν να παρέχουν τις ζητούμενες από αυτούς πληροφορίες, ενώ δικαιούνται να γνωρίζουν τουλάχιστον την κατηγορία προϊόντος για την οποία θα γίνει η σύγκριση, ιδίως στην περίπτωση που χρησιμοποιείται η «ανάλογος χώρα» για το σκοπό αυτό⁹¹. Και αυτό γιατί οι παραγωγοί μη γνωρίζοντας ακριβώς τα προϊόντα και τις πολιτικές τιμολόγησης της αναλόγου αυτής χώρας δε θα μπορούν να ζητήσουν τις διορθώσεις (adjustments) που κρίνουν αναγκαίες.

Σε ό,τι αφορά τα κριτήρια του IT test καθαυτά, αναφέρει ότι μόνο ένα (το στοιχείο c) είναι κατάλληλο κριτήριο για τη διαπίστωση κρατικής επιρροής, που αφορά τον κάτοχο μετοχών πλειοψηφίας στην επιχείρηση. Και μάλιστα και αυτό έχει πολύ περιορισμένο πεδίο εφαρμογής καθώς δεν είναι κάθε μορφή κρατικού ελέγχου η απαγορευμένη «σημαντική κρατική παρέμβαση επί των τιμών, του κόστους και εισροών» κατά το 2(7) (c)⁹².

Τέλος, το AB στηριζόμενο σε προηγούμενη ερμηνευτική επιλογή του⁹³ απορρίπτει ως εσφαλμένη τη νομική μεθοδολογία που είχε ακολουθήσει το Panel όσον αφορά την Αρχή του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους (MFN). Μας λέει συγκεκριμένα, ότι το Άρθρο VI GATT, το οποίο περιγράφει τις προϋποθέσεις επιτρεπτών διακρίσεων επί αμυντικών μέτρων έναντι dumping, πρέπει να εξετάζεται πριν το Άρθρο I:1 στο οποίο εξαγγέλλεται η (γενική) απαγόρευση των διακρίσεων. Επίσης, υπενθύμισε ότι η εφαρμογή του Άρθρου VI καθορίζεται από τη Συμφωνία AD. Το Panel παρέλειψε ένα σημαντικό βήμα ανάλυσης εξετάζοντας τα μέτρα της ΕΕ μονάχα με το Άρθρο I: 1 και άρα κηρύσσει την κρίση του εκείνη ανενεργό (moot and of no legal effect).

Παρότι μας φαίνεται λίγο ανορθόδοξο να εξετάζεται πρώτα η εξαίρεση ή ο ειδικότερος κανόνας, προτού ταυτοποιήσουμε ότι –κατ’ αρχάς– τυγχάνει περίπτωση του γενικού κανόνα, πράγματι η παράλειψη εξέτασης ενός μέτρου άμυνας εισάγοντος διάκριση στο πλαίσιο του πεδίου του συγγνωστού για τον χαρακτηρισμό του ως επιτρεπτού ή όχι αποτελεί ατόπημα. Η δε σειρά στην οποία τοποθετεί τα βήματα το AB δείχνει ότι μάλλον δεν κινείται στο πλαίσιο

⁹⁰ DS397, AB Report, παρ. 5.5.2.2. υποπαράγραφος 5.207

⁹¹ AB Report, παρ. 490

⁹² C-337/09 ΔΕΕ, Παρ. 66-74,

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=125218&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=724474>

⁹³ DS397, AB Report παρ.393, DS22 Brazil – Desiccated Coconut

κανόνα-εξαίρεσης ή *legis generalis-legis specialis*, αλλά τα αντιμετωπίζει ως αυτόνομα. Πάντως ανοικτά δεν τοποθετείται για τη σχέση των δύο διατάξεων (I και VI), παρά μόνο στηρίζεται στο δεδικασμένο του ΠΟΕ.

Εκτός από την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ανάλυση του Άρθρου 6.10 και 9.2 της Συμφωνίας AD που είδαμε ως τώρα, θα μας απασχολήσει και η έννοια της ζημίας εξ αιτίας του *dumping* και συγκεκριμένα η «επίδραση στους παραγωγούς του κράτους εισαγωγής». Ας θυμηθούμε ότι ήταν αρκετές εκείνες οι φωνές των παραγωγών συνδετήρων στην ΕΕ, κυρίως στην Αγγλία, που ήταν αντίθετες με την κίνηση της διαδικασίας διερεύνησης από την Επιτροπή, ενώ το ποσοστό που τελικά συγκεντρώθηκε για την έναρξη της διαδικασίας διερεύνησης ήταν μόλις 27%. Το Άρθρο 5(4) της Συμφωνίας AD μας λέει ότι η διερεύνηση αυτή πρέπει να εκφράζει την εγχώρια βιομηχανία. Γεννάται λοιπόν το ερώτημα, σε ποιο ποσοστό θα καθοριστεί ότι εκφράζεται η εγχώρια βιομηχανία; Τα μεγέθη κρίνονται στη λεπτομέρεια. Έτσι, ενώ το 27% μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικό, εξ αιτίας του κατακερματισμένου χαρακτήρα της εν λόγω βιομηχανίας, το 25% έχει θέσει η Επιτροπή ως γενικό κανόνα έκφρασης «μεγάλη μερίδας» (*major proportion*) της βιομηχανίας δεν είναι αποδεκτό. Η σημασία του ποσοστού έγκειται στο ότι αποτελεί τον σύνδεσμο διεθνοποίησης της βούλησης μη υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο το κάθε κράτος ή άλλη διεθνής νομική οντότητα (ΕΕ) επιλέγει για να εκφραστεί η βούλησή τους σε ένα διεθνή οργανισμό. Έτσι έχουμε μία υπόθεση στην οποία κράτη επιλέγουν να στερήσουν τους υπηκόους τους στην διεθνή αρένα εκφράζοντας εκεί μία εσωτερική τους πτυχή, τη σχέση τους με τα υποκείμενά τους. Κάθε τέτοια παρουσία αποτελεί ευκαιρία ή διακινδύνευση, ανάλογα με το πώς θα το δει κανείς για ένα κράτος. Ευκαιρία βελτιστοποίησης του εμπορικού καθεστώτος τους και της οικονομίας τους, αλλά και γιατί όχι, του *prestige* τους ακόμη, ή διακινδύνευση των σχέσεων με άλλη κράτη σε τομέα πολιτικό, εμπορικό, οικονομικό. Επομένως, το εάν πράγματι μια τέτοια εκπροσώπηση είναι νομότυπη είναι σημαντικό.

Μετά την απόφαση του Δευτεροβάθμιου Δικαιοδοτικού Οργάνου του ΠΟΕ η διάταξη του Άρθρου 9(5) διαμορφώθηκε ως εξής: *«Ο δασμός αντιντάμπινγκ επιβάλλεται στο ύψος που αναλογεί σε κάθε περίπτωση, χωρίς διάκριση, στις εισαγωγές ενός προϊόντος από κάθε πηγή, εισαγωγές για τις οποίες έχει διαπιστωθεί ότι αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ και ότι προξενούν ζημία, με εξαίρεση τις εισαγωγές από εκείνες τις πηγές από τις οποίες έχουν γίνει δεκτές αναλήψεις υποχρεώσεων βάσει των διατάξεων του παρόντος κανονισμού.*

Ο κανονισμός που επιβάλλει τα μέτρα αντιντάμπινγκ προσδιορίζει τον δασμό για κάθε προμηθευτή, ή, αν αυτό είναι πρακτικώς ανέφικτο, για την οικεία προμηθευτρια χώρα. Οι προμηθευτές που από νομική άποψη είναι ανεξάρτητοι από άλλους προμηθευτές ή ανεξάρτητοι από το κράτος μπορούν, παρόλα αυτά, να θεωρηθούν ως ενιαία οντότητα για τον προσδιορισμό

του δασμού. Για την εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, μπορούν να ληφθούν υπόψη παράγοντες όπως η υπαρξη διαρθρωτικών ή εταιρικών δεσμών μεταξύ των προμηθευτών και του κράτους ή μεταξύ των προμηθευτών, ο έλεγχος ή η ουσιαστική επιρροή του κράτους όσον αφορά τις τιμές και την παραγωγή και η οικονομική δομή της προμηθεύτριας χώρας⁹⁴».

2.4 Εξελίξεις στον τομέα των προϊόντων χάλυβα ψυχρής έλασης

Στις 5 Αυγούστου του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε με εκτελεστικό της Κανονισμό, υπ' αριθ. 2016/1328⁹⁵, την αναδρομική, για πρώτη φορά, επιβολή μόνιμων δασμών ad valorem και για το δίμηνο⁹⁶ που προηγήθηκε των προσωρινών δασμών για την αντιμετώπιση του dumping σε συγκεκριμένα προϊόντα χάλυβα ψυχρής έλασης (cold rolled flat steel products⁹⁷) τα οποία χρησιμοποιούνται στην αυτοκινητοβιομηχανία και τις κατασκευές, τα πλυντήρια ρούχων και αλλού, καθώς και την οριστική είσπραξη των προσωρινώς επιβληθέντων. Οι έρευνες είχαν αρχίσει στις 14 Μαΐου 2015, στις 12 Φεβρουαρίου του 2016 ελήφθησαν τα προσωρινά μέτρα με τον Εκτελεστικό Κανονισμό της 2016/181⁹⁸ και στις 4 Αυγούστου 2016 τα οριστικά, ενώ το ύψος τους κυμαίνεται μεταξύ 19.7% και 22.1% για την Κίνα και έως 36% για τη Ρωσία. Τα ποσοστά αυτά είναι ελαφρώς μεγαλύτερα των καθορισθέντων προσωρινά.

Ο Κανονισμός αυτός μας παρέχει τις εξής ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες πληροφορίες, οι οποίες δείχνουν την αίσθηση που έχουν οι ίδιες υπό εξέταση επιχειρήσεις για τη Ευρωπαϊκή νομοθεσία anti-dumping: **Έτσι λοιπόν, πρώτον, κανένας από τους παραγωγούς-εξαγωγείς δεν αιτήθηκε τη μεταχείριση με το Καθεστώς της Οικονομίας της Αγοράς.** Σύμφωνα με τη διαδικασία που ακολουθείται από την Επιτροπή, και βάσει του Συμφώνου Προσχωρήσεων της Κίνας για το οποίο έγινε λόγος ανωτέρω, καθώς η Κίνα δεν θεωρείται Οικονομία της Αγοράς, οι εξαγωγείς φέρουν το βάρος να αποδείξουν ότι για το συγκεκριμένο προϊόν πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει η ΕΕ στο άρθρο 2(7)c του Βασικού Κανονισμού Anti-Dumping. Έτσι στη φόρμα που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι Κινέζοι εξαγωγείς στην

⁹⁴ Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1225/2009 του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας /* COM/2012/041 final - 2012/0019 (COD) */

⁹⁵ COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/1328, L210/1, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/august/tradoc_154831.def.en.L210-2016.pdf

⁹⁶ European Commission - Daily News , August 4, 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-16-2724_en.htm

⁹⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-287_en.htm
http://trade.ec.europa.eu/tidi/case_history.cfm?init=2125

⁹⁸ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2016/181 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 10ης Φεβρουαρίου 2016 για την επιβολή προσωρινού δασμού αντντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πλατέων προϊόντων ψυχρής έλασης από χάλυβα καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και Ρωσικής Ομοσπονδίας, L37/1
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0181&from=EN>

περίπτωσή μας έπρεπε να καταδείξουν μεταξύ άλλων ότι: α. οι βασικές αποφάσεις τιμολόγησης του ΔΣ τους λαμβάνονται χωρίς κρατική επιρροή (ζητούνται πληροφορίες τυχόν θέσεων που κατέχουν στον κρατικό μηχανισμό τα μέλη του ΔΣ), αλλά από τα σημεία των αγορών, υπό τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Εδώ ζητούνται πληροφορίες για το κόστος εργασίας, τον τρόπο υπολογισμού του κόστους των εξαρτημάτων και των πρώτων υλών και την προέλευση των τελευταίων (κρατική/τοπική αρχή ή ιδιώτης, παραγωγός ή έμπορος), καθώς και αν υπάρχουν περιορισμοί επί της εισαγωγής πρώτων υλών. Βλέπουμε ότι οι πρώτες ύλες είναι σημαντικές για τη διαμόρφωση του κόστους του τελικού προϊόντος, καθώς επιχορηγούμενες πρώτες ύλες μειώνουν το κόστος παραγωγής του τελικού προϊόντος επιτρέποντας την εξαγωγή σε χαμηλότερες τιμές των κανονικών, β. ακολουθείται διαφανής λογιστική απεικόνιση σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, γ. η οικονομική κατάσταση της εταιρείας πρέπει να είναι απηλλαγμένη από τις μείζονες στρεβλώσεις του προγενέστερου συστήματος μη Οικονομίας της Αγοράς, δηλαδή από υποτιμολόγηση του ενεργητικού, ενώ ζητούνται και πληροφορίες κατανομής και επαναπατρισμού κερδών, καθώς και πληρωμής ΦΠΑ και άλλων σχετικών φόρων (καθώς μη πληρωμή αυτών θεωρείται κρατική ενίσχυση VAT Regulation and Directive), δ. Η εταιρεία υπόκειται σε νομοθεσία περί πτωχεύσεως και ιδιοκτησιακού καθεστώτος η οποία εγγυάται ασφάλεια δικαίου και λειτουργική σταθερότητα, ε. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες (εννοείται στη χώρα τους) διαμορφώνονται με τιμές αγοράς. Επίσης πρέπει να φαίνεται η νόμιμη σύσταση και λειτουργία της εν λόγω εταιρείας (business license, proof of registration, articles of association). Πληρουμένων των προϋποθέσεων η σύγκριση των τιμών θα γίνει με βάση τις εγχώριες πραγματικές τιμές και όχι με τη μέθοδο της «Αναλόγου Χώρας»⁹⁹.

Καμία από τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις δεν επέστρεψε συμπληρωμένη την ανωτέρω φόρμα, η οποία όμως απαιτεί πολλές πληροφορίες, σοβαρή ανάλυση με αποτέλεσμα η συμπλήρωσή της να γίνεται χρονοβόρα.

Δεύτερον, πώς επιλέγεται η κατάλληλη χώρα; Στον προσωρινό Κανονισμό είχε επιλεγεί ο Καναδάς ως κατάλληλη χώρα, ενώ το Κινεζικό επιχείρημα (το επιχείρημα του ενδιαφερόμενου μέρους) ήταν ότι «η διαφορά μεταξύ ζημίας και περιθωρίων ντάμπινγκ ήγειρε αμφιβολίες ως προς την ακρίβεια των υπολογισμών της Επιτροπής. (...) Αν ήταν πράγματι σωστή, μια τέτοια διαφορά θα έπρεπε να ακυρώνει την επιλογή του Καναδά ως ανάλογης χώρας, δεδομένου του επιπέδου των τιμών του υπό εξέταση προϊόντος στην εν λόγω χώρα¹⁰⁰(..) και αντίθετα θα αναδείκνυε τη Ρωσία ως κατάλληλη χώρα¹⁰¹». Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι κατάλληλη δεν είναι η χώρα στην

⁹⁹ European Commission, DG Trade, FORM FOR COMPLETION BY COMPANIES CLAIMING MARKET ECONOMY TREATMENT, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_151933.pdf

¹⁰⁰ COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/1328, L210/1, Άρθρο 2.1.2 (21)

¹⁰¹ COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/181

οποία οι τιμές βρίσκονται σε –εξίσου– χαμηλά επίπεδα με την εξεταζόμενη, αλλά εκείνη στην οποία υπάρχουν παρεμφερείς συνθήκες διαμόρφωσης τιμών. Η ένσταση την οποία φαίνεται να υπαινίσσεται το ενδιαφερόμενο μέρος είναι ότι η σύγκριση χωρών Non MES δέον γίνεται με άλλες non MES. Κάτι τέτοιο όμως θα σήμαινε επιβράβευση χωρών που δεν είναι Οικονομίες της Αγοράς μέσω της ευνοϊκότερη μεταχείρισης τους και, φυσικά θα ήταν ασύμβατο με την Ευρωπαϊκή στοχοθεσία. Είναι άλλωστε κωμικό το στοιχείο ότι ως κατάλληλη χώρα προτείνεται από την Κίνα η Ρωσία, ενώ με τον ίδιο Κανονισμό επιβάλλονται παρεμφερείς δασμοί, ύψους εως και 36% στη Ρωσία.

Τρίτον, η επιβολή αναδρομικά των δασμών γίνεται το πρώτον από την Επιτροπή, ως εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της μη αναδρομικότητας του άρθρου 10.1 της Συμφωνίας Anti-dumping και 10.1 του Βασικού Κανονισμού. Έτσι είναι δυνατόν αυτοί να επιβληθούν και από την ημερομηνία καταγραφής των εισαγωγών ακόμα, αλλά όχι για περίοδο μεγαλύτερη των 90 ημερών από τη λήψη των προσωρινών μέτρων εφόσον: υπάρχει μακρύ ιστορικό dumping για το συγκεκριμένο προϊόν, ή ο εισαγωγέας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την συντέλεση dumping και την εικαζόμενη ή αποδεδειγμένη ζημία ή εξ αιτίας σημαντικής αύξησης των εισαγωγών, πέραν αυτών στις οποίες απευθύνονται τα μέτρα, είναι πιθανή η εξουδετέρωση της επανόρθωσης των μέτρων αυτών¹⁰². Σχετικά παρατηρούμε ότι η πρώτη περίπτωση είναι ελαστικότερη από την αντίστοιχη πρόβλεψη της Συμφωνίας Anti-dumping, η οποία θέλει η μακρά αυτή ιστορία dumping να έχει προκαλέσει και ζημία. Αυτό ακριβώς ήταν ένα εκ των επιχειρημάτων των Κινέζων ενδιαφερόμενων. Η απάντηση της Επιτροπής ήταν ότι η υιοθέτηση της σχετικής πρόβλεψης στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο με τον τρόπο που έγινε είναι σύμφωνη με το Δίκαιο του ΠΟΕ *«κάθε μέλος του ΠΟΕ έχει το δικαίωμα να καθορίσει τις δικές του διαδικασίες και πρακτικές αντισταμπινγκ, σε συνάρτηση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του, υπό την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζουν τους κανόνες του ΠΟΕ. Η Επιτροπή θεωρεί ότι έχει πολύ υψηλά πρότυπα για την έναρξη ερευνών»* και ότι πάντως τα γεγονότα που στοιχειοθετούσαν την πιθανότητα ζημίας είχαν δημοσιευθεί καταλλήλως. Σχετικά με την τελευταία προϋπόθεση, εννοείται ότι η αύξηση αυτή των εξαγωγών είναι αυτή που προκαλεί τη ζημία (στο Anti-dumping Agreement η πιθανότητα εξουδετέρωσης της επανορθωτικής ενέργειας των μέτρων θεωρείται καθαυτή ζημία). Περαιτέρω, για την διαπίστωση της πιθανότητας εξουδετέρωσης των ευεργετικών ενεργειών των μέτρων η Επιτροπή χρησιμοποίησε ερωτηματολόγια τα οποία απέστειλε σε 5 ενδεικτικούς παραγωγούς της Ένωσης, και από τα οποία συμπεράνε ότι πράγματι ο όγκος των εισαγωγών είχε αυξηθεί κατά 14% με αντίστοιχη μείωση του μεριδίου

of 10 February 2016 imposing a provisional anti-dumping duty on imports of certain cold-rolled flat steel products originating in the People's Republic of China and the Russian Federation, L37/1

Άρθρο 3.1.1.2 (28)

¹⁰² Βασικός Κανονισμός, Άρθρο 10(4)a, b και Συμφωνία Anti-dumping, Άρθρο 10(6)I, ii

της αγοράς του ενωσιακού κλάδου παραγωγής κατά 7%. Αυτό κατά την Επιτροπή «αποτελεί σαφή ένδειξη περαιτέρω ζημίας για τον κλάδο παραγωγής της Ένωσης».

Τέλος, ένα επιχείρημα που ηγέρθη από την προσβαλλόμενη πλευρά ήταν ότι με την πιθανότητα αναδρομικής εφαρμογής για την περίοδο της καταγραφής δημιουργείται **νομική αβεβαιότητα** η οποία δεν επιτρέπεται. Η Επιτροπή δεν αρνήθηκε το επιχείρημα σε θεωρητική βάση. Τόνισε ωστόσο ότι αυτό που την ενδιαφέρει είναι οι εισαγωγείς να λάβουν το μήνυμα ότι συντελείται dumping ήδη από τη φάση της καταγραφής. Έτσι εάν τυχόν συγκεντρώσουν στοκ, αυτό το πλεονέκτημα πρέπει να περιμένουν ότι θα εξουδετερωθεί μέσω της αναδρομικότητας. Άρα, καταλήγει η Επιτροπή, στην πράξη δε δημιουργείται νομική αβεβαιότητα.

Η αλήθεια είναι ότι με την επεξήγηση αυτή που κάνει η Επιτροπή στον Εκτελεστικό της Κανονισμό παρέχει η ίδια στα νυν και μελλοντικά ενδιαφερόμενα μέρη την ιστορικοβουλευτική ερμηνεία η οποία, κατά την κρίση της, αίρει τη συντελούμενη νομική αβεβαιότητα, υπονοώντας ότι στο εξής τέτοιες πρακτικές των εξαγωγέων αλλά και των εισαγωγέων, οι οποίοι βαρύνονται επίσης με υποχρέωση απόκρουσης *υποτιμολογημένων* προϊόντων (ντάμπινγκ), δε θα συγχωρούνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- Οι υποθέσεις DS316 και DS353-Μέτρα τα οποία επηρεάζουν το εμπόριο μεγάλων αεροσκαφών της πολιτικής αεροπορίας

Οι υποθέσεις αυτές είναι γνωστές ως «δίδυμες», λόγω αφενός μεν της χρονικής εγγύτητας, αφετέρου δε της συνάφειας αντικείμενο, ενώ έχουν χαρακτηριστεί ως η σημαντικότερες υποθέσεις που έχουν εισαχθεί στο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ. Στις 6 Οκτωβρίου του 2004 οι Ηνωμένες Πολιτείες κατέθεσαν αίτημα διαβουλεύσεων στον ΠΟΕ με ενάγοντα τις κυβερνήσεις της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ισπανίας καθώς και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με το περιεχόμενο του αιτήματος των ΗΠΑ, συγκεκριμένα μέτρα της τότε Κοινότητας και των εν λόγω κρατών αποτελούσαν κρατικές επιδοτήσεις προς τις εταιρείες της Airbus, κατά παράβαση των ανειλημμένων τους υποχρεώσεων, όπως αυτές περιέχονται στη Συμφωνία SCM (SCM Agreement) και στην GATT του 1994.

Περίπου οκτώ μήνες αργότερα, στις 27 Ιουνίου του 2005, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αιτήθηκε και αυτή διαβουλεύσεων ενώπιον του ΠΟΕ με εναγόμενο τις ΗΠΑ και με αντικείμενο παράνομες επιχορηγήσεις προς την Boeing. Σύμφωνα με αξιωματούχο της Ευρωπαϊκής ηγεσίας¹⁰³, η ανάμειξη στην υπόθεση του ΠΟΕ σε μία ήδη υπάρχουσα «μονομαχία» δεν ήταν

¹⁰³ EU Trade Commissioner, Peter Mandelson (BBC News, 31/5/2005, “Flare-up in EU-US air trade row”, τελευταία επίσκεψη στις 04/11/2016)

αναγκαία, ενώ κατά τη γνώμη του εγκαινιάζει την «μεγαλύτερη, δυσκολότερη και δαπανηρότερη νομική διαφορά ενώπιον του ΠΟΕ».

Οι εταιρίες Airbus και Boeing αποτελούν δύο κολοσσούς του τομέα της αεροναυπηγικής, εκάστη ευρισκόμενη εκατέρωθεν του Ατλαντικού. Και οι δυο αποτελούν τελικά προϊόντα μετασχηματισμών και συγχωνεύσεων οι οποίες έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 90', ενώ άλλοι κατασκευαστές, όπως η Convaair και η Lockheed Martin στις ΗΠΑ και η British Aerospace στην Ευρώπη, ετέθησαν σταδιακά εκτός αγοράς, αδυνατώντας να τις ανταγωνιστούν. Το καθεστώς αυτό (με δύο μονάχα παίκτες) φαίνεται πως υποστηρίζετο συστηματικά από την κυβέρνηση των ΗΠΑ και αντιστοίχως από ευρωπαϊκές χώρες, ενώ η παραγωγή ήταν μάλλον και εδαφικά στεγανοποιημένη. Μόλις στις 21 Μαρτίου του τρέχοντος έτους η Airbus Americas απογείωσε το πρώτο αεροσκάφος της εταιρίας κατασκευασμένο στις ΗΠΑ¹⁰⁴.

Η Airbus ανήκει κατά 80% στην European Aeronautic Defence and Space Co, και κατά 20% στο Βρετανικό BAE Systems. Δημιουργήθηκε το 1969 ως consortium γαλλικών, γερμανικών, Ισπανικών και Αγγλικών εταιρειών, ενώ αποτελεσματικά κατόρθωσε να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ, μόνη χώρα η οποία ως τότε κατασκεύαζε μεγάλα αεροσκάφη πολιτικής αεροπορίας (LCA¹⁰⁵), τη δεκαετία του 80'. Τότε άρχισαν οι προβληματισμοί στις δύο εταιρείες για την στήριξη της ανταγωνιστικότητας της από τις Ευρωπαϊκές χώρες και την κυβέρνηση των ΗΠΑ αντίστοιχα. Έτσι στα τέλη της δεκαετίας του 80' ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις μεταξύ Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ΗΠΑ οι οποίες το 1992 κατέληξαν σε Συμφωνία (EC-US Agreement on Trade in Large Civil Aircraft). Το 2000 το γαλλικό, γερμανικό και ισπανικό κομμάτι του σχήματος αυτού συγχωνεύτηκε και δημιουργήθηκε μία Ανώνυμη Εταιρεία του Ολλανδικού Δικαίου, η European Aeronautic Defense and Space Company NV ("EADS"). Το 2001 μετά από διάφορους μετασχηματισμούς δημιουργήθηκε μία εταιρεία χαρτοφυλακίου του γαλλικού δικαίου (holding company- société par actions simplifiée) η Airbus SAS, προϊόν μετασχηματισμού από τον τύπο groupement d'intérêt économique (GEI). Οι θυγατρικές αυτής της εταιρείας στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο ανέλαβαν τις εργασίες των LCA οι οποίες διενεργούνται και παλιά σε κάθε ένα από τα κράτη αυτά¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Ιστότοπος της Airbus <http://www.airbus.com/company/americas/>

¹⁰⁵ European Commission Press Release, "EU – US Agreement on Large Civil Aircraft 1992: key facts and figures", MEMO/04/232, Brussels, 6 October 2004
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-04-232_en.htm?locale=en

¹⁰⁶ The LCA-related assets located in France, Germany, Spain, and the United Kingdom were transferred to Airbus SAS subsidiaries: those previously held by Aérospatiale-Matra were transferred to Airbus France SAS; those previously held by Dasa were transferred to Airbus Deutschland GmbH; and those previously held by CASA were transferred to Airbus España. BAE Systems transferred its LCA-related assets to Airbus SAS in exchange for a 20% stake in Airbus SAS, assets which were later transferred to Airbus UK Ltd.1401 EADS held an 80% interest in Airbus SAS (and had effective control over its operations), while BAE Systems, with the remaining 20% interest, enjoyed specific minority rights.1402

Το 1997 η Boeing συγχωνεύτηκε με τη McDonnell Douglas Corporation αποκτώντας το μονοπώλιο κατασκευής (LCA) στη χώρα. Καθώς στην υπόθεση DS 353 οι αιτιάσεις της ΕΕ αφορούν τόσο τη Boeing όσο και τη McDonnell Douglas Co. στο εξής οι όποιες αναφορές μας στη Boeing αφορούν και τη McDonnell Douglas Corporation.

Ο κολοσσός αυτός αποτελείται από διάφορες νομικές οντότητες και υποδιαιρέσεις. Την Boeing Commercial Airplanes ("BCA"), η οποία LCA και ανταλλακτικά (parts), την Boeing's Integrated Defense Systems ("IDS") , ένα τμήμα το οποίο ασχολείται με την άμυνα, τις υπηρεσίες πληροφοριών, τις επικοινωνίες και το διάστημα, το τμήμα «φάντασμα», όπως συνήθως καλείται και επικουρεί τα ανωτέρω δύο στην έρευνα και την ανάπτυξη (Boeing's Phantom Works unit), και τέλος τη Boeing Capital Corporation ("BCC"), η οποία ασχολείται με τη χρηματοδότηση των υπολοίπων μονάδων (provides asset-backed lending and leasing to support other Boeing business units by arranging, structuring, and providing financing to assist in the sale and delivery of Boeing LCA products).

Απόπειρες επίλυσης της διαφοράς εξωδικαστικά έλαβαν χώρα. Η ΕΕ προτάθηκε να περικόψει το ποσό της ενίσχυσης για το Airbus 350, το οποίο αρχικά επρόκειτο να ανέρθη σε \$1δισ, δηλαδή περί το 1/3 του συνολικού κόστους της παραγωγής του προϊόντος, γραμμή παραγωγής ευρισκόμενη σε άμεσο ανταγωνισμό με την αντίστοιχη Dreamliner της Boeing . Και μόνο το γεγονός ότι επρόκειτο να λάβει χώρα και νέα ενίσχυση, πέραν αυτής που ήδη δίδετο για το A380 super-jumbo εξώθησε τις ΗΠΑ στην κατάθεση αιτήματος διαβουλεύσεων στον ΠΟΕ. Η Ευρωπαϊκή πλευρά υποστηρίζει με τη σειρά της, ότι η Boeing ελάμβανε παράνομες ενισχύσεις μέσω στρατιωτικών συμφωνιών και φορολογικών διευκολύνσεων. Έκαστο μέρος θεώρησε εαυτόν νικητή των διαφορών, ενώ αμοιβαία αμφισβήτηση υπήρξε για το βαθμό εφαρμογής των αποφάσεων¹⁰⁷.

Το εμπόριο αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας

Το 2012 η Επιτροπή Εμπορίου Αεροσκαφών Πολιτικής Αεροπορίας συσκέφθηκε με σκοπό την ευθυγράμμιση του Παραρτήματος της Συμφωνίας που αφορά την κάλυψη προϊόντων με το Σύστημα Εναρμόνισης του 2007¹⁰⁸. Το παρασκήνιο έχει ως εξής: Ο στόχος της Συμφωνίας Εμπορίου Αεροσκαφών της Πολιτικής Αεροπορίας (Civil Aircraft Agreement), η οποία τέθηκε σε εφαρμογή την 1^η Ιανουαρίου του 1980¹⁰⁹, είναι η επίτευξη του μέγιστου δυνατού βαθμού απελευθέρωσης της αγοράς στον εν λόγω τομέα με την απαλοιφή των δασμών, την προώθηση

In 2006, EADS purchased BAE Systems' 20% interest in Airbus SAS, so that Airbus SAS became a wholly owned subsidiary of EADS.

¹⁰⁷ "Exclusive: EU may challenge \$8.7 billion U.S. tax breaks in Boeing-Airbus trade dispute – sources", Reuters, May 19, 2014

¹⁰⁸ WTO Annual Report 2013 https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep13_e.pdf

¹⁰⁹ Ιστότοπος WTO https://www.wto.org/english/tratop_e/civair_e/civair_e.htm

του δίκαιου ανταγωνισμού με σεβασμό στην ισότητα των κατασκευαστών, ρυθμίζοντας παράλληλα την κρατική παρέμβαση, η οποία δρα προς ενίσχυση της ανάπτυξης πολιτικών αεροσκαφών, της παραγωγής τους και της εμπορίας τους (marketing). Τα μέλη της Επιτροπής αυτής (32 στον αριθμό) έχουν την ευκαιρία να γνωμοδοτήσουν επί οποιουδήποτε θέματος επιθυμούν σχετικά με τη Συμφωνία.¹¹⁰

Τι ακριβώς είναι ένα μεγάλο αεροσκάφος της πολιτικής αεροπορίας ή LCA; Ο ορισμός δίνεται στη Συμφωνία η οποία υπογράφηκε το 1992 μεταξύ της ΕΟΚ και της κυβέρνησης των ΗΠΑ και περιλαμβάνει όλα τα αεροσκάφη, επιβατικά ή φορτίων (cargo), χωρητικότητας άνω των 100 επιβατών ή αντίστοιχης σε περίπτωση φορτίου. Η σειρά LCA της Boeing περιλαμβάνει τα μοντέλα 717, 737, 747, 757, 767, 777 και 787¹¹¹. Με την εν λόγω συμφωνία ρυθμίστηκε κατά τρόπο αυστηρότερο από αυτόν του Δίκαιου του ΠΟΕ η δυνατότητα παροχής ενισχύσεων, η εισαγωγή της υποχρέωσης δημοσίευσης των μέτρων, ενώ δίνεται έμφαση στην προσπάθεια αποφυγής έναρξης εμπορικών διενέξεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Το τελευταίο αυτό σημείο τονίζει ακόμη περισσότερο το πόσο μεγάλη ήταν η απόφαση έναρξης της διαδικασίας επίλυσης της διαφοράς ενώπιον του ΠΟΕ περίπου μία δεκαετία αργότερα (αρθρογραφία). Βασική υποχρέωση, η οποία μάλλον απευθύνετο στις τακτικές των Ευρωπαϊκών χωρών, είναι η θέση ανώτατου ορίου (ceiling) στο ύψος της άμεσης επιτρεπτής οικονομικής βοήθειας (έως 33% του συνολικού κόστους για την ανάπτυξη). Η ενίσχυση αυτή θα έχει τη μορφή δανείων (royalty-based loans) μέγιστης διάρκειας εξόφλησης τα 17 έτη και με επιτόκιο δανεισμού όχι μικρότερο του επιτοκίου με το οποίο δανείζεται η ίδια η χώρα.

Επίσης στην περίπτωση των έμμεσων ενισχύσεων (λ.χ. της χρήσης του εξοπλισμού της NASA), αυτές δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερες του 3% του εθνικού κύκλου εργασιών της βιομηχανίας LCA. Σύμφωνα με την ανάλυση την οποία κάνει για αυτή τη συμφωνία η Ευρωπαϊκή Ένωση, διαφαίνεται το παράπονο ότι η Αμερικανική πλευρά εστάθη πιο ευνοημένη από τη Συμφωνία του 1992. Αυτό γιατί όπως σημειώνεται χαρακτηριστικά: *“In contrast to the European system of repayable launch investment there is no requirement for indirect support to be reimbursed and the generous ceiling of 3% is calculated on the larger basis of the turnover of the LCA industry and applies per individual year”¹¹²*.

¹¹⁰ Ιστότοπος WTO https://www.wto.org/english/tratop_e/civair_e/civair_e.htm

¹¹¹ Panel Report, footnote 20 to para. 2.1

¹¹² European Commission, Press Release, “EU – US Agreement on Large Civil Aircraft 1992: key facts and figures”, MEMO/04/232, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-04-232_en.htm?locale=en

3.1 Υπόθεση DS316

United States — Measures Affecting Trade in Large Civil Aircraft — Second Complaint

Οι αιτιάσεις των ΗΠΑ αφορούν τα παρακάτω μέτρα της ΕΕ και των συγκεκριμένων κρατών μελών της, τα οποία υλοποιήθηκαν με περισσότερες από 300 πράξεις σε χρονική ανάπτυξη σαράντα ετών:

- (i) «Παροχή Οικονομικής Βοήθειας» ή “Launch Aid” ή “member State Financing” (LA/MSF),
- (ii) Δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων στην Airbus,
- (iii) Επιδοτήσεις για υποδομές ή σχετικές με υποδομές;
- (iv) Μέτρα αναδιάρθρωσης;
- (v) Χρηματοδότηση της έρευνας και της ανάπτυξης της τεχνολογίας (“R&TD”);

Αναλυτικότερα αυτά τα μέτρα μπορούν να περιγραφούν ως εξής:

- (i) “launch aid” or “member State financing” (“LA/MSF”): χρηματοδότηση της Airbus από την Γαλλία, τη Γερμανία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (στο εξής «Κράτη Μέλη») με σκοπό την ανάπτυξη των αεροσκαφών A300, A310, A320, A330/A340 (συμπεριλαμβανομένων των A330-200 και A340-500/600), A350, και A3807
- (ii) Δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων: συνολικά παρασχέθηκαν 12 δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων προς την Airbus μεταξύ των ετών 1988 και 2002 για το σχεδιασμό και ανάπτυξη Μεγάλων Αεροσκαφών της Πολιτικής Αεροπορίας (LCA).
- (iii) Επιδοτήσεις για υποδομές ή επιδοτήσεις σχετικές με υποδομές: παροχή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και επιδοτήσεων για την ανάπτυξη των βιομηχανικών εγκαταστάσεων της Airbus. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι ενισχύσεις των Γερμανικών Αρχών προς τις των εγκαταστάσεις του Mühlenberger Loch¹¹³, πλησίον του Hamburg, του επεκτεινόμενου σιδηροδρόμου στο αεροδρόμιο της Βρέμης¹¹⁴, και τοπικού χαρακτήρα επιχορηγήσεις στο Nordenham, των Γαλλικών Αρχών για τις εγκαταστάσεις της Aéroconstellation στην Toulouse και συναφείς οδικές βελτιώσεις, των Ισπανικών Αρχών στο Illescas, Puerto Real, και Puerto de Santa Maria, La Rinconada, και Sevilla, και τέλος από τις Αρχές της Ουαλίας στο Broughton.

¹¹³ DS956, Appellate Body Report

¹¹⁴ DS958, Appellate Body Report

- (iv) Μέτρα Αναδιάρθρωσης ληφθέντα από Γαλλία και Γερμανία: Απόκτηση μετοχών, άφεςη χρέους και παροχή επιδοτήσεων μέσω κρατικών τραπεζών ή τραπεζών ελεγχόμενων από το κράτος. Εδώ συμπεριλαμβάνονται πέντε αποκτήσεις από τη Γαλλική Κυβέρνηση της Aérospatiale συνιστώμενες σε τρεις επενδύσεις κεφαλαίου το 1987, 1988, and 1994, καθώς και η εισφορά κεφαλαίου από την Crédit Lyonnais το 1992, και μεταβίβαση από τη Γαλλική Κυβέρνηση του 45.76% της συμμετοχής της στο κεφάλαιο της Dassault Aviation στην Aérospatiale το 1998.
- (v) ("R&TD"): παροχή επιχορηγήσεων και δανείων για σκοπούς ανάπτυξης της έρευνας και της τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπό τη σκέπη του 1^{ου}, 2^{ου}, 3^{ου}, 4^{ου}, 5^{ου}, 6^{ου} Κοινοτικού Προγράμματος – Πλαισίου, επιδοτήσεις από τη Γαλλία μεταξύ των ετών 1986 και 2005; Δάνεια από την Ισπανία στο πλαίσιο του Plan Tecnológico Aeronáutico (Τεχνολογικού Προγράμματος Αεροναυπηγικής ή "PTA programme") και του Programa de Fomento de la Investigación Técnica (Επιδοτούμενο Πρόγραμμα για την Τεχνολογική Έρευνα ή "PROFIT programme")

Οι νομικές βάσεις στις οποίες οι ΗΠΑ θεμελιώνουν τον παράνομο χαρακτήρα των μέτρων αυτών είναι τα άρθρα 1, 2, 3, 5 και 6 της Συμφωνίας SCM¹¹⁵, το άρθρο XVI(1) και το άρθρο XXIII(1) της GATT του 1994. Συγκεκριμένα οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι έκαστο των ανωτέρω μέτρων αποτελεί εξατομικευμένη επιδότηση υπό την έννοια του πρώτου και δεύτερου Άρθρου της Συμφωνίας SCM και ότι αυτά τα μέτρα ήταν επιζήμια για τα συμφέροντα των ΗΠΑ (adverse effects) υπό την έννοια του πέμπτου και έκτου Άρθρου της αυτής Συμφωνίας. Επιπλέον ορισμένα μέτρα αποτελούν απαγορευμένες επιδοτήσεις κατά το Άρθρο 3 της Συμφωνίας.

Αναλυτικότερα η εξέλιξη της διαφοράς:

Στις 31 Μαΐου 2005 οι ΗΠΑ αιτήθηκαν το σχηματισμό του panel, το οποίο και συγκροτήθηκε σε σώμα στις 20 Οκτωβρίου 2005, με τη συμμετοχή της Αυστραλίας, της Βραζιλίας, του Καναδά, της Κίνας, της Ιαπωνίας και της Ν. Κορέας, με ενάσκηση των δικαιωμάτων τους ως τρίτοι στη διαφορά. Μετά από μια σειρά παρατάσεων η Απόφασή του τελικά εκδόθηκε στις 30 Ιουνίου του 2010. Στις 21 Ιουλίου 2010 η ΕΕ κατέθεσε έφεση επί της οποίας απεφάνθη το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο του ΠΟΕ στις 18 Μαΐου 2011.

Σύμφωνα με την απόφαση επί της έφεσης, πράγματι ορισμένα από τα ανωτέρω εκτεθέντα μέτρα δε συμβαδίζουν με το άρθρο 5(c) ('Adverse Effects') του SCM Agreement, καθώς έχουν σοβαρά παραβιάσει τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα των επιδοτήσεων ήταν να θέσουν εκτός της Ευρωπαϊκής Αγοράς, αλλά και εκτός της Κινεζικής, της Κορεατικής και

¹¹⁵ WTO Annual Report 2012 https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_e.pdf

Αυστραλιανής Αγοράς τις εξαγωγές της Boeing single-aisle και της twin-aisle LCA. Επιπλέον πράγματι οι επιδοτήσεις αυτές προκάλεσαν στην εταιρεία απώλεια πωλήσεων της LCA στις καμπάνιες για τα μοντέλα A320 (Air Asia, Air Berlin, Czech Airlines and easy Jet), A340 (Iberia, South African Airways and Thai Airways International) και A380 (Emirates, Qantas and Singapore Airlines).¹¹⁶

Δεν υπάγονται όμως όλα τα μέτρα στην ανωτέρω κατηγορία. Συγκεκριμένα η μεταβίβαση του 1998 ποσοστού 45.7% του επιτοκίου της Dassault Aviation στην Aérospatiale δεν υπάγεται πια στο άρθρο 5(c) του Συμφώνου SCM. Τα ίδια γίνονται δεκτά και για τις εγκαταστάσεις ειδικού σκοπού στο Mühlenberger Loch του Hamburg, για τη βιομηχανική εγκατάσταση του Aéroconstellation και των συναφών εγκαταστάσεων (χώροι στάθμευσης κλπ.) στην Toulouse, καθώς και για τα μέτρα προώθησης της έρευνας και της τεχνολογίας (R&TD) (το ισπανικό πρόγραμμα PROFIT, επιχορηγήσεις του 1^{ου}, 2^{ου}, 3^{ου}, 4^{ου}, 5^{ου}, 6^{ου} Κοινοτικού Προγράμματος – Πλαισίου, οι επιδοτήσεις από τη Γαλλική κυβέρνηση κατά τα έτη 1986-, οι Γερμανικές επιδοτήσεις του Luftfahrtforschungsprogramm I, II, III. Οι επιδοτήσεις από το Ομοσπονδιακό Κρατίδιο της Βαυαρίας, της Βρέμης και του Αμβούργου και τέλος οι επιδοτήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου).

Επιπλέον το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο διαφώνησε με το panel ως προς το πότε οι επιδοτήσεις μπορούν να θεωρηθούν εν τοις πράγμασι εξαρτημένες (contingent) από τις αναμενόμενες εξαγωγικές επιδόσεις. Με βάση αυτό το σκεπτικό ανέτρεψε την πρωτοβάθμια απόφαση, ότι δηλαδή η χρηματοδότηση από τη Γερμανία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο της ανάπτυξης του A380 εξηρτάτο από τις μελλοντικές εξαγωγές και συνεπώς συνιστούσε απαγορευμένη ενίσχυση των εξαγωγών σύμφωνα με το Άρθρο 3.1(a) ('Prohibition') και την υποσημείωση 4 του Συμφώνου SCM. Επίσης απέρριψε την αντέφεση των ΗΠΑ σύμφωνα με την οποία είχε αποδειχθεί ότι συμφωνίες με άλλα κράτη μέλη συνιστούσαν απαγορευμένες εξαγωγικές ενισχύσεις. Συνεπεία αυτού απορρίφθηκε η πρόταση του panel προς την ΕΕ για άρση των ενισχύσεων εντός 90 ημερών.

Επίσης απεφάνθη ότι δεν ανήκει στη δικαιοδοσία του να ελέγξει τη νομιμότητα υποτιθέμενης άγραφης συμφωνίας για παροχή βοήθειας, την οποία επικαλούντο οι ΗΠΑ. (The Appellate Body findings are thus limited to specific instances of funding under such financial contracts and other specific subsidy payments).

Ακολούθως, το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο αναθεώρησε το ύψος των επιστροφών/αντιτίμου (rate of return) το οποίο ένας δανειστής σε συνθήκες ανοικτής αγοράς

¹¹⁶WTO Annual Report, Dispute Settlement
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_chap5_e.pdf

(market lender) θα είχε ζητήσει για την παροχή της ενίσχυσης ή δανειοδότησης από κράτος μέλος, για το λόγο ότι τα σταθμά υπολογισμού του αντιτίμου αυτού δεν είναι αντικειμενικά. Αντίθετα, βασιζόταν μόνο στη μέθοδο υπολογισμού της ΕΕ και συνεπάγεται μεταφορά ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Τέλος σε ό,τι αφορά τις αγωγίμες ενισχύσεις, οι οποίες διαπιστώθηκε πρωτοβαθμώς ότι ζημιώνουν τις ΗΠΑ, συμφώνησε ότι η ΕΕ πρέπει είτε να άρει τα βλαπτικά αποτελέσματα των ενισχύσεων αυτών ή τα θεμέλιά τους. Είναι αξιοσημείωτο ότι η ΕΕ συμμετέχει ως εκπρόσωπος των κρατών Μελών της, ούσα αρμόδια, ωστόσο και από πλευράς πραγματικού, ήταν αναμειγμένη με την παροχή των ενισχύσεων, αφού έχει την υποχρέωση ελέγχου της διαχείρισης των κονδυλίων από τα κράτη μέλη της¹¹⁷.

Εδώ πρέπει να διευκρινιστεί το εάν η άρση των βλαπτικών αποτελεσμάτων έχει την έννοια και την επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, καθώς και να ερμηνευθεί η σκοπιμότητα της διάζευξης των μέτρων τα οποία καλείται να λάβει η ΕΕ: *“the European Union (shall) take appropriate steps to remove the adverse effects or ... withdraw the subsidy’ stands”*

Η απόφαση του panel, όπως τροποποιήθηκε σε 2^ο βαθμό υιοθετήθηκε από το Όργανο Επίλυσης Διαφορών (DSB) την 1^η Ιουνίου του 2011. Η ΕΕ ενημέρωσε το DSB ότι σκοπεύει να εφαρμόσει τις επιταγές του διατακτικού και τις απευθυνόμενες σε αυτή συστάσεις του εντός του δοθέντος χρονοδιαγράμματος.

Στις 9 Δεκεμβρίου οι ΗΠΑ, έχοντας την πεποίθηση ότι η ΕΕ δεν είχε τηρήσει την υποχρέωση εφαρμογής της απόφασης, κατά παράβαση του άρθρου 7.8 (‘Remedies’) του Συμφώνου SCM και του άρθρου 19.1 (‘Panel and Appellate Body Recommendations’) του Μνημονίου Συμφωνίας σχετικά με τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών (DSU), αιτήθηκαν διαβουλεύσεων με την ΕΕ καθώς και τη λήψη αντίμετρων (countermeasures) από το DSB έναντι της ΕΕ και συγκεκριμένων κρατών μελών.

Ενδιαφέρουσες πτυχές του σκεπτικού του δευτεροβάθμιου οργάνου

Το χρονικό πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 5 SCM

Θα αρχίσουμε με το αίτημα της ΕΕ για εξαίρεση από το χρονικό πεδίο εφαρμογής της Συμφωνίας SCM (SCM) όλων των αγωγίμων επιδοτήσεων που προηγούνται της 1^{ης} Ιανουαρίου 1995, οπότε και αυτή τέθηκε σε ισχύ. Αυτό το αίτημα, είχε πρωτοβαθμώς απορριφθεί, διότι η αρχή της μη Αναδρομικότητας των συνθηκών, όπως εξαγγέλλεται στο Άρθρο 28 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, καλύπτει «καταστάσεις»

¹¹⁷ π.χ. AB Report DS1078 : “state aid decision by the European Commission”.

(situations), οι οποίες έχουν σταματήσει πριν την εκάστοτε νέα συνθήκη, ενώ σύμφωνα με νομολογία του AB του ΠΟΕ, ως «κατάσταση» νοείται “*something that subsists and continues over time*”¹¹⁸. Κατά συνέπεια, καλύπτεται κάθε συνεχιζόμενη κατάσταση, η οποία προκαλεί adverse effect κατά το Άρθρο 5 του SCM και υπάρχει μετά την έναρξη της ισχύος του, ακόμη και εάν η γενεσιουργός αιτία προηγήθηκε αυτού. Πρώτο λοιπόν ζήτημα είναι να δούμε ποιο το αντικείμενο της διάταξης. Αυτό που λέει το panel, αλλά και οι ΗΠΑ, είναι ότι αντικείμενο είναι το αποτέλεσμα μιας πράξης, οίο και πρέπει να θεωρείται με αυτονομία και αποσυνδεδεμένο χρονικά από την πράξη που το δημιούργησε, η οποία, ούσα ούτως ή άλλως προγενέστερη, αναγκαία θα μας οδηγούσε σε εξαίρεση από το χρονικό πεδίο εφαρμογής του SCM¹¹⁹. Η αλήθεια είναι ότι το κείμενο του Άρθρου 28 πράγματι το προβλέπει ως διαφορετική περίπτωση, από την ίδια την πράξη-παρατηρούμε παρατακτική σύνδεση με κόμματα και πράγματι αφού αναγράφει ότι: “(Unless a different intention appears from the treaty or is otherwise established), its provisions do not bind a party in relation to any act or fact which took place or **any situation which ceased to exist** (δίνουμε έμφαση) before the date of the entry into force of the treaty with respect to that party”, έπεται ότι καταστάσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν είναι δεσμευτικές. Έτσι δεν κοιτάμε πότε ξεκίνησε μία κατάσταση, αλλά εάν διατηρείται, δηλαδή εάν εξακολουθεί να παράγει αποτελέσματα μέσω της χρήσης της. Αυτό συνεπάγεται διαφορετική υποχρέωση από το κράτος, που εκτείνεται πέραν της πράξης στις παραλείψεις. Κάτι αντίστοιχο έχουμε και στο ποινικό δίκαιο, όπου στα διαρκή εγκλήματα, όπως τα εγκλήματα παράλειψης, κρίσιμο στοιχείο είναι η μη αναχαίτιση του αποτελέσματος, κατά παράβαση σχετικής υποχρέωσης. Το ίδιο επιβεβαιώνεται από το Άρθρο 14 παρ. 2 και 3, του ILC¹²⁰.

Πώς όμως θα ορίσουμε την κατάσταση, σε σχέση ιδίως με το Υποκείμενο- τον δρώντα; Η ΕΕ τονίζει ότι το σύστημα του SCM, δηλαδή η ερμηνεία που προκύπτει από το σύνολο των διατάξεών του, περιορίζουν την έννοια της επιδότησης σε κρατική πράξη, όχι και σε συμπεριφορά του αποδέκτη της. Το AB διαφωνεί, ορίζοντας την επιδότηση στην εν λόγω συμφωνία ως συμπεριφορά του κράτους ή και των αποδεκτών ή, άλλως ειπείν, σύμφωνα με τις ΗΠΑ, όχι μόνο ως κρατική πράξη αλλά και ως κρατική υποχρέωση (εννοεί «παράλειψη»)¹²¹. Αυτό είναι, μας λέει, συνεπέστερο με την έννοια της «πρόκλησης (of adverse effect) με τη χρήση

¹¹⁸ DS316, Appellate Body Report, παρ.651

¹¹⁹ DS316, Appellate Body Report, παρ 674

¹²⁰ UN, International Law Commission, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001, Article 14: “Article 14 Extension in time of the breach of an international obligation 1. The breach of an international obligation by an act of a State not having a continuing character occurs at the moment when the act is performed, even if its effects continue. 2. The breach of an international obligation by an act of a State having a continuing character extends over the entire period during which the act continues and remains not in conformity with the international obligation. 3. The breach of an international obligation requiring a State to prevent a given event occurs when the event occurs and extends over the entire period during which the event continues and remains not in conformity with that obligation.”

¹²¹ DS316, Appellate Body Report, παρ .367

(δεν διευκρινίζει από ποιον) κάθε επιδότησης», μιας διάταξης προσανατολισμένης στην απαγόρευση αποτελεσμάτων και όχι καθαρών πράξεων οι οποίες είναι “something that is done”¹²².

Υπό αυτή την ανάγνωση, το AB, υιοθετεί με μικρές τροποποιήσεις την άποψη του Panel, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς της ΕΕ, λέγοντας ότι οι προγενέστερες του 1995 επιδοτήσεις δεν εξαιρούνται αναγκαία από το πεδίο εφαρμογής του SCM (το εάν υπάγονται και τελικά θα το δούμε στη συνέχεια), χωρίς όμως έτσι να δίνει (απαγορευμένη) αναδρομική ισχύ σε αυτό, σύμφωνα με το γράμμα της Συνθήκης, το αντικείμενο του υπό εξέταση ζητήματος και τη φύση των από τη συνθήκη εκπορευόμενων υποχρεώσεων, καθώς και το ILC¹²³ (“the non-retroactivity principle cannot be infringed by applying a treaty to matters that occur or exist when the treaty is in force, even if they first began at an earlier date”)¹²⁴.

Μεταφορά συγκριτικού πλεονεκτήματος- Η διάρκεια του πλεονεκτήματος

Το επόμενο ζήτημα που θα μας απασχολήσει είναι εάν πέραν της διαπίστωσης της ύπαρξης μία επιδότησης πρέπει να διαπιστωθεί παρούσα ή διαρκούσα μεταφορά του «πλεονεκτήματος», το οποίο είναι συνθετικό στοιχείο της «επιδότησης» (SCM, Άρθρο 1 παρ.2¹²⁵), προκειμένου αυτή

¹²²DS316, Appellate Body Report, παρ.663 και 678

¹²³ Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. II, p. 212, par.3

DS316, Appellate Body Report, παρ. 689

¹²⁴ DS316, Appellate Body Report, παρ 686 : “In sum, we agree with the Panel that Article 5 addresses a “situation” that consists of causing, through the use of any subsidy, adverse effects to the interests of another Member. It is this “situation”, which is subject to the requirements of Article 5 SCM Agreement, that is to be construed consistently with the non-retroactivity principle reflected in Article 28 of the Vienna Convention. The relevant question for purposes of determining the temporal scope of Article 5 is whether the causing of adverse effects has “ceased to exist” or continues as a “situation”. We consequently disagree with the European Union that, by virtue of Article 28 of the Vienna Convention, no obligation arising out of Article 5 SCM Agreement is to be imposed on a Member in respect of subsidies granted or brought into existence prior to the entry into force of the SCM Agreement. This may mean that a subsidy granted prior to 1 January 1995 falls within the scope of Article 5 SCM Agreement, but this is only because of its possible nexus to the continuing situation of causing, through the use of this subsidy, adverse effects to which Article 5 applies. In reaching this conclusion, we are not saying that the causing of adverse effects, through the use of pre-1995 subsidies, can necessarily be characterized as a “continuing” situation in this case. Rather, we simply find that a challenge to pre-1995 subsidies is not precluded under the terms of the SCM Agreement.”

¹²⁵ SCM Agreement, Article 1 Definition of a Subsidy

1.1 For the purpose of this Agreement, a subsidy shall be deemed to exist if:

(a)(1) there is a financial contribution by a government or any public body within the territory of a Member (referred to in this Agreement as “government”), i.e. where:

(i) a government practice involves a direct transfer of funds (e.g. grants, loans, and equity infusion), potential direct transfers of funds or liabilities (e.g. loan guarantees);

(ii) government revenue that is otherwise due is foregone or not collected (e.g. fiscal incentives such as tax credits)¹;

(iii) a government provides goods or services other than general infrastructure, or purchases goods;

(iv) a government makes payments to a funding mechanism, or entrusts or directs a private body to carry out one or more of the type of functions illustrated in

(i) to (iii) above which would normally be vested in the government and the practice, in no real sense, differs from practices normally followed by governments; or

(a)(2) there is any form of income or price support in the sense of Article XVI of GATT 1994; and

η επιδότηση να μπορεί να προκαλέσει δυσμενή αποτελέσματα (adverse effects) κατά το Άρθρο 5 SCM. Αυτό γιατί την περίοδο της διαφοράς η Airbus SAS με τη σημερινή της μορφή δεν απολάμβανε επιδοτήσεις.

Βασικά το ερμηνευτικό αυτό πρόβλημα προκαλείται από την παραπομπή του Άρθρου 5 στο Άρθρο 1. Έτσι “*No Member should cause, **through the use of any subsidy referred to in paragraphs 1 and 2 of Article 1**, adverse effects to the interests of other Members*”. Ο κύριος σκοπός όμως του Άρθρου 1 είναι να ορίσει την επιδότηση, όχι να διευκρινίσει το Άρθρο 5. Σημειώνουμε επίσης ότι παρ’ ότου οι τίτλοι των Άρθρων δεν αποτελούν νομική διάταξη, είναι χρήσιμοι για τη διακρίβωση του σκοπού τον οποίο ο νομοθέτης επεδίωξε για το Άρθρο του. Το Άρθρο 1 τιτλοφορείται «Ο Ορισμός της επιδότησης». Αμέσως διαβάζοντας τον προϋποθέτουμε ότι οι λέξεις που θα ακολουθήσουν θα υπηρετούν τον σκοπό του ορισμού. Αυτό γιατί στο άρθρο 31 Vienna Convention ορίζεται ότι κάθε λέξη δέον ερμηνεύεται με τον συνήθη τρόπο, στο πλαίσιο όμως που καθορίζει η διάταξη εν συνόλω. Με την παραπομπή όμως του Άρθρου 5, καλούνται οι ερμηνευτές να προσαρμόσουν το Άρθρο 1 στο 5, ώστε να βγάλει το τελευταίο το νόημα που θέλησαν για αυτό οι συντάκτες του.

Η ΕΕ υποστηρίζει ότι το SCM δεν περιλαμβάνει επιδοτήσεις που δεν υπάρχουν πια (ceased to exist) ή δεν παράγουν πια αποτελέσματα¹²⁶ (εξ αντιδιαστολής καθώς το Άρθρο 1 μας λέει τότε θεωρείται ότι υπάρχει μια επιδότηση-“is deemed to exist”). Και αφού λοιπόν μόνο κάτι που μπορεί να διατηρηθεί, μπορεί και να παύσει, αυτό το κάτι είναι συγκεκριμένα το «πλεονέκτημα» της επιδότησης και όχι η χορήγησή της, αφού η τελευταία περαιούται τη στιγμή της συντέλεσής της. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι το Άρθρο 1 παρέχει απλά και μόνο τα κριτήρια που θεμελιώνουν μία επιδότηση, και άρα με την πλήρωση αυτών η τελευταία θεωρείται για τον ερευνητή ότι «υπάρχει». Υπό αυτή και μόνον αυτή την έννοια μας επιτρέπει το Άρθρο 1 να θεωρήσουμε ότι αυτή έχει.

Το ΑΒ ξεκινά από τον ορισμό του «πλεονεκτήματος» βάσει της νομολογίας του, αφού αυτός δεν παρέχεται στη συμφωνία. 1^{ov} λοιπόν, πλεονέκτημα υπάρχει από τη στιγμή που κανείς το λαμβάνει. 2^{ov}, πλεονέκτημα έχει «μεταβιβαστεί» όταν ο λήπτης του βελτίωσε με αυτό την κατάστασή του (“be made better-off than it would otherwise have been”¹²⁷). Εδώ έρχεται στο παιχνίδι η θέση του στην αγορά (ως το «κατάλληλο σημείο αναφοράς») και οι όροι υπό τους οποίους αυτό μεταβιβάστηκε (Άρθρο 1.1 (b), Άρθρο 14 d). Έτσι η χορήγηση δανείου από το

(b) a benefit is thereby conferred.

1.2 A subsidy as defined in paragraph 1 shall be subject to the provisions of Part II or shall be subject to the provisions of Part III or V only if such a subsidy is specific in accordance with the provisions of Article 2.

¹²⁶ DS316, Appellate Body Report, παρ 699

¹²⁷ DS316, Appellate Body Report, παρ 973

κράτος δεν θεωρείται πως παρέχει πλεονέκτημα, παρά μόνο εάν χορηγείται με καλύτερους όρους -διάρκεια, επιτόκιο, κ.ά.- από αυτούς που προσφέρει η αγορά στη δεδομένη χρονική στιγμή¹²⁸. Αντίθετα στην επιχορήγηση του βιομηχανικού συγκροτήματος Mühlenberger Loch, κανένας ιδιώτης επενδυτής (“commercial investor”) δε θα είχε αναλάβει το έργο, ενώ η επένδυση από τις Γερμανικές Αρχές ήταν πολλαπλάσια της αξίας του συγκροτήματος, με αποτέλεσμα τη μεταφορά ενός «πολύ μεγάλου πλεονεκτήματος στην Airbus»¹²⁹). 3^ο. το οποίο κόστος για το κράτος λαμβάνεται υπ’ όψιν, αλλά δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα που εξετάζουμε για να δούμε αν μεταφέρθηκε πλεονέκτημα, διότι έτσι θα κατέληγε αυτό να ταυτίζεται με την τιμή της αγοράς (market value) -εδώ έσφαλε το Panel για το Mühlenberger Loch, το αεροδρόμιο της Βρέμης και το ΑέροConstellation-, αφού το γεγονός ότι ένας ιδιώτης θα αναζητούσε χ ποσό επιστροφής της επένδυσής του ως ενοίκιο, δε σημαίνει ότι θα το έβρισκε στην αγορά για να καλύψει το κόστος του¹³⁰.

Συνεπώς πρόκειται για μία ex ante ανάλυση βασισμένη σε προβλέψεις, κατ’ αρχάς ανεξάρτητη του πώς υλοποιήθηκε η ενίσχυση αφού χορηγήθηκε. Εδώ δηλαδή το AB αποκόπτει τη «διάρκεια» του πλεονεκτήματος, την οποία η ΕΕ ήθελε να έχουν καταδείξει οι ΗΠΑ, από την «ενίσχυση», η οποία και μας ενδιαφέρει στο Άρθρο 5 και καταλήγει ότι για την ανάλυση των adverse effects των Άρθρων 5 και 6 δεν χρειάζεται να αποδειχθεί ότι το πλεονέκτημα διατηρείται.

Περαιτέρω, ναι μεν η επιδότηση δημιουργείται από της χορήγησης από την κυβέρνηση οικονομικής ενίσχυσης η οποία μεταφέρει πλεονέκτημα, αυτή όμως δεν παύει έκτοτε, αλλά διατηρείται για ορισμένο χρόνο, στον οποίο είτε μεγεθύνεται είτε συρρικνώνεται μέχρι να λήξει, ενώ τα αποτελέσματά της και αυτά με το πέρασμα του χρόνου θα εξανεμιστούν. Επομένως, **για την διερεύνηση των adverse effects του Άρθρου 5 δεν ενδιαφέρει το πλεονέκτημα, ούτε αν αυτό είναι σύγχρονο ή έχει παύσει, αλλά η πορεία της ενίσχυσης, όπως αυτή είχε προδιαγραφεί επί τη χορηγήσει της, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν μεταβολές.** Η προδιαγραφή της ενίσχυσης συνδέεται με το ζήτημα της αιτιότητας ενίσχυσης και αποτελέσματος και μας θυμίζει την εντελέχεια του, σύμφωνα με το παράδειγμα που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης στα Φυσικά του¹³¹.

Η συνέχεια μία ενίσχυσης στο χρόνο (διάρκεια)

Πιο πάνω είδαμε ότι για την ανάλυση των βλαπτικών αποτελεσμάτων (adverse effects) κρίσιμη είναι η ίδια η ενίσχυση, η οποία έχει ορισμένη διάρκεια, στην πάροδο της οποίας μπορεί να

¹²⁸ DS316, Appellate Body Report, παρ 834, 975

¹²⁹ DS316, Appellate Body Report, παρ 956

¹³⁰ DS316, Appellate Body Report, παρ 973, 980, 982

¹³¹ Αριστοτέλης, «Τα Φυσικά», Βιβίο Β’.

εξασθενεί. Αναφέραμε ωστόσο ότι κατά το AB δεν είναι μόνο ο χρόνος ο μόνος παράγων λήξης της ενίσχυσης. Μπορεί να παρεισφρήσουν και άλλα γεγονότα που οδηγούν στο αυτό αποτέλεσμα (επομένως χρειάζεται διερεύνηση πραγματικών γεγονότων για τα αποτελέσματα της ενίσχυσης). Η ΕΕ αναφέρει ότι στην περίπτωση των εταιρειών Airbus συντελέστηκαν τέτοια ακριβώς γεγονότα, τα οποία το Panel δεν έλαβε υπ' όψιν του. Συγκεκριμένα, α. Εξαγορά μετοχών επιχορηγημένης εταιρείας από νέους αγοραστές σε συνθήκες της αγοράς (at arm's length and for fair market value)- εδώ είχαμε μερική ιδιωτικοποίηση καθώς και πωλήσεις μεταξύ ιδιωτών (private to private sales)-, με αποτέλεσμα την εξαφάνιση ("extinction") αντίστοιχα της ενίσχυσης, β. μητρική εταιρεία αποσύρει μετρητά ή ταμειακά τους ισοδύναμα (cash equivalents) από θυγατρική της η οποία της ανήκει εξ ολοκλήρου, με αποτέλεσμα την «εξαγωγή» της ενίσχυσης ("extraction"), γ. θεσμική και λειτουργική αναδιάρθρωση επιχορηγημένης εταιρείας και δημιουργία νέας εταιρείας, με αποτέλεσμα την μη διέλευση ("pass through") της ενίσχυσης στην καινούργια, διαφορετικά οι ΗΠΑ έπρεπε να δείξουν ότι η ενίσχυση είχε περάσει στην καινούργια.

Το AB παρατηρεί: Πρώτον, ως προς την εξαφάνιση της ενίσχυσης, σύμφωνα με τη νομολογία του, το αποτέλεσμα αυτό έρχεται στις περιπτώσεις πλήρους ιδιωτικοποίησης, και πάντως όχι αυτόματα, αλλά *"depends on the facts of the case"*¹³². Σε περιπτώσεις όπως η δική μας, τονίζει η λογική είναι η ίδια και ότι το Panel έπρεπε να είχε εξετάσει ενδελεχώς εάν όντως οι πωλήσεις έγιναν *"at arm's length and for fair market value"*, καθώς και να ελέγξει εάν η αλλαγή ιδιοκτήτη μετέφερε και τον έλεγχο των εταιρειών, εφόσον είχε φυσικά τα πραγματικά στοιχεία που θα χρειάζονταν για αυτό

Ως προς την εξαγωγή της ενίσχυσης, αυτή γίνεται κατά κανόνα δεκτό ότι μπορεί να συμβεί με απόσυρση μετρητών, εφόσον όμως δειχθεί στους ισολογισμούς ότι η εναπομένουσα προστιθέμενη αξία εκ της ενίσχυσης έχει αφαιρεθεί με την απόσυρση των μετρητών, μόνιμα, δηλαδή χωρίς η εταιρεία να έχει ξανά πρόσβαση σε αυτή.

Σε ό,τι αφορά τη διέλευση της ενίσχυσης, η ΕΕ υποστηρίζει ότι καθώς η Airbus SAS δημιουργήθηκε το 2001, κάθε ενίσχυση που είχε χορηγηθεί νωρίτερα, δε θα μπορούσε να έχει χορηγηθεί σε αυτή. Βέβαια, η Airbus SAS - παραγωγός της Airbus LCA- δε δημιουργήθηκε *ex nihilo*, αλλά με μετασχηματισμό της Airbus GEI-δηλαδή υπάρχουν ειδικές «οικονομικές πραγματικότητες». Η σχέση των εταιρειών δεν ήταν τέτοια ώστε η καινούργια να λειτουργεί *"at arm's length"*, αλλά ακόμη διατηρούσαν δεσμούς κοινής ιδιοκτησίας¹³³. Επίσης ενισχύσεις του παρελθόντος είδαμε ότι μπορεί να προκαλούν βλαπτικά αποτελέσματα στο μέλλον.

¹³² DS316, Appellate Body Report, παρ 723

¹³³ DS316, Appellate Body Report, παρ 776

Επομένως, δεν απαιτείται οι ΗΠΑ να αποδείξουν τη διέλευση της ενίσχυσης, παρά μόνο ότι η ΕΕ παραβίασε την υποχρέωση μη πρόκλησης βλαπτικών αποτελεσμάτων.

*Η ειδικότητα της ενίσχυσης*¹³⁴

Με το ζήτημα της ειδικότητας της ενίσχυσης και την ερμηνευτική προσέγγιση του Άρθρου 2 SCM¹³⁵ καταπιάνεται το ΑΒ στη συνέχεια. Στις παραγράφους 2.1 α και 2.1 β SCM ορίζεται πότε μία ενίσχυση είναι συγκεκριμένη (specific), οπότε πληρούται το κριτήριο της ειδικότητας μιας απαγορευμένης ενίσχυσης, και πότε δεν είναι. Δεν αποτελούν «κανόνες» οι δύο αυτές διατάξεις, διευκρινίζει ωστόσο το ΑΒ, αλλά «αρχές», που σημαίνει ότι η εφαρμογή μονάχα της μίας εξ αυτών μπορεί να μην αρκεί. Επίσης, η διατύπωση της επόμενης παραγράφου 2.3 c είναι τέτοια, που μας επιτρέπει να πούμε ότι οι δύο αυτές αρχές δέον να διαβάζονται μαζί. Έτσι, ακόμη και εάν prima facie υπάρχουν ενδείξεις ειδικότητας βάσει του 2.1.α, μπορεί τελικά αυτή να μην καταφαθεί, εάν διαπιστωθούν τα στοιχεία του 2.1.β. Στο στάδιο αυτό του ελέγχου η ύπαρξη ή μη ειδικότητας μπορεί να διαπιστωθεί με βεβαιότητα ή κατά φαινόμενο (“an appearance of non-specificity”). Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο τελικός έλεγχος γίνεται

¹³⁴ DS316, Appellate Body Report, παρ 941

¹³⁵ SCM Agreement, Article 2: Specificity

2.1 In order to determine whether a subsidy, as defined in paragraph 1 of Article 1, is specific to an enterprise or industry or group of enterprises or industries (referred to in this Agreement as “certain enterprises”) within the jurisdiction of the granting authority, the following principles shall apply:

(a) Where the granting authority, or the legislation pursuant to which the granting authority operates, explicitly limits access to a subsidy to certain enterprises, such subsidy shall be specific.

(b) Where the granting authority, or the legislation pursuant to which the granting authority operates, establishes objective criteria or conditions(2) governing the eligibility for, and the amount of, a subsidy, specificity shall not exist, provided that the eligibility is automatic and that such criteria and conditions are strictly adhered to. The criteria or conditions must be clearly spelled out in law, regulation, or other official document, so as to be capable of verification.

(footnote original) 2 Objective criteria or conditions, as used herein, mean criteria or conditions which are neutral, which do not favour certain enterprises over others, and which are economic in nature and horizontal in application, such as number of employees or size of enterprise.

(c) If, notwithstanding any appearance of nonspecificity resulting from the application of the principles laid down in subparagraphs (a) and (b), there are reasons to believe that the subsidy may in fact be specific, other factors may be considered. Such factors are: use of a subsidy programme by a limited number of certain enterprises, predominant use by certain enterprises, the granting of disproportionately large amounts of subsidy to certain enterprises, and the manner in which discretion has been exercised by the granting authority in the decision to grant a subsidy.(3) In applying this subparagraph, account shall be taken of the extent of diversification of economic activities within the jurisdiction of the granting authority, as well as of the length of time during which the subsidy programme has been in operation.

(footnote original) 3 In this regard, in particular, information on the frequency with which applications for a subsidy are refused or approved and the reasons for such decisions shall be considered.

2.2 A subsidy which is limited to certain enterprises located within a designated geographical region within the jurisdiction of the granting authority shall be specific. It is understood that the setting or change of generally applicable tax rates by all levels of government entitled to do so shall not be deemed to be a specific subsidy for the purposes of this Agreement.

2.3 Any subsidy falling under the provisions of Article 3 shall be deemed to be specific.

2.4 Any determination of specificity under the provisions of this Article shall be clearly substantiated on the basis of positive evidence.

εξετάζοντας εάν υπάρχουν και εν τοις πράγμασι γεγονότα που την καθιστούν ειδική (2.1.c, “specificity in fact”)¹³⁶.

Επίσης βλέπουμε πως κρίσιμο για την ανάλυση της ειδικότητας είναι εάν τα κριτήρια επιλεξιμότητας των επιχειρήσεων είναι επιλεκτικά, με άλλα λόγια, εάν εισάγουν διάκριση, και όχι εάν συγκεκριμένες επιχειρήσεις τελικά έλαβαν την ενίσχυση. Τέλος, ανεξαρτήτως του εάν υπάρχουν και άλλες πηγές χρηματοδότησης αυτών των επιχειρήσεων, το γεγονός ότι το πρόγραμμα ενίσχυσης περιορίζεται σε μία επιχείρηση ή βιομηχανία ή αντίστοιχες ομάδες (“certain enterprises”)¹³⁷ κατά τον ορισμό του chapeau του 2.1, αρκεί για την πλήρωση της ειδικότητας. Στην περίπτωση μας, το AB διαπιστώνει ξεκάθαρη συνδρομή του 2.1.a και όχι 2.1.b, και συνεπώς δεν περνά στη 2.1.c.

Απαγορευμένες ενισχύσεις

Απαγορευμένη ενίσχυση υπό την έννοια του Άρθρου 3 SCM¹³⁸ αποτελεί η εξαγωγική ενίσχυση. Αυτή πρέπει να διακρίνεται από την αγωγήμη (actionable) ενίσχυση του Άρθρου 5, στην οποία το κράτος μέλος μπορεί να κληθεί είτε να άρει την ίδια την ενίσχυση ή τα βλαπτικά αποτελέσματά¹³⁹. Περαιτέρω, η απαγορευμένη ενίσχυση διακρίνεται σε de jure είτε de facto, πρέπει όμως να εξαρτάται (“contingent”) από τις επιδόσεις των εξαγωγών. Με την πρώτη της

¹³⁶ Πχ. WT DS267 Panel Report, US — Upland Cotton, paras. 7.1139, 7.1140, 7.1142 and 7.1143: “We nevertheless believe that an industry, or group of ‘industries’, may be generally referred to by the type of products they produce. To us, the concept of an ‘industry’ relates to producers of certain products. The breadth of this concept of ‘industry’ may depend on several factors in a given case. At some point that is not made precise in the text of the agreement, and which may modulate according to the particular circumstances of a given case, a subsidy would cease to be specific because it is sufficiently broadly available throughout an economy as not to benefit a particular limited group of producers of certain products. The plain words of Article 2.1 indicate that specificity is a general concept, and the breadth or narrowness of specificity is not susceptible to rigid quantitative definition. Whether a subsidy is specific can only be assessed on a case-by-case basis.”

We see merit in the shared view of the parties that the concept of “specificity” in Article 2 of the SCM Agreement serves to acknowledge that some subsidies are broadly available and widely used throughout an economy and are therefore not subject to the Agreement’s subsidy disciplines. The footnote to Article 2.1 defines the nature of ‘objective criteria or conditions’ which, if used to determine eligibility, would preclude an affirmative conclusion of specificity. Such criteria are ‘neutral, which do not favour certain enterprises over others, and which are economic in nature and horizontal in application, such as number of employees or size of enterprise’.

¹³⁷ (footnote original) Panel Report, US — Upland Cotton, para. 7.114

¹³⁸ SCM Agreement, Article 3: Prohibition

3.1 Except as provided in the Agreement on Agriculture, the following subsidies, within the meaning of Article 1, shall be prohibited:

(a) subsidies contingent, in law or in fact(4), whether solely or as one of several other conditions, upon export performance, including those illustrated in Annex I(5);

(footnote original) 4 This standard is met when the facts demonstrate that the granting of a subsidy, without having been made legally contingent upon export performance, is in fact tied to actual or anticipated exportation or export earnings. The mere fact that a subsidy is granted to enterprises which export shall not for that reason alone be considered to be an export subsidy within the meaning of this provision.

(footnote original) 5 Measures referred to in Annex I as not constituting export subsidies shall not be prohibited under this or any other provision of this Agreement.

(b) subsidies contingent, whether solely or as one of several other conditions, upon the use of domestic over imported goods.

3.2 A Member shall neither grant nor maintain subsidies referred to in paragraph 1.

¹³⁹ DS316, Appellate Body Report, para 1054

μορφή θα βρίσκεται διατυπωμένη στη νομοθεσία, ή θα είναι «αναγκαία συνέπεια» νομικής διάταξης. Αντίθετα, η de facto ενίσχυση “*is in fact tied to actual or anticipated exportation*”. Μπορεί δηλαδή και χωρίς να έχουν πραγματοποιηθεί εξαγωγές να θεωρηθεί εξαρτημένη από αναμενόμενες εξαγωγές. Αναμενόμενη είναι αυτή την οποία η κρατική αρχή θεωρεί ή αναμένει ότι θα λάβει χώρα μετά την παροχή της ενίσχυσης. Δένεται λοιπόν με ένα μελλοντικό πραγματικό στοιχείο, και ως εκ τούτου χαρακτηρίζεται από εγγενή αβεβαιότητα. Το AB μας λέει ότι πρέπει να αναζητήσουμε αντικειμενικά στοιχεία που δηλώνουν ότι η εξαγωγή είναι «αναμενόμενη», λχ το γεγονός ότι η κυβέρνηση διαθέτει τις προγνώσεις πωλήσεων της εταιρείας οι οποίες δείχνουν σημαντικές εξαγωγές¹⁴⁰.

Ας θεωρήσουμε λοιπόν ότι έχουμε ενίσχυση η οποία τυπικά δε διακρίνει μεταξύ εξαγωγών και εγχώριων πωλήσεων του λήπτη της, και ότι αυτός εξάγει ή αναμένεται να εξάγει. Έχουμε de facto ενίσχυση; Η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, μας λέει το AB, διότι πρέπει επίσης να εξακριβώσουμε εάν αυτή δίνεται υπό τον όρο ότι θα γίνει η αναμενόμενη εξαγωγή (“*is in fact tied*”)¹⁴¹. Πώς όμως θα διακριβωθεί κάτι τέτοιο, όταν δεν θα το βρούμε γραμμένο σε διατάξεις ή κανονισμούς, με άλλα λόγια ποια είναι τα αντίστοιχα «πραγματικά» στοιχεία της αιρεσιμότητας (conditionality). Το AB λέει πως θα δούμε τον προσανατολισμό της ενίσχυσης “(it) can be established by recourse to the following test: is the granting of the subsidy **geared to induce the promotion of future export performance by the recipient?**”. Άρα, κατά τη γνώμη μας, ελέγχουμε το σκοπό της ενίσχυσης (τι εξυπηρετεί), ο οποίος όμως θα προκύψει από πραγματικά στοιχεία συνδεδεμένα τόσο με τον τρόπο που λειτουργεί η ενίσχυση (σχεδιασμός, λειτουργία και συνθήκες, λέει το AB) όσο και με το αποτέλεσμα. Διότι, εκτός και αν κάτι πάει τραγικά λάθος, το αποτέλεσμα της ενίσχυσης δε μπορεί παρά να είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα των προδιαγραφών της. Αν λοιπόν αυτή είναι έτσι σχεδιασμένη και υλοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε μία επιχείρηση να καταφέρει τελικά να εξάγει ή να αυξήσει τις εξαγωγές της, ενώ άνευ αυτής από τις συνθήκες της αγοράς δε θα μπορούσε, τότε αυτό το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι κομμάτι του σκοπού της. Αυτό το επιπλέον στοιχείο (αποτέλεσμα) φαίνεται να υπονοείται από το AB όταν λέει: “*de facto conditionality(...) would be met when the subsidy is granted so as to provide an **incentive** to the recipient to export in a way that is not simply reflective of the conditions of supply and demand in the domestic and export markets **undistorted** by the granting of the subsidy*”¹⁴². Έτσι πρέπει να κάνουμε τη σύγκριση του ποσοστού εξαγωγών και εγχώριων πωλήσεων που ο λήπτης θα αναμενόταν να κάνει με και χωρίς την ενίσχυση. Το AB διευκρινίζει ωστόσο ότι δεν κοιτάζουμε και πώς τελικά υλοποιήθηκε αυτή¹⁴³. Επίσης, ο σκοπός αυτός (δλδ. το εάν “ *it is geared to induce the*

¹⁴⁰ DS316, Appellate Body Report, παρ 1061

¹⁴¹ SCM, Άρθρο 3 Υποσημείωση 4

¹⁴² DS316, Appellate Body Report, παρ 1043-1046

¹⁴³ DS316, Appellate Body Report, παρ 1049

promotion of future export performance”) διαφέρει από τους λόγους οι οποίοι οδήγησαν το κράτος να παράξει την ενίσχυση. Με άλλα λόγια, τα παραγωγικά αίτια της βούλησης του κράτους δεν είναι από μόνα τους κρίσιμα¹⁴⁴.

Συμπερασματικά, οι αναμενόμενες εξαγωγές από μόνες τους ως λόγος δεν αρκούν, ούτε το κίνητρο του κράτους προώθησης των εξαγωγών του λήπτη, και ως προς αυτά τα στοιχεία η μεθοδολογία του Panel ήταν εσφαλμένη. Εν τοις πράγμασι αιρεσιμότητα έχουμε όταν “*the granting of the subsidy is geared to induce the promotion of future export performance of the recipient*”. Εν τοις πράγμασι συνάφεια με τις εξαγωγές (export contingency) έχουμε όταν “*the subsidy is granted so as to provide an incentive to the recipient to export in a way that is not simply reflective of the conditions of supply and demand in the domestic market and export markets undistorted by the granting of the subsidy*”.

Σοβαρή παράβλαψη των συμφερόντων άλλων κρατών - Άρθρο 5c

Μεταξύ των αγώγιμων ενισχύσεων του Άρθρου 5 βρίσκεται και εκείνη που προκαλεί “serious prejudice to the interests of another Member” (Άρθρο 5c)¹⁴⁵. Η επεξήγηση του όρου αυτού δίνεται στο αμέσως επόμενο Άρθρο του SCM. Δεδομένου ότι η ισχύς της πρώτης παράγραφος του Άρθρου 6 έχει λήξει¹⁴⁶, θα ασχοληθούμε με την 3^η παράγραφο¹⁴⁷ η οποία μας προσφέρει τέσσερεις περιπτώσεις σοβαρής βλάβης, δύο εκ των οποίων αποτελούν το αντικείμενο της εν λόγω διαφοράς. Το ΑΒ προκρίνει¹⁴⁸ ως καταλληλότερη για την ανάλυσή του, όχι όμως και ως τη μόνη νομικά συνεπή, την ενιαία προσέγγιση έναντι εκείνης που γίνεται σε δύο βήματα (εκείνη δλδ. που εφάρμοσε το Panel). Έτσι ο ερμηνευτής λαμβάνει υπ’ όψιν του το αποτέλεσμα (effect) της ενίσχυσης *από την αρχή*, αφού αυτό είναι συστατικό στοιχείο της κατανόησης του φαινομένου της ενίσχυσης. Αυτή η προσέγγιση λειτουργεί με αντιπαραδείγματα

¹⁴⁴ DS316, Appellate Body Report, παρ 1051, 1063

¹⁴⁵ Επίσης περιλαμβάνεται στην έννοια αυτή και η επαπειλούμενη παράβλαψη. Αυτό αν και δεν προκύπτει ευθέως γίνεται δεκτό δια της νομοθετικής παραπομπής της υποσημείωσης 13 του 6(3) στο 5(c). Εκεί η έννοια “serious prejudice” ορίζεται ότι χρησιμοποιείται όπως και στο 15.7 του Άρθρου XVI της GATT 1994, περιλαμβάνοντας έτσι την απειλή για σοβαρή παράβλαψη. Συνεπεία αυτού, η απόδειξη της συνδρομής και της επαπειλούμενης σοβαρής παράβλαψης πρέπει να γίνεται με πραγματικά στοιχεία, ενώ δεν αρκούν οι εικασίες.

¹⁴⁶ Άρθρο 31 SCM

¹⁴⁷ SCM Άρθρο 6(3): “ Serious prejudice in the sense of paragraph (c) of Article 5 may arise in any case where one or several of the following apply:

(a) the effect of the subsidy is to displace or impede the imports of a like product of another Member into the market of the subsidizing Member;

(b) the effect of the subsidy is to displace or impede the exports of a like product of another Member from a third country market;

(c) the effect of the subsidy is a significant price undercutting by the subsidized product as compared with the price of a like product of another Member in the same market or significant price suppression, price depression or lost sales in the same market;

(d) the effect of the subsidy is an increase in the world market share of the subsidizing Member in a particular subsidized primary product or commodity(17) as compared to the average share it had during the previous period of three years and this increase follows a consistent trend over a period when subsidies have been granted.(footnote original) 17. Unless other multilaterally agreed specific rules apply to the trade in the product or commodity in question.”

¹⁴⁸ DS316, Appellate Body Report, παρ 1107

(counterfactual analysis) στα οποία συγκρίνεται η πραγματική κατάσταση της αγοράς με εκείνη που θα υπήρχε χωρίς την ενίσχυση. Πάντως διευκρινίζεται ότι και επί της προσέγγισης των δύο βημάτων είναι αναγκαίο ο ερμηνευτής να μη βιαστεί να καταλήξει επί του εκτοπισμού προτού περάσει και από το δεύτερο βήμα, δηλαδή τη μελέτη του αποτελέσματος της ενίσχυσης¹⁴⁹.

Η έννοια του εκτοπισμού: Στο 6 (3 a) θα εξετάσουμε την περίπτωση κατά την οποία το αποτέλεσμα της ενίσχυσης ενός προϊόντος είναι ο εκτοπισμός παρόμοιου προϊόντος στην αγορά του κράτους που την παρέχει, και στην αγορά τρίτου κράτους (6(3 b)). Το AB μας λέει ότι τα γεωγραφικά όρια της αγοράς μπορεί να είναι στενότερα από το σύνολο της επικράτειας ενός κράτους. Μπορεί όμως και να είναι ευρύτερη. Σε αυτή την περίπτωση η ανάλυσή μας πρέπει να περιορίζεται μέχρι και τα όρια του κράτους αυτού. Τα ποιοτικά κριτήρια της αγοράς συνδέονται με το «παρόμοιο προϊόν» το οποίο παρεμποδίζεται, και συνεπώς πρέπει να εντοπίσουμε τα στοιχεία ταύτισης ή μεγάλης ομοιότητας.

Τι σημαίνει εκτοπισμός; Για πρώτη φορά το AB του ΠΟΕ καλείται προσδιορίσει την έννοιά του. Πρόκειται για μία κατάσταση, μας λέει, όπου το αποτέλεσμα της ενίσχυσης είναι η αντικατάσταση ή η παρεμπόδιση (“to displace or impede”) των εισαγωγών ή εξαγωγών ενός παρόμοιου προϊόντος από το ενισχυόμενο προϊόν. Η κατάσταση αυτή εκφράζει τον οικονομικό μηχανισμό της αγοράς του προϊόντος. Ακολουθώντας τη νομολογία του¹⁵⁰ το AB οριοθετεί το *παρόμοιο* προϊόν ως το ανταγωνιστικό προϊόν στην ίδια αγορά. Η παρεμπόδιση είναι ευρύτερη έννοια (το αν είναι ευρύτερη και διάφορη ή ευρύτερη του ίδιου γένους θα το δούμε εν συνεχεία) της αντικατάστασης και εκφράζει γενικά τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι εισαγωγές ή εξαγωγές του ανταγωνιστικού προϊόντος δεν διευρύνθηκαν ή δεν υλοποιήθηκαν καν, εξ αιτίας του ενισχυόμενου προϊόντος. Αντίθετα η αντικατάσταση δεν είναι νοητή πριν την υλοποίηση. Έτσι, λ.χ. η μείωση των πωλήσεων είναι περίπτωση αντικατάστασης, ενώ ο μειωμένος βαθμός αύξησης των πωλήσεων ή ο αυξημένος βαθμός μείωσης αυτών σημαίνει μάλλον παρεμπόδιση¹⁵¹. Βέβαια τη διάκριση αυτή φαίνεται να αλλοιώνει με τον αμέσως επόμενο συγκερασμό των δύο περιπτώσεων όταν εξηγεί πώς εφαρμόζεται η unitary counter factual analysis και για τις δύο περιπτώσεις (αντικατάσταση και παρεμπόδιση). Εκεί λέει ότι συγκρίνουμε τις πωλήσεις με αυτές που θα γίνονταν εν απουσία της ενίσχυσης και βλέπουμε σε τι βαθμό θα είχαν αυξομειωθεί¹⁵². Αυτό όμως είχε παραθέσει ως παράδειγμα της παρεμπόδισης όχι και της αντικατάστασης. Η μόνη λογική εξήγηση που βρίσκουμε γι αυτό είναι να θεωρείται η αντικατάσταση ως «μερικό» του «γενικού»-παρεμπόδιση. Υπό αυτή την

¹⁴⁹ DS316, Appellate Body Report, παρ 1164, παρ.1107 : στην ανάλυση με δύο βήματα αρχικά ο ερμηνευτής ανευρίσκει τα φαινόμενα και στο δεύτερο βήμα αξιολογεί την αιτιώδη συνάφεια με το αποτέλεσμα της ενίσχυσης. Το AB αφήνει ανοικτό στον ερμηνευτή το μεθοδολογικό εργαλείο που θα χρησιμοποιήσει, τονίζει όμως ότι το αποτέλεσμα της ενίσχυσης είναι εγγενές στοιχείο (intrinsic) του «εκτοπισμού».

¹⁵⁰ DS316, Appellate Body Report, παρ 1113, 1119, 1122 και AB “US-Upland Cotton”

¹⁵¹ DS316, Appellate Body Report, παρ 1162

¹⁵² DS316, Appellate Body Report, παρ 1163

έννοια δεν ταυτίζεται με το γενικό αλλά πάντως σχετίζεται με αυτό. Προς την ερμηνεία αυτή φαίνεται να κλίνει το AB και στην επόμενη απόφαση της οποία θα μελετήσουμε ακολούθως (WT/DS 353). Εκεί μας λέει ότι η παρεμπόδιση μπορεί να καλύπτει μεγαλύτερη γκάμα περιπτώσεων και παρά τις τυχόν αλληλοεπικαλύψεις οι δύο έννοιες δεν είναι πάντως εναλλάξιμες (interchangeable)¹⁵³. Δηλαδή μας λέει πως δεν είναι ταυτόσημες, και άρα είναι διάφορες.

Συνεπώς ως «αγορά» εννοούμε τα προϊόντα που βρίσκονται σε πραγματικό ή δυνητικό ανταγωνισμό μεταξύ τους εντός ορισμένης γεωγραφικής επικράτειας¹⁵⁴. Αυτό έχει μεγάλη σημασία, διότι το AB φαίνεται να μετατοπίζει το κέντρο βάρους από το προϊόν στο επίπεδο του ανταγωνισμού. Έτσι μπορεί να κληθούμε να ελέγξουμε και περιπτώσεις προϊόντων τα οποία δεν ανταγωνίζονται καν στην ίδια αγορά. Επιπλέον, το AB προσθέτει, ότι αυτά είναι και υποκατάστατα (substitutable). Αυτό θα προκύψει όχι μόνο από τα κοινά τους φυσικά χαρακτηριστικά, αλλά και από τη ζήτηση των καταναλωτών και την προσφορά εκ μέρους της παραγωγής, εάν δηλαδή είναι σχετικά εύκολο για τον παραγωγό να περάσει από τη μία γραμμή προϊόντος στην άλλη.

Το εάν έχουμε ένα ή πολλά επιδοτούμενα προϊόντα καθώς και η ανεύρεση της σχετικής αγοράς είναι κάτι που το ίδιο το Panel οφείλει να το ερευνήσει υπό την έννοια της «σοβαρής παράβλαψης» και τα Άρθρα 6.3(a) και (b) με βάση το απαγορευμένο αποτέλεσμα αυτών ανεξάρτητα από τις αιτιάσεις των μερών ή την εκτίμηση των αρμόδιων κρατικών αρχών. Το AB είναι ιδιαίτερα καυστικό ως προς το Panel στο σημείο αυτό, δικαιώνοντας την ΕΕ¹⁵⁵. Συνεπώς το Panel στην ανάλυση του adverse effect (Part III SCM Agreement) έπρεπε να κρίνει de novo το εάν θα εξετάσει ολόκληρη την Airbus LCA ως «ένα επιδοτούμενο προϊόν» και την Boeing LCA ως «ένα παρόμοιο προϊόν», καθώς και εάν η ΕΕ έχει δίκιο να μιλάει για πέντε «αγορές», σε αντίθεση με την επιλογή που έχει επί dumping για την ανεύρεση της βλάβης (injury, Part V SCM Agreement), όπου μπορεί να βασιστεί και μόνο σε αυτά που λέει η κρατική αρχή¹⁵⁶.

Συμπερασματικά, στην προσέγγιση των δύο βημάτων την οποία ακολούθησε το Panel, εκτοπισμό έχουμε όταν μειώνονται οι εισαγωγές του παρόμοιου προϊόντος του ενάγοντος Κράτους μέλους στην αγορά του Κράτους που παρέχει την ενίσχυση και υποκαθίστανται από το ενισχυόμενο προϊόν (6(3)a), και μειώνονται οι εξαγωγές του παρόμοιου προϊόντος από το ενάγον Κράτος Μέλος στην αγορά της τρίτης χώρας και υποκαθίστανται από εξαγωγές του ενισχυόμενου προϊόντος (6(3)b). Κριτήρια μέτρησης αυτών είναι οι υπαρκτές τάσεις,

¹⁵³ DS353, Appellate Body Report, παρ 1071

¹⁵⁴ DS353, Appellate Body Report, παρ 1119, 1076

¹⁵⁵ DS316, Appellate Body Report, παρ 1130

¹⁵⁶ DS316, Appellate Body Report, παρ 1133

εκφραζόμενες με ποσότητες και μερίδια της αγοράς, συγκρινόμενες εντός προκαθορισμένης περιόδου. Εάν σε πρώτη φάση διαπιστώνεται εκτοπισμός, πρέπει επιπλέον ο ενάγων να αποδεικνύει την αιτιώδη συνάφεια αυτού με την ενίσχυση. Εν αντιθέσει με τη διαπίστωση του Panel περί μίας αγοράς, το AB δέχεται τους ισχυρισμούς της ΕΕ ότι έχουμε περισσότερες αγορές. Η πρώτη αφορά τα αεροσκάφη με ένα διάδρομο (single aisle LCA product market), η δεύτερη με δύο (twin aisle LCA product market) και η τρίτη τα πολύ μεγάλα αεροσκάφη (Very Large Aircraft product market). Το AB διαπιστώνει ορατό εκτοπισμό (data and the end point-to-end point analysis) για την πρώτη στην αγορά της ΕΕ, της Αυστραλίας και της Κίνας και για τη δεύτερη στην ΕΕ, στην Κίνα και την Κορέα. Ως προς το δεύτερο βήμα, για τον εντοπισμό της αιτιακής σχέσης η ΕΕ αναφέρει ότι αρκετές ενισχύσεις ήταν ήδη τόσο παλιές ώστε αποκλείεται έχουν προκαλέσει σοβαρή παράβλαψη. Σχετικά το AB υπενθυμίζει ότι για η ανάλυση της (αναμενόμενης) υλοποίησης της ενίσχυσης στον χρόνο (Άρθρο 5) δέον να γίνεται ex ante λαμβάνοντας υπ' όψιν το ενδεχόμενο αυτή να λήξει είτε λόγω κατάργησής της από τον λήπτη της είτε λόγω απόσβεσης εντός μιας χρονική περιόδου, και γενικά να εξανεμιστεί (dissipate) συν τω χρόνω. Οι εν λόγω ενισχύσεις είχαν παρασχεθεί ήδη από τριακονταετίας, ενώ ο κύκλος ζωής της αγοραλογίας του LCA είναι 17 έτη¹⁵⁷.

3.2 DS353

United States — Measures Affecting Trade in Large Civil Aircraft — Second Complaint

Στην υπόθεση αυτή η ΕΕ μέμφεται συγκεκριμένα μέτρα τα οποία έλαβε η κυβέρνηση των ΗΠΑ καθώς και ορισμένες Πολιτείες ως αντίθετα στη Συμφωνία SCM και βάσει αυτής επιδεκτικά αγωγής. Τα μέτρα αυτά αντιπροσωπεύουν το ποσό των 19,1 δις για την περίοδο 1989-2006, ενώ σύμφωνα πάντα με εκτιμήσεις της ΕΕ ακόμη 4,6 δις επρόκειτο να δοθούν με τη μορφή επιδοτήσεων την περίοδο 2007-2014.

Τα μέτρα λοιπόν είναι συνοπτικά τα εξής:

Σε επίπεδο Πολιτείας

(i) Από την Πολιτεία της Washington και τις τοπικές αρχές: παροχή φορολογικών κινήτρων στο σχέδιο νόμου, γνωστό ως “House Bill 2294”, μειωμένη φορολογία επιχειρήσεων στην Πόλη Everett βάσει του υπ’ αριθ. 2759-047 διατάγματος (ordinance), και παροχή διευκολύνσεων, όπως διάθεση εγκαταστάσεων για εκπαίδευση αλλά και βελτιώσεις των υποδομών του Boeing 787 (στο πλαίσιο της Συμφωνίας “Project Olympus Master Site

¹⁵⁷DS353, Appellate Body Report, παρ 1240

Development and Location” η οποία συνήφθη μεταξύ της Boeing Company και της Πολιτείας της Washington).

(ii) Από την Πολιτεία του Kansas και τις τοπικές αρχές: φορολογικές εκπτώσεις με την έκδοση (industrial revenue bonds ("IRBs"), ενίσχυση της παραγωγής και ανάπτυξης της ατράκτου του Boeing 787 στη Wichita, με την έκδοση ομολόγων (Kansas Development Finance Authority Bonds ή "KDFA bonds"), και πληρωμή του επιτοκίου των ομολόγων αυτών.

(iii) Από την Πολιτεία του Illinois και τις τοπικές αρχές: παροχή κινήτρων για μεταφορά της κεντρικής διοίκησης της Boeing's από το Seattle στο Chicago το 2001.

Σε επίπεδο Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης:

(i) Από τη Διοίκηση Αεροναυτικής και Διαστημικής (NASA): πληρωμές προς τη Boeing και παροχή πρόσβασης στις εγκαταστάσεις, τον εξοπλισμό, και το εργατικό δυναμικό της NASA σύμφωνα με συμφωνίες στο πλαίσιο οκτώ R&D προγραμμάτων.

(ii) Από το Υπουργείο Αμύνης των ΗΠΑ (USDOD): πληρωμές προς τη Boeing και παροχή πρόσβασης στις εγκαταστάσεις του οι οποίες αφορούν ανάπτυξη τεχνολογίας διπλής χρήσεως. Δηλαδή τόσο στρατιωτικής όσο και πολιτικής, στο πλαίσιο είκοσι τριών προγραμμάτων έρευνας, ανάπτυξης, δοκιμών και αξιολόγησης ("RDT&E")

(iii) NASA/USDOD: συμφωνίες μεταβίβασης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στη Boeing, κάλυψη των εξόδων ανεξάρτητων ερευνών ("IR&D") και εξόδων προσφοράς σε πλειοδοσία ("B&P") για ερευνητικές μελέτες.

(iv) Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ ("USDOC"): πληρωμές προς τη Boeing και διάθεση των εγκαταστάσεων και του προσωπικού για έρευνα και ανάπτυξη της αεροναυτικής R&D στο πλαίσιο του όγδοου προγράμματος ATP.

(v) Υπουργείο Εργασίας ("USDOL"): χρηματοδότηση της εκπαίδευσης εργαζομένων του τομέα της αεροναυτικής για την ανάπτυξη του μοντέλου 787 της Boeing με πληρωμή διδάκτρων ύψους \$1.5 εκατομμυρίου στο Edmonds Community College.

(vi) Νομοθεσία Εξαγωγικών Επιχειρήσεων και εισόδημα αποκτηθέν στην αλλοδαπή (Foreign Sales Corporation ("FSC") / extraterritorial income ("ETI")): εξαίρεση της Boeing από ομοσπονδιακούς φόρους.

Εν συντομία η εξέλιξη της διαφοράς

Η απόφαση του panel κυκλοφόρησε στις 31 March 2011. Το panel συμφώνησε με την ΕΕ ότι ορισμένα μέτρα τα οποία τηρούσαν οι πολιτείες της Washington, του Kansas και του Illinois,

καθώς και τα μέτρα τα οποία σχετίζονται με R&D της NASA, ορισμένα του Υπουργείου Αμύνης και τα σχετικά με τις πωλήσεις εταιρειών στο εξωτερικό (Foreign Sales Corporations (FSC)/ Extraterritorial Income Exclusion (ETI) Act) συνιστούσαν ενισχύσεις συγκεκριμένου χαρακτήρα, δηλαδή ενισχύσεις οι οποίες δεν χορηγούνται γενικά σε έναν ολόκληρο τομέα παραγωγής, αλλά εξατομικευμένα σε επιχειρήσεις. Αυτές οι ατομικές επιδοτήσεις υπάγονται στο αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Συμφωνίας SCM.

Το ύψος των ενισχύσεων για τα έτη 1989 έως 2006 ξεπερνούσε το ποσό των US\$5.3 δις. Επίσης, οι επιδοτήσεις που αφορούσαν τις FSC/ ETI Act απαγορεύονται καθώς συνδέονται με τις εξαγωγικές επιδόσεις, δηλαδή με πραγματικά ή αναμενόμενα κέρδη από τις εξαγωγές. Επίσης ορισμένες εξ αυτών έβλαπταν τα συμφέροντα της ΕΕ (π.χ. οι επιδοτήσεις της NASA για έρευνα και ανάπτυξη του τομέα της αεροναυπηγικής, ή οι FSC/ETI Act και οι φορολογικές επισχύσεις σε εταιρείες από την Πολιτεία της Washington)

Οι ενισχύσεις αυτές εκτόπισαν ή παρεκώλυσαν τις εξαγωγές LCA της Airbus από τρίτες χώρες, οδήγησαν σε συμπίεση των τιμών και μείωση των πωλήσεων. Πάντως οι ισχυρισμοί τις ΕΕ οι οποίοι αφορούσαν τις υπόλοιπες επιδοτήσεις, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών επιδοτήσεων της Πολιτείας της Washington State απορρίφθηκαν. Όσον αφορά την παράβλαψη των συμφερόντων της Ένωσης από τις ατομικές επιδοτήσεις υπό τη μορφή συμπίεσης τιμών αντίθετα με τη Συμφωνία του 1992, το panel απέρριψε τους σχετικούς ισχυρισμούς επί τη βάση της «Οικονομίας της Δίκης» (judicial economy). Με άλλα λόγια για να απλουστευθεί η διαδικασία και να αποφευχθούν άσκοπες επαναλήψεις, το δικαστήριο αρνήθηκε να εξετάσει τους ισχυρισμούς.

Την 1^η Απριλίου του 2011 η ΕΕ ανακοίνωσε στο DSB την απόφασή της να ασκήσει έφεση. Το ίδιο έπραξε και η κυβέρνηση των ΗΠΑ στις 28 April 2011.

Ενδιαφέρουσες πτυχές του σκεπτικού του δικαστηρίου

Ένα πρώτο ζήτημα που απασχόλησε το AB ήταν η προσφυγή στη διαδικασία του Annex V του SCM, τιτλοφορούμενη ως “Procedures for Developing Information Concerning Serious Prejudice”, για την ολοκλήρωση της ανάλυσης περί σοβαρής παράβλαψης των συμφερόντων της ΕΕ παρά τις αντιρρήσεις των ΗΠΑ. Πρόκειται για ένα δικονομικό ζήτημα το οποίο όμως δε στερείται σημασίας, αφού συνδέεται με τη δυνατότητα εκάστου μέρους να παρουσιάσει την υπόθεσή του με πληρότητα και τα επιχειρήματά του με αρτιότητα. Σύμφωνα με τις ΗΠΑ καλώς το Panel δεν προχώρησε στο Annex V, αφού προς τούτο χρειαζόταν ομόφωνη απόφαση του DSB (Άρθρο 2.4 του USB). Αντίθετα κατά την ΕΕ αρκούσε αρνητικό consensus (δηλαδή τεκμαίρεται η αποδοχή πλην έγερσης αντίρρησης) ή έπρεπε να γίνει και αυτόματα ακόμη (σύμφωνα με τις διατάξεις του SCM όπως προσδιορίζονται στο Appendix 2 του DSU).

Δύνανται ωστόσο να αποτελέσει εισφερόμενο στοιχείο για να διαπιστωθεί εάν όντως χωρεί η εφαρμογή του και το χρονικό των διαπραγματεύσεων του SCM, κατά την επιθυμία της ΕΕ; Προκειμένου να απαντήσει στο ερώτημα αυτό το AB προστρέχει στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών. Το AB κάνει δεκτή την εξέταση του χρονικού των διαπραγματεύσεων, (Άρθρο 32 Σύμβασης της Βιέννης) με την έννοια των προπαρασκευαστικών εργασιών και των συνθηκών συνομολόγησης, προσθέτει ωστόσο ότι μικρή είναι η συνεισφορά τους στην περίπτωση του SCM για την κατανόηση του σκοπού του Annex V (παρ 2), ενώ περισσότερο βοηθούν στην κατανόηση της σημασίας που αυτή η διαδικασία είχε για τα Κράτη Μέλη¹⁵⁸. Παρότι ρητή αναφορά στον τρόπο εκκίνησης της διαδικασίας του Annex V δεν υπήρχε, η τάσεις γενικά σχηματισμού panels, υιοθέτησης εκθέσεων, ήταν υπέρ του αρνητικού consensus, το οποίο τελικά και προστέθηκε στο 7.4 στο πλαίσιο της εναρμόνισης των συμφωνιών του Κύκλου της Ουρουγουάης. Άλλωστε το πνεύμα του Annex V παρ.2 ευνοεί την έγκαιρη και πλήρη εισφορά στοιχείων από το ενδιαφερόμενο κράτος, κάτι που δεν θα ήταν σωστό να μπορεί να παρεμποδιστεί από ένα μονάχα Κράτος Μέλος. Τέλος, η εν λόγω διάταξη έχει μάλλον διεκπαιρευτικό χαρακτήρα (executory on nature). Επομένως, άπαξ υπάρξει σχετικό αίτημα και σχηματιστεί Panel (του DSB), η διαδικασία του Annex V εκκινείται *αυτόματα*¹⁵⁹.

Η έννοια της οικονομικής ενίσχυσης-Άρθρο 1.1(a) SCM

Στο σημείο αυτό το δικαστήριο περιγράφει την αρχιτεκτονική του εν λόγω άρθρου, τη σχέση του chapeau και της απαρίθμηση των περιπτώσεων στις οποίες περιγράφεται η έννοια της κρατικότητας, χωρίς όμως να διευκρινίζει εάν η απαρίθμηση αυτή είναι περιοριστική. Αυτό που τονίζεται πάντως από το AB είναι ότι ηθελήμενα δεν προσδιορίζεται με ακρίβεια στο άρθρο η σχέση των υποπεριπτώσεων. Η πρώτη περίπτωση είναι “direct transfer of funds” (Άρθρο 1.1(a)(i)). Ως πόροι δεν εννοούνται μόνο οι χρηματικοί αλλά και πηγές χρηματοδότησης, ή/και οι οικονομικές απαιτήσεις οι οποίες τίθενται στη διάθεση του λήπτη¹⁶⁰. Επίσης παρέχονται κάποια επεξηγηματικά παραδείγματα (grants, loans and equity infusions), ενώ έχουν επίσης γίνει δεκτά και η άφεση χρέους, η παράταση του χρόνου ωρίμανσης δανείου, και τα debt-equity swaps¹⁶¹.

Debt –equity swaps:

Στο σημείο αυτό θα σταθούμε λίγο διότι τα debt equity swaps αποτέλεσαν εναλλακτική πρόταση αντιμετώπισης της τραπεζικής κρίσης στην Ευρώπη αλλά χρησιμοποιούνται (ευρέως)

¹⁵⁸ DS353, Appellate Body Report, παρ 526

¹⁵⁹ DS353, Appellate Body Report, παρ 531, 549, 535: «Παρόλα αυτά, το ζήτημα σε επίπεδο έφεσης δεν κρίνεται ως ικανό να λύσει τη διαφορά σε αυτή τη φάση μετά από πέντε χρόνια»

¹⁶⁰ DS353, Appellate Body Report, παρ 614

¹⁶¹ DS336, Japan-DRAMS (Korea), Appellate Body Report, παρ 251

και από την Κίνα στον Τομέα του Χάλυβα και του Σιδήρου. Γενικά αυτό σημαίνει ότι η εταιρεία εκδίδει χρέος έναντι μετοχών (δηλαδή με απώλεια της μετοχικής του ιδιότητας). Εάν για παράδειγμα μία εταιρεία προσφέρει μετοχές έναντι swap σε αναλογία 1:1 σημαίνει ότι μέτοχος πχ μίας μετοχής αξίας 1 ευρώ δίνει τη μετοχή του και παίρνει swap 1 ευρώ. Μια ελκυστικότερη προσφορά (σύνθετος) θα ήταν πχ 1:1,5. Τότε για κάθε μετοχή αξίας 1 ευρώ που ανταλλάσει παίρνει swap 1,5 ευρώ.

Για τον τραπεζικό τομέα αποτελεί μία μέθοδο ανακεφαλαιοποίησης χωρίς την προσφυγή στη φορολογική βάση, όταν παύσουν να πληρούνται οι ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις, μετά τη διαγραφή των κακών στοιχείων από τον ισολογισμό. Η ιδιότητα του μετόχου πλήττεται υπέρ ομολογιούχων δανειστών, και οι κίνδυνοι λ.χ. για τα τυχόν συνταξιοδοτικά προγράμματα (pensions funds) που είναι τοποθετημένα σε μετοχές είναι ορατοί, όχι όμως και απροσπέλαστοι (υποστηρίζουν ορισμένοι ειδικοί¹⁶²).

Επιστρέφοντας στο AB, επιχορήγηση (grant) έχουμε όταν παρέχονται χρήματα ή οικονομική αξία άνευ ανταλλάγματος¹⁶³. Διαφορετική είναι η περίπτωση της εισφοράς κεφαλαίου (equity infusion). Εδώ το κράτος παρέχει χρήμα σε αντάλλαγμα μετοχών του λήπτη, ιδρύοντας μία σχέση αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (η οποία δεν υπάρχει επί επιχορηγήσεων). Αυτό σημαίνει ότι το κράτος αναλαμβάνει τους κινδύνους από την πορεία της εταιρείας, δεν μπορεί να ικανοποιηθεί στην ίδια σειρά με τους δανειστές της σε περίπτωση πτωχεύσεως, και στην ουσία τρέπεται σε επενδυτή της εταιρείας.

Στην περίπτωση 1.1(a).(iii) το κράτος “provides goods or services other than general infrastructure, or purchases goods”. Του νόμου μη διακρίνοντας, το AB θεωρεί ως προσφορά αγαθών ή υπηρεσιών (και όχι οικονομικών ενισχύσεων που είδαμε ανωτέρω) τόσο αυτή που γίνεται με αντάλλαγμα όσο και από χαριστική αιτία. Επίσης στην παράγραφο αυτή καλύπτεται μερικώς η αντικατοπτρική περίπτωση κατά την οποία ο λήπτης της ενίσχυσης πωλεί (δηλαδή παρέχει χάριν ανταλλάγματος) αγαθά (και όχι υπηρεσίες).

Εν προκειμένω τα μέτρα που αφορούν τη NASA και το USDOD υπάγονται στις υπό μελέτη διατάξεις;

Η NASA και το USDOD χρηματοδοτούν την Boeing έναντι ανταλλάγματος, ενώ επίσης παρέχουν προσωπικό και πρόσβαση στις εγκαταστάσεις τους. Το αντάλλαγμα δεν είναι χρηματικό αλλά μορφοποιείται ως πληροφορίες και ανακαλύψεις έρευνας και τεχνολογίας. Όπως οι επενδυτές κεφαλαίων (equity investors, περίπτωση (a)(1) του Άρθρου 1(1) SCM)

¹⁶² “DEBT-TO-EQUITY SWAPS IN EUROZONE’S BANKING SECTOR: MINOR SHORT-TERM PAIN FOR SUBSTANTIAL LONG-TERM GAIN”, by RUI SOARES, CESifo Forum 2/2012

¹⁶³ DS353, Appellate Body Report, παρ 616

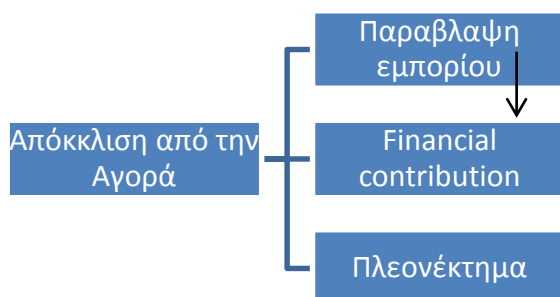
έχουν την αβεβαιότητα τη στιγμή της χρηματοδότησης για τους καρπούς που θα φέρει η κεφαλαιακή τους δέσμευση, ενώ ο κίνδυνος περιορίζεται στο ύψος του εισφερόμενου κεφαλαίου (και λοιπών παροχών). Η δε επιτυχία εξαρτάται από τη χρησιμότητα των παραχθησομένων δεδομένων. Η διαφορά με τις εισφορές στο κεφάλαιο (equity infusions) έγκειται στο ότι το αντάλλαγμα δεν είναι μετοχές της εταιρείας στην οποία γίνεται η επένδυση ή γενικά επιστροφές κεφαλαίου συνδεόμενες με την επένδυση. Παρ' όλα αυτά ομοιότητες όπως είδαμε υπάρχουν, ενώ το AB χαρακτηρίζει τα υπό εξέταση μέτρα ως οιονεί κοινοπραξίες (akin joined Ventures) της NASA και USDOD με τη Boeing. Το γεγονός ότι υπάρχουν ωστόσο ομοιότητες με έναν από τους ενδεικτικώς απαριθμούμενους τύπους μεταφοράς κεφαλαίων της πρώτης παραγράφου του Άρθρου 1, αρκεί κατά το AB για τη συμπερίληψη και του τύπου αυτού στην εν λόγω διάταξη. Παρότι η συλλογιστική αυτή μας φαίνεται ως γενικευτική, το AB μιλάει για τη μεταφορά κεφαλαίων ως «έννοια» γενικά, αφήνοντας έτσι ένα ανοιχτό παράθυρο για ποικίλες εξειδικεύσεις: *“Where, as here, there are measures that have **sufficient** characteristics in common with one of the examples in subparagraph (i), this commonality indicates to us that the measures fall within the **concept** of “direct transfers of funds” in Article 1.1(a)(1)(i)”*. Δύο όρους έχουμε υπογραμμίσει, το concept και το sufficient. Και οι δύο αυτοί όροι αποτελούν γενικές έννοιες, με τη μεν πρώτη να δίνει την ευελιξία που η «έννοια» έχει έναντι του «ορισμού» (παρατηρούμε δηλαδή ότι δεν ορίζει τι εστί direct transfer of funds) και η δεύτερη (sufficient) να εισφέρει την αβεβαιότητα για τον αναγνώστη αλλά και την άνεση για τον ερμηνευτή ακριβώς να της δώσει μορφή κάθε φορά ανάλογη των στοιχείων τα οποία εκείνος θα κρίνει ως «επαρκή». Έτσι λοιπόν όχι μόνο οι πληρωμές αλλά και η πρόσβαση ακόμη στις εγκαταστάσεις των δύο φορέων αποτελούν άμεση μεταφορά κεφαλαίων.

Πλεονέκτημα

Το AB μνημονεύοντας τα βασικά χαρακτηριστικά με τα οποία είχε περιγράψει στην *EC and certain member States –Large Civil Aircraft* αναφορά του την μεταφορά πλεονεκτήματος υπό τους όρους της δεύτερης παραγράφου του Άρθρου 1 SCM, υπενθυμίζει ότι πρώτον αυτό έχει οικονομική χροιά, στην οποία γίνεται μία αξιολόγηση της συμπεριφοράς του δότη και λήπτη της υποτιθέμενης ενίσχυσης σε σχέση με αυτή που θα είχε ένας παίχτης της αγοράς. Δεύτερον συγκρίνονται οι δεδομένοι όροι της ενίσχυσης με αυτούς που επικρατούσαν όταν αυτή παρασχέθηκε στην αγορά. Στην περίπτωση της Boeing το Panel ερμηνεύοντας τη συμπεριφορά του επιχειρηματία της αγοράς (αυτού που στη θεωρία καλούμε ιδιώτη επενδυτή συναλλασσόμενο) θεώρησε πως κανένα τέτοιο εμπορικό υποκείμενο δεν θα παρείχε χρηματική ενίσχυση (και τα λοιπά μέτρα) σε ένα άλλο με όρο την δραστηριοποίηση σε R&D η οποία κυρίως θα ευνοεί μονάχα το λήπτη. Το AB σπεύδει να το διορθώσει λέγοντας ότι το Panel μάλλον κρίνει βάσει του τι νομίζει εκείνο ως κοινή λογική, ή με βάση τις εντυπώσεις που τυχόν έχει για την αγορά. Όλα όμως αυτά είναι ανεπαρκή. Χρειάζεται κυρίως η εξέταση

πραγματικών αποδείξεων και η ερμηνεία τους. Παρότι είχαν εισφερθεί πραγματικά στοιχεία τα οποία περιέγραφαν τις συνθήκες της αγοράς δε μπόρε καν στον κόπο να τα αναλύσει. Έτσι λοιπόν η αιτιολογίες του κρίνονται ως ανεπαρκείς, λόγω μεθοδολογικού ατοπήματος¹⁶⁴. Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι οι όποιες ασυμμετρίες τυχόν διαπιστώνονται ως προς το αντάλλαγμα ενός μέτρου μπορεί τελικά να δικαιολογηθούν από τη διαπραγματευτική ασυμμετρία ή τις διαθέσιμες εναλλακτικές, και πάντως δεν πρέπει να θεωρούνται αυτόματα ως παρέχουσες πλεονέκτημα.

Έλαβε η Boeing εισφορά σε χρήμα (financial contribution), υπό καλύτερους όρους από τους προσφερόμενους στην αγορά, με αποτέλεσμα να βελτιώσει τη θέση που θα είχε χωρίς την εισφορά (to be better off than it would otherwise have been); Η σύνθεση της ενίσχυσης γίνεται από την οικονομική συμβολή (financial contribution) και το πλεονέκτημα. Όπου πλεονέκτημα και σύγκριση. Σύγκριση στη βάση της θέσης στην αγορά, ώστε να διαπιστωθεί η μεταφορά του πλεονεκτήματος (πλεονέκτημα γεννάται δια της μεταφοράς του, όπως είδαμε στην προηγούμενή μας υπόθεση). Η επιλογή της αγοράς ως βάσης για τη σύγκριση γίνεται διότι και η διαπίστωση του βλαπτικού για το εμπόριο αποτελέσματος της οικονομικής παροχής συντελείται δια της συγκρίσεως των διαθέσιμων όρων στην αγορά με αυτών που του λήπτη¹⁶⁵. Με άλλα λόγια το AB λέει ότι δεν είναι δυνατή η παράβλαψη του εμπορίου χωρίς να έχει συντελεστεί μία απόκλιση από τους όρους της αγοράς.

Με βάση τις εισφερθείσες αποδείξεις, η Boeing βγήκε περισσότερο κερδισμένη και οι NASA και USDOD περισσότερο χαμένοι σε σχέση με το τι θα γινόταν στην αγορά. Μεταφέρθηκε λοιπόν πλεονέκτημα σύμφωνα με το Άρθρο 1.1(b) SCM¹⁶⁶. Επίσης το Panel εξετάζοντας το πλεονέκτημα κακώς προσπάθησε να βρει την αξία της πρόσβασης στις εγκαταστάσεις και το προσωπικό της NASA ή το ποσό που μεταφέρθηκε από τη NASA στη Boeing. Αυτές είναι κινήσεις που αφορούν την οικονομική παροχή (the financial contribution). Το μέγεθος του πλεονεκτήματος βρίσκεται δια της συγκρίσεως του δεδομένου πλεονεκτήματος με αυτό που θα ευρίσκετο στην αγορά.

¹⁶⁴ DS353, Appellate Body Report, παρ Παρ. 643

¹⁶⁵ DS353, Appellate Body Report, παρ 690

¹⁶⁶ DS353, Appellate Body Report, παρ 662

Οι συμφωνίες μεταβίβασης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στη Boeing αποτελούν συγκεκριμένη ενίσχυση (Άρθρο 1.1 SCM);

Το Panel θεώρησε ότι και μόνο το γεγονός ότι Το Άρθρο 2 SCM καταγίνεται με την ειδικότητα της ενίσχυσης, η οποία αποτελεί προϋπόθεση όχι του ορισμού της ενίσχυσης, αλλά του εάν το καταγγέλλον μέρος οφείλει να την ανέχεται ή δικαιούται να αντιδράσει (σύμφωνα με το Μέρος II (Απαγορευμένες Ενισχύσεις), III (Αγώγιμες Ενισχύσεις) και V (Αντισταθμιστικά μέτρα) της συμφωνίας SCM). Η ανάλυση της ειδικότητας προϋποθέτει την ύπαρξη ενίσχυσης και μάλιστα επηρεάζεται από το πώς έχει οριστεί η ενίσχυση (2.1 SCM)¹⁶⁷. Το AB υπογραμμίζει ότι το 2.1 (a), (b), (c) εκφράζει Αρχές, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η ταυτόχρονη εφαρμογή τους.

Adverse Effects (Άρθρο 5 SCM)

Όπως είδαμε, το δεύτερο συνθετικό της αγώγιμης ενίσχυσης είναι αυτή να προκαλεί βλαπτικό αποτέλεσμα στα συμφέροντα άλλου κράτους μέλους. Αυτό δεν προκύπτει όμως από σχετική ρύθμιση, αλλά από την ερμηνεία. Παρότι δεν του ζητείται από τους διαδίκους, το AB αναφέρει για την ανάλυση της αιτιότητας τα εξής: αιτιώδης σύνδεσμος εντοπίζεται εκεί όπου υπάρχει «αυθεντική και ουσιώδης» αιτιακή σχέση (“genuine and substantial causal relationship”)¹⁶⁸ μεταξύ ενίσχυσης και αποτελέσματος. Η βάση του προβληματισμού της αιτιώδους συνάφειας είναι η ίδια με αυτή του ποινικού του αστικού και του διοικητικού μας δικαίου. Η ανάλυση της αιτιότητας γίνεται στη βάση μίας στάσης την οποία ο ερμηνευτής επιλέγει να κρατήσει (δηλαδή μίας κατασκευής του νου), καθότι αποτελεί εργαλείο σύνδεσης πράξεων με αποτελέσματα (κατ’αρχάς υπάρχουσας σε φυσικό επίπεδο την οποία ο εφαρμοστής του δικαίου καλείται να συλλάβει). Πρώτη μας προκειμένη είναι λοιπόν ότι το AB πιστεύει στην αιτιότητα. Αυτό γιατί παρότι η αιτιότητα δεν ρυθμίζεται καθεαυτή στο SCM, η επιλογή της ως μεθόδου προκρίνεται από το γράμμα και πνεύμα των Άρθρων 5 και 6.2, 6.3¹⁶⁹. Βάσει αυτής της προκειμένης το AB σχηματίζει το περίγραμμα του εργαλείου της αιτιότητας. Διευκρινίζει λοιπόν ότι πρέπει να τηρηθεί μία συγκεκριμένη μεθοδολογία βασισμένη στις κατευθύνσεις του, ενώ τα Panels δεν έχουν ευρεία διακριτική ευχέρεια. Πρώτον πρέπει να εντοπίσουμε μία αιτιώδη σχέση. Περαιτέρω αυτή η σχέση πρέπει να είναι ουσιώδης. Στο σημείο αυτό το AB απομακρύνεται από μία θεώρηση του τύπου *condition sine qua non*, κατά την οποία όλοι οι όροι που συντέλεσαν στην παραγωγή του αποτελέσματος είναι ισοδύναμοι. Λέει ωστόσο ότι αυτή δεν είναι απαραίτητο να είναι η μόνη αιτιακή σχέση ούτε η μόνη ουσιώδης αιτιακή σχέση, χρειάζεται όμως προσοχή να μην αποδοθούν τα αποτελέσματα των άλλων παραγόντων στην ενίσχυση. Το πώς και πότε ιδρύεται η αιτιακή σχέση είναι ζήτημα προσεκτικής και ενδελεχούς

¹⁶⁷ DS353, Appellate Body Report, παρ 739

¹⁶⁸ DS353, Appellate Body Report, παρ 914

¹⁶⁹ DS353, Appellate Body Report, παρ 913

μελέτης των πραγματικών περιστατικών(it is a fact intensive and case specific exercise). Κάπου εκεί μας αφήνει όμως το AB, ζητώντας μας να κρατούμε πάντως στο νου κατά την αξιολόγηση των αποδείξεων το “genuine and substantial” standard. Εν προκειμένω, το AB φαίνεται ικανοποιημένο από την εφαρμογή του Panel και απορρίπτει τα σχετικά επιχειρήματα των ΗΠΑ¹⁷⁰.

Με το θέμα καταπιάνεται στη συνέχεια όταν λέει ότι τα φαινόμενα της αγοράς τα οποία προσδιορίζονται στα Άρθρα 5 και 6.3 απαιτούν μία ανάλυση αιτιότητας, τον τρόπο διεκπεραίωσης της οποίας δεν μας παρέχει ο νόμος. Ένας από τους τρόπους πραγματοποίησής της είναι με αντιπαραδείγματα (counterfactual analysis). Το εάν το βάρος της ανάλυσης θα πέσει σε ποσοτικά ή ποιοτικά κριτήρια εξαρτάται από την εκάστοτε περίπτωση¹⁷¹. Επίσης το Panel δεν υποχρεούται να κατασκευάσει όλα τα δυνατά σενάρια, αρκεί να επιλέξει αυτό που του φαίνεται λογικό (reasonable) και να το ακολουθήσει με συνέπεια.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι αμέσως επόμενοι μήνες, με τους οποίους κλείνει το 2016, είναι εξαιρετικά ενδιαφέροντες για την παρακολούθηση της τοποθέτησης της Κίνας στον παγκόσμιο εμπορικό χάρτη. Ο χαρακτηρισμός της ή μη ως Οικονομία της Αγοράς, ο οποίος έχει πυροδοτήσει έναν μεγάλο διάλογο, από οικονομολόγους, νομικούς, πολιτικούς αλλά και κοινωνικές μερίδες που θίγονται άμεσα, όπως ομοσπονδίες εργαζομένων καταφάσκουν τη σημασία που αυτός έχει για τις διεθνείς ισορροπίες. Η πρόταση της Επιτροπής επίλυσης του ζητήματος σε Ευρωπαϊκό επίπεδο κάνει φανερό ότι για την Ευρώπη η Κίνα είναι ακόμη μία χώρα της οποίας το εμπόριο αντιμετωπίζει προβλήματα συμβατότητας με τα διεθνή πρότυπα και νομοθεσίες. Παρότι η έννοια της Οικονομίας της Αγοράς αποτελεί τη βάση της στοχοθεσίας του ΠΟΕ και γενικά του σημερινού παγκόσμιου εμπορίου, η ίδια καθεαυτή δεν είναι νομική επιταγή. Δεν ελέγχεται δηλαδή από τον ΠΟΕ κατά πόσον μία χώρα είναι γενικά Οικονομία της Αγοράς ώστε να επιβάλει κυρώσεις σε αρνητική περίπτωση. Συνεπώς τα κράτη εισαγωγής είναι ελεύθερα να ερμηνεύουν τη συμπεριφορά άλλων κρατών στη βάση μίας κοινής λογικής, η οποία εκφράζεται στις γενικές αρχές του Δίκαιου του ΠΟΕ και προκύπτει από το σύνολο της νομοθεσίας της και συγκεκριμενοποιείται με τη χρήση ιδίων κριτηρίων των κρατών εισαγωγής. Ωστόσο, με το Σύμφωνο Προσχωρήσεως της Κίνας στον ΠΟΕ η έννοια της Οικονομίας της Αγοράς λειτούργησε ως έννοια νομική, με δεσμευτικότητα και συνεπαγωγή υποχρεώσεων για τους αποδέκτες της. Τα κράτη λοιπόν μετά το Δεκέμβρη του 2016 απαγορεύεται να μεταχειριστούν

¹⁷⁰DS353, Appellate Body Report, παρ 1012

¹⁷¹ DS353, Appellate Body Report, παρ 1019

την Κίνα το δυσμενέστερο απ' ό,τι τα κράτη MES. Η ερμηνευτική επιλογή επί της ισχύος αυτής της απαγόρευσης από την ΕΕ ανάγεται στο πρωτόλειο επίπεδο της συμβατικής ελευθερίας και κρατικής κυριαρχίας εκ της οποίας η δέσμευση συμφωνήθηκε το πρώτον. Βρισκόμαστε σε ένα σταυροδρόμι όπου η υφήλιος είναι μοιρασμένη ως προς το status που αναγνωρίζεται στην Κίνα και άρα πίσω από οποιαδήποτε νομική επιχειρηματολογία κατά του status MES θα ευρίσκετο μία πολιτική στάση ανοικτού κονταροχτυπήματος. Η Ευρωπαϊκή πλευρά απευχόμενη τέτοιες συγκρούσεις προσπαθεί να αφήσει την Κίνα να δράσει μεμονωμένα, ώστε να δύναται να αμυνθεί για κάθε «άδικη» πράξη ad hoc. Το εάν τα εργαλεία άμυνάς της, με την καινούργια μεθοδολογία που προτείνει, θα είναι και συμβατά με το Δίκαιο του ΠΟΕ, αφήνει να το κρίνει ο ίδιος, αλλά και η Κίνα, στην περίπτωση που θα αναφανεί μελλοντική διαφορά, επιτρέποντας ωστόσο να ελλοχεύει ο κίνδυνος στο τέλος να μείνει χωρίς ισχυρό θεσμικό οπλοστάσιο.

Σε ό,τι αφορά τις υπό μελέτη υποθέσεις, πρέπει να αναγνωρίσουμε κατ' αρχάς μεταξύ των αντικειμενικών δυσκολιών τους το τεράστιο μέγεθός τους (περίπου 600 σελίδες), ιδιαίτερα αν λάβουμε υπ' όψιν και τα συνοδευτικά έγγραφα, τα οποία για τον ερμηνευτή δεν είναι συχνά άνευ ουσίας. Ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε και το γεγονός ότι το AB προβαίνει σε ερμηνεία του Δικαίου του ΠΟΕ, αλλά και των εθνικών δικαίων όχι μόνο ενός διαδίκου κράτος, αλλά συχνά πολλών κρατών ταυτόχρονα, (όπως γίνεται παραδείγματος χάριν όταν διάδικος είναι η ΕΕ, οπότε αντανakλαστικά ερμηνεύεται το Δίκαιο 28 τουλάχιστον κρατών, παράδειγμα που συναντήσαμε στην πρώτη υπό μελέτη υπόθεσή μας), με ερμηνεία η οποία μάλιστα αποκτά ισχύ δεδικασμένου, ο όγκος ανάγεται σε ζήτημα νομικής ουσίας.

Στην ίδια υπόθεση είδαμε το AB να τοποθετείται επί του φλέγοντος ζητήματος της ερμηνείας του Πρωτοκόλλου Προσχωρήσεως της Κίνας, τασσόμενο υπέρ της εκδοχής που υποστηρίζει η κινεζική πλευρά. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η δύναμη του AB δεν έχει μόνο συνέπειες για κάθε συγκεκριμένη διαφορά, αλλά εκφράζεται σε σημαντικές νομικές και πολιτικές διαστάσεις.

Πέρα από τα ουσιαστικά επιχειρήματα και οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις που έλαβαν χώρα στις υπό μελέτη αποφάσεις, από πλευράς μεθοδολογίας, είναι όμορφο να παρατηρεί κανείς το πώς οι διαφορετικές νομικές κουλτούρες και τα ξεχωριστά νομικά υπόβαθρα των κομματιών που συντελούν στη διαμόρφωση μίας απόφασης στον ΠΟΕ (δικαστές, διάδικοι, παρατηρητές) συνταιριάζονται, ώστε να βρεθεί τελικά ένας κοινός τόπος. Τα κείμενα δεν είναι μονάχα καλοδοουεμένα, αλλά βλέπουμε ότι οι δικηγόροι προσπαθούν να φωτίσουν λεπτές αποχρώσεις της έννοιας των λέξεων, ώστε να γίνει κατανοητή η σημασία των νομικών διατάξεων σε βαθμό για εμένα τουλάχιστον πρωτόγνωρο. Νομίζω πως η προσκόλληση αυτή στις λέξεις αποτελεί ένα πολύ καλό παράδειγμα του πόσο κοντά βρίσκονται οι λέξεις με τις σκέψεις. Γιατί στο πλαίσιο του DSB να συμβαίνει τόσο έντονα αυτό; Όχι μόνο επειδή διακυβεύονται συχνά

εκατομμύρια και αναμυγνύονται ολόκληρες κρατικές στρατηγικές, αλλά ακριβώς επειδή πρόκειται για ένα παγκόσμιο πεδίο νομικού διαλόγου, όπου ο Κινέζος δικαστής, ο Αυστραλός παρατηρητής και ο Ευρωπαίος διάδικος θα προσπαθήσουν να βρουν τη χρυσή τομή του Δικαίου, της λογικής τους και του κοινωνικού και ιστορικού τους φορτίου.

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-Dumping Agreement)
Άρθρο 1-9, 17

COUNCIL IMPLEMENTING REGULATION (EU) No 924/2012 of 4 October 2012 amending Regulation (EC) No 91/2009 imposing a definitive anti-dumping duty on imports of certain iron or steel fasteners originating in the People's Republic of China , L275/1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:275:0001:0022:EN:PDF>

COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/1328, L210/1, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/august/tradoc_154831.def.en.L210-2016.pdf

COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/181 της 10ης Φεβρουαρίου 2016 για την επιβολή προσωρινού δασμού αντιντάμπινγκ στις εισαγωγές ορισμένων πλατέων προϊόντων ψυχρής έλασης από χάλυβα καταγωγής Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και Ρωσικής Ομοσπονδίας, L37/1 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0181&from=EN>

COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2016/181 of 10 February 2016 imposing a provisional anti-dumping duty on imports of certain cold-rolled flat steel products originating in the People's Republic of China and the Russian Federation, L37/1, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0181&from=EN>

European Commission, DG Trade, FORM FOR COMPLETION BY COMPANIES CLAIMING MARKET ECONOMY TREATMENT, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_151933.pdf

European Parliament resolution of 12 May 2016 on China's market economy status (2016/2667(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0223+0+DOC+XML+V0//EN>

European Parliament resolution of 17 December 2014 on the steel sector in the EU: protecting workers and industries (2014/2976(RSP)), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2016%3A294%3ATOC>

European Parliament resolution of 12 May 2016 on China's market economy status (2016/2667(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2016-0223+0+DOC+PDF+V0//EN>

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Trade, Growth and World Affairs Trade Policy as a core component of the EU's 2020 strategy, Brussels, 9.11.2010 COM(2010) 612 final, COM/2010/612

Commission notice, OJ C 91, 15.04.2004

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF REGIONS Action Plan for a competitive and sustainable steel industry in Europe /* COM/2013/0407 final */, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0407>

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF REGIONS Action Plan for a competitive and sustainable steel industry in Europe /* COM/2013/0407 final */, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0407>

Council Regulation (EC) No 1225/2009 of 30 November 2009 on protection against dumped imports from countries not members of the European Community

GATT 1994

Άρθρο I

Άρθρο VI

Άρθρο X

Άρθρο XVI

Άρθρο XXIII

Interpretative Note Ad Article VI from Annex I,

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/art6_e.pdf

Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization

Marrakesh Declaration of 15 April 1994

Opinion of the Court of 15 November 1994. - Competence of the Community to conclude international agreements concerning services and the protection of intellectual property - Article 228 (6) of the EC Treaty. - Opinion 1/94.

Opinion 2/91 του Δικαστηρίου της 19ης Μαρτίου 1993, ECR I-1061

PROTOCOL ON THE ACCESSION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, WT/L/432, 23 November 2001

Άρθρο 5.1

Άρθρο 6.1

Άρθρο 9.1

Regulation 597/2009, OJ L 188, 18.07.2009

Regulation (EC) No 597/2009 of 11 June 2009 on protection against subsidised imports from countries not members of the European Community , L188/93, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:188:0093:0126:EN:PDF>

Regulation (EC) No. 91/2009 of 26 January 2009 imposing a definitive anti-dumping duty on imports of certain iron or steel fasteners originating in the People's Republic of China, Official Journal of the European Union, L Series, No. 29 (31 January 2009)

REGULATION (EU) No 765/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 June 2012, L237/1, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0765&rid=1>

Regulation (EU) No 1168/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012

Understanding on rules and procedures governing the settlement of disputes, Annex 2, Συνθήκη Ίδρυσης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου

Άρθρο 2

Άρθρο 17

Άρθρο 21

UN, International Law Commission, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001

Article 14

Vienna Convention on the law of the treaties, May 23, 1969

Άρθρο 31.1

Άρθρο 32

WTO Annual Report 2013

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep13_e.pdf

WTO Annual Report 2012

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_e.pdf

WTO Annual Report, Dispute Settlement

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_chap5_e.pdf

WTO, AGREEMENT ON SUBSIDIES AND COUNTERVAILING MEASURES (SCM Agreement)

WT DS397 Panel Report

WT DS397, Appellate Body Report

WT DS956, Appellate Body Report

WT DS958, Appellate Body Report
 WT DS1078, Appellate Body Report
 WT DS267, Panel Report
 WT DS336, Appellate Body Report

Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1225/2009 του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας /* COM/2012/041 final - 2012/0019 (COD) */
<http://eur-lex.europa.eu/legal-ontent/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012PC0041&from=EN>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

WT DS397
WT DS316
WT DS353
WT/DS22 Brazil – Desuccated Coconut
WT DS267
DS336, Japan-DRAMS (Korea)
C-337/09 P Απόφαση ECLI:EU:C:2012:471, της 19 ^{ης} Ιουλίου 2012 Συμβούλιο κατά Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group
Case T-304/11, Απόφαση ECLI:EU:T:2013:224, της 30 ^{ης} Απριλίου 2013 Alumina d.o.o. v Council of the European Union
ECJ joined cases T-159/94 Ajinomoto Co. Inc. and The NutraSweet Company v Council of the European Union και T-160/94

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Nicholas Moussis, “*Access to the European Union, Law, Economics, Policies*”, 20th Edition, Inertia,

William Burnham, “*Introduction to the Law and Legal System of the United States*” (4th ed. 2006)

Wolfgang Muller, Nicholas Khan, Tibor Scharf, “*EC AND WTO ANTI-DUMPING LAW*”, A Handbook, OXFORD, 2nd Edition

«Τα Φυσικά», Αριστοτέλης, Βιβίο Β'

ΛΟΙΠΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

“A New Starting Point for China’s Development A New Blueprint for Global Growth”, H.E. Xi Jinping, President of the People’s Republic of China, at the Opening Ceremony of the B20 Summit, Hangzhou, 3 September 2016

“Active with People’s Republic of China”, OECD, Μάρτιος 2016, <http://www.oecd.org/china/active-with-china.pdf>

“Apple loses trademark fight over 'iPhone' name in China”, BBC, May 4, 2016, <http://www.bbc.com/news/business-36200481>,

“Apple loses China trademark case for 'iPhone' on leather goods”, Reuters, May 5, 2016 <http://www.reuters.com/article/us-apple-china-idUSKCN0XV0YH>

“Assessment of the normative and policy framework governing the Chinese economy and its impact on international competition”, Prof. Dr. Markus Taube & Dr. Christian Schmidkonz GbR, THINK!DESK China Research & Consulting, Final Report, 25 June 2015

“Carbon Steel Antidumping, What the Industry thinks”, Analysis, Jean Paul Micheau, President of the European Fasteners Association, Fastener & Fixing Magazine, March 2008

“Carbon Steel Antidumping, What the Industry thinks”, Analysis, Paul Denning, Managing Director, Batron Cold Form Ltd, UK, “, Fastener + Fixing Magazine, March 2008

“China's Stock Market Crash: One Year Later”, Sarah Hsu, Forbes, July 13, 2016 <http://www.forbes.com/sites/sarahsu/2016/07/13/chinas-stock-market-crash-one-year-later/#250a65b623c5>

“China Furious After US Launches Trade War 'Nuke' With 522% Duty”, Tyler Durden, , May 19, 2016, Zero Furious, <http://www.zerohedge.com/news/2016-05-19/china-furious-after-us-launches-trade-war-nuke-522-duty>

“China loses WTO appeal in stainless steel dispute with EU, Japan”, Euractiv, Reuters, October 15, 2015, <http://www.euractiv.com/section/competition/news/china-loses-wto-appeal-in-stainless-steel-dispute-with-eu-japan/>

“Coal Capacity Cuts in Supply-Side Reforms”, Clement Tan, Jing Jin, Bloomberg, January 24, 2016, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-01-24/china-pledges-steel-coal-capacity-cuts-in-supply-side-reforms>

“College orientation debate on the treatment of China in anti-dumping investigations”, DG Trade, 20 July 2016 <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1531&title=College-orientation-debate-on-the-treatment-of-China-in-anti-dumping-investigations>

“Commission launches new anti-dumping investigations into several steel products”, European Commission Press Release, Brussels, 12 February 2016 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-287_en.htm

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT ON PROGRESS BY THE PEOPLE'S
REPUBLIC OF CHINA TOWARDS GRADUATION TO MARKET ECONOMY STATUS IN
TRADE DEFENCE INVESTIGATIONS Brussels, 19/09/2008 SEC(2008) 2503 final
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/june/tradoc_143599.pdf

“Constructing Normal Value in WTO Anti-Dumping law. Giving meaning to the phrase open, market-oriented policies in the preamble to the Marrakesh Declaration”, Bernard O’Connor, NCTM, INTERNATIONAL TRADE & CUSTOMS, February 2015.

“Cost of Production Adjustments in Antidumping Proceedings: Challenging Raw Material Inputs Dual Pricing in EU Anti-dumping Law and Practice”, Christian Tietje, Bernhard Kluttig and Martina Franke, Journal of World Trade, 2011.

“Debt-to-Equity Swaps in Eurozone’s Banking Sector: Minor Short-Term Pain for Substantial Long-Term Gain”, by RUI SOARES, CESifo Forum 2/2012

“EU should not rush into granting China market economy status”, JAN GASPERS AND MIKKO HUOTARI, BERLIN, 11 Feb. 2016, Euobserver, <https://euobserver.com/opinion/132222>

“EU may challenge \$8.7 billion U.S. tax breaks in Boeing-Airbus trade dispute – sources”, Reuters, May 19, 2014, <http://www.reuters.com/article/us-trade-aircraft-subsidies-exclusive-idUSBREA4I03W20140519>

European Commission Press Release, “EU – US Agreement on Large Civil Aircraft 1992: key facts and figures”, MEMO/04/232, Brussels, 6 October 2004, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-04-232_en.htm?locale=en

“EU shakes up trade arsenal to unpick China puzzle”, Alberto Mucci, PoliticoPro, July 22, 2016 <http://www.politico.eu/pro/eu-shakes-up-trade-arsenal-to-unpick-china-puzzle-anti-dumping-market-economy-status-cecilia-malmstrom-commission/>

“Flare-up in EU-US air trade row”, BBC News, 31/5/2005

“Granting Market Economy Status to China An analysis of WTO law and of selected WTO members' policy”. EPRS, European Parliamentary Research Service, Author: Laura Puccio, Members' Research Service, November 2015, PE 571.325

“Major EU-China antidumping cases”, Briefing, European Parliamentary Briefing Service, May 2016, [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)583795](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)583795)

“Market Economy Status for China: The Views From Brussels and Beijing. A closer look at the market economy debate between China and the EU”, Insa Ewert and Jan Philipp Pöter, The Diplomat, July 25, 2016, <http://thediplomat.com/2016/07/market-economy-status-for-china-the-views-from-brussels-and-beijing/>

“Market Economy Status: Why is China making a big fuss?” Shaohua Yan, Xiaoyan Tang, May 18, 2016, Euractive, <https://www.euractiv.com/section/trade-society/opinion/market-economy-status-why-is-china-making-a-big-fuss/>

“One year to go: The debate over China's market economy status (MES) heats up”, DG External Policy, IN-DEPTH ANALYSIS, Barbara BARONE

“Reform to counter unfair trade”, Cecilia Malmström, 20 July 2016 http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/malmstrom/blog/reform-counter-unfair-trade_en

“Steel: Preserving sustainable jobs and growth in Europe”, EU Commission Fact Sheet, Brussels, 16 March 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-805_en.htm

“Steelmakers call on G7 leaders to take tough action on Chinese steel ‘over-production’”, UK Steel, EEF <http://www.eef.org.uk/uksteel/Representing-our-sector/briefings/steelmakers-call-on-g7-leaders-to-take-tough-action-on-chinese-steel-over-production.htm> ,

“Tata puts British businesses up for sale”, UK Steel, EEF, March 30, 2016 <http://www.eef.org.uk/uksteel/Representing-our-sector/briefings/tata-puts-british-businesses-up-for-sale.htm>

“TRADE POLICY REVIEW REPORT BY THE SECRETARIAT CHINA”, p. 13, WT/TPR/S/300, 27 May 2014, https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s300_e.pdf

“US warns China on steel overcapacity”, BBC News, June 6, 2016, <http://www.bbc.com/news/business-36457781>

“WTO ACCESSIONS AND DEVELOPMENT POLICIES UNITED NATIONS”, UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT, New York and Geneva, 2001, http://unctad.org/en/docs/ditctncd11_en.pdf

WTO PRESS RELEASE, Press/243, 17 September 2001 https://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm

Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. II

«Δασμούς στις εισαγωγές χάλυβα από Ρωσία και Κίνα αποφάσισε η Ε.Ε.», Liberal, 5 Αυγούστου 2016 <http://www.liberal.gr/arthro/69590/oikonomia/2016/baries-poines-stis-eisagoges-rosikou-kai-kinezikou-chaluba-epebale-i-ee.html>

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ-ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ

EU Commission, DG Trade, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>

European Commission, DG Trade,

http://trade.ec.europa.eu/tdi/case_history.cfm?ref=com&init=293&sta=21&en=33&page=2&number=&prod=steel&code=&country=all&proceed=Anti-dumping&status=all&measures=all&measure_type=all&search=ok&c_order=name&c_order_dir=Up

EU Commission, Horizon 2020, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>

EU Commission, Growth, Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs,
https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/industries/metals/steel_en
http://www.g20.org/English/Dynamic/201609/t20160909_3414.html
European Parliament, Legislative Observatory, 2016/2667(RSP) - 12/05/2016,
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1436981&t=e&l=en>
Ιστότοπος της Airbus <http://www.airbus.com/company/americas/>
EU Commission Press Release, August 4, 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-16-2724_en.htm
European Commission - Daily News, August 4, 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-16-2724_en.htm